

ΤΕΙ ΚΡΗΤΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

*Χρηματοπιστωτική Κρίση του 2008 και η
κρίση χρέους στην Ελλάδα.*

Αναστασία Μουλουδάκη Α.Μ:10429

Γεωργία Ψωμά Α.Μ: 10208

Επιβλέπων: Γεώργιος Γαλυφιανάκης

ΗΡΑΚΛΕΙΟ, 2018

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα θέλαμε να εκφράσουμε τις ευχαριστίες μας στον επιβλέποντα καθηγητή μας Γεώργιο Γαλυφιανάκη για το πολύτιμο χρόνο που διέθεσε για τη περάτωση της παρούσας εργασίας. Οι συμβουλές και οι πληροφορίες που μας μετέδωσε καθ' όλη τη διάρκεια της συγγραφής αυτής ήταν ιδιαίτερα σημαντικές για εμάς και χωρίς τη βοήθειά του δε θα ήταν δυνατή η πραγματοποίησή της.

Τέλος, αισθανόμαστε την ανάγκη να εκφράσουμε την ευγνωμοσύνη μας στις οικογένειές μας για όλα όσα μας έχουν προσφέρει στη διάρκεια των μαθητικών και φοιτητικών μας χρόνων και την αμέριστη υποστήριξή τους σε κάθε μας επιλογή.

Περιεχόμενα

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	2
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
Summary.....	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	8
1.1:Ορισμός χρηματοπιστωτικής κρίσης (<i>Financial Crisis</i>).....	8
1.2: Χαρακτηριστικά και κατηγορίες της οικονομικής κρίσης.....	10
1.3: Ιστορική Αναδρομή.....	12
1.3.1: Οικονομικές Κρίσεις από τα τέλη του 19 ^{ου} αιώνα.....	12
1.3.2: Οικονομικές Κρίσεις μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.....	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ.....	20
2.1: Η Χρηματιστηριακή κρίση του 1929.....	20
2.2:Πετρελαϊκές Κρίσεις.....	22
2.2.1: Πρώτη πετρελαϊκή κρίση (1973).....	23
2.2.2:Δεύτερη Πετρελαϊκή Κρίση (1979).....	26
2.2.3: Κρίση της Λατινικής Αμερικής (1980).....	27
2.2.4:Φιλανδική Κρίση (1990).....	29
2.2.5:Οικονομική Κρίση στην Ανατολική Ασία.....	31
2.2.6:Οι Οικονομικές Κρίσεις του 21 ^{ου} Αιώνα.....	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Οικονομική κρίση 2007-2008 σε παγκόσμιο επίπεδο.....	33
3.1:Η αρχή της Παγκόσμιας Χρηματοπιστωτικής Κρίσης.....	34
3.2: Η αρχή του τέλους της παγκόσμιας ευημερίας: Κατάρρευση Lehman Brothers.....	37
3.2.1: Ιστορική Αναδρομή της Lehman Brothers.....	37
3.2.2: Οι τελευταίοι μήνες ενός Κολοσσού.....	40
3.3: Η συνέχεια της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης μετά τη κατάρρευση της Lehman Brothers.....	42
3.4:Η μετάβαση της κρίσης στην Ευρώπη.....	45
3.4.1: Οι «Μνημονιακές» χώρες.....	46
3.4.1.1 Η Οικονομική Κρίση στην Ιρλανδία.....	47
3.4.1.2:Οικονομική Κρίση στην Ισπανία.....	49
3.4.1.3: Η Οικονομική Κρίση «χτυπάει» και την Κύπρο.....	52
3.4.1.4 Οικονομική Κρίση στην Προτογαλία.....	55
3.4.2: Η οικονομική ύφεση εξαπλώνεται και σε άλλες χώρες της ΕΕ.....	56

3.4.3: Γερμανία: Ανεπηρέαστη από την οικονομική ύφεση.....	59
3.4.4: Ο νέος οικονομικός «ασθενής» της Ευρώπης	60
3.4.5: Οι 6 προτεινόμενες χώρες προς αποχώρηση από την ΕΕ	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η κρίση χρέους στην Ελλάδα.....	62
4.1: Τα χρόνια από την ένταξη στην ΟΝΕ έως το ξέσπασμα της μεγάλης κρίσης.....	63
4.2: Η κρίσιμη περίοδος 2008-2009	65
4.3: Πρώτο Πακέτο Μέτρων Λιτότητας	67
4.4: Δεύτερο Πακέτο Μέτρων Λιτότητας.....	68
4.5: Τρίτο Πακέτο Μέτρων Λιτότητας & Μνημόνιο	69
4.6: Πακέτο Μέτρων Λιτότητας	71
4.7: Νέα Μέτρα & Δεύτερο Μνημόνιο	72
4.8: Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016	74
4.9: Η κρίση έως και σήμερα	75
4.10: Η Ανεργία στην Ελλάδα	76
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Κοινωνικές Επιπτώσεις Οικονομικής Κρίσης και Τρόποι Αντιμετώπισης στην Ελλάδα	77
5.1: Κοινωνικές Επιπτώσεις	77
5.2: Τρόποι Αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης	79
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	80
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	81
ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	83
ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ	84

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στη συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία ασχοληθήκαμε με ένα θέμα πολύ σημαντικό και επίκαιρο, αυτό της οικονομικής κρίσης. Στις μέρες μας η παγκόσμια οικονομία βιώνει τη μεγαλύτερη και τη πιο έντονη ύφεση της μεταπολεμικής περιόδου. Αρχικά, για να μπορέσουμε να καταλάβουμε τι είναι η οικονομική κρίση αναφέρουμε τον ορισμό της, τα χαρακτηριστικά και τις κατηγορίες της οικονομικής κρίσης και παράλληλα γίνεται μια ιστορική αναδρομή των μεγαλύτερων οικονομικών κρίσεων. Στη συνέχεια, χρησιμοποιούμε τις απόψεις πολλών επιστημόνων για τα κρίσεις αυτές.

Έπειτα, επικεντρωνόμαστε στη χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 η οποία ξεκίνησε με τη κατάρρευση της Lehman Brothers και παρέσυρε στον όλεθρο πάρα πολλές χώρες φτάνοντας και στην Ευρώπη. Κάποιες χώρες κατάφεραν να αντιμετωπίσουν τη κρίση χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα. Όμως οι πιο αδύναμες χρειάστηκαν πακέτα στήριξης, δυστυχώς η Ελλάδα ήταν μια από αυτές.

Η Ελλάδα για να μη χρεοκοπήσει αναγκάστηκε να λάβει μέτρα λιτότητας που όμως δεν ήταν αρκετά και κατέφυγαν στην υπογραφή μνημονίων. Οι επιπτώσεις για τον ελληνικό λαό ήταν ιδιαίτερα δυσάρεστες αφού από τότε αυξήθηκαν τα ποσοστά ανεργίας, βίας, εγκληματικότητας κ.α. Στο τέλος της εργασίας διατυπώσαμε τρόπους αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης προκειμένου η χώρα μας να βελτιώσει την οικονομία της και να μπορέσει να βγει υγιής στις διεθνής αγορές.

The financial crisis 2008 and the debt crisis in Greece

Summary

In this thesis, we dealt with a very important and up-to-date issue of the economic crisis. Nowadays, the global economy is experiencing the greatest and most severe recession of the post-war period. So that we can understand what the economic crisis is, we mentioned the definition, characteristics and categories of the economic crisis, and at the same time it is a historical reference of the biggest economic crises. Afterward, we use the views of many scientists on these crises.

Then we focused on the financial crisis of 2008, which began with the collapse of Lehman Brothers and has swept too many countries to Europe, too. . Some countries have managed to deal with the crisis without any particular problems. But the weakest counties needed support, unfortunately Greece was one of them.

Greece in order to not bankrupt, took austerity measures, which wasn't enough and they signed a memorandum. The impacts for Greek people was particularly unpleasant because the unemployment, violence, criminality, increased. Finally, we formulated ways to deal the financial crises in order to Greece improve the economy and be able to be healthy on the international markets.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία διαπραγματεύεται την οικονομική κρίση του 2008, ένα θέμα μείζονος σημασίας διότι τα τελευταία χρόνια την βιώνουμε πολύ έντονα στη χώρα μας. Ακόμη, αναλύεται το φαινόμενο της οικονομικής κρίσης, οι αιτίες και οι επιπτώσεις σε παγκόσμιο επίπεδο αλλά περισσότερο εστιάζοντας στην Ελλάδα.

Κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας μας, τέθηκαν κάποια σημαντικά ερωτήματα όσον αφορά την οικονομική κρίση. Αρχικά, το πώς ξεκίνησε η οικονομική κρίση, από πού και ποιες ήταν οι αιτίες. Έπειτα, πώς αποτέλεσε παγκόσμιο φαινόμενο και γιατί επηρεάστηκαν από αυτή ένα μεγάλο ποσοστό χωρών τόσο εκτός όσο και εντός Ευρώπης μέσα σε αυτές και η χώρα μας. Ακόμη, γιατί η Ελλάδα κλονίστηκε σε τόσο μεγάλο βαθμό από αυτή την κρίση, τι έφταιγε και πώς μπορούμε τώρα να βρούμε τρόπους αντιμετώπισης της. Όλα τα ερωτήματα που προέκυψαν προσπαθήσαμε να τα απαντήσουμε με τεκμηριωμένες απόψεις Ελλήνων και ξένων επιστημόνων μέσα από βιβλία, άρθρα και ηλεκτρονικές πηγές.

Η εργασία μας έχει δομηθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να υπάρχει μια συνεχόμενη ροή, προσπαθώντας να προσεγγίσουμε ένα πολύ δύσκολο θέμα όπως αυτό της οικονομικής κρίσης με σκοπό να γίνει όσο τον δυνατό πιο αντιληπτό. Αρχικά στο πρώτο κεφάλαιο αναφερθήκαμε στους ορισμούς της οικονομικής κρίσης και κάναμε μια ιστορική αναδρομή όπου αντιληφθήκαμε ότι η ιστορία επαναλαμβάνεται. Στη συνέχεια, στο δεύτερο κεφάλαιο προσπαθήσαμε να ξετυλίξουμε το κουβάρι του νήματος από την αρχή, πώς δηλαδή ξεκίνησε η κρίση του 2008. Αναφερθήκαμε λοιπόν, στην Lehman Brothers κεφάλαιο τρία, αφού πρώτα έγινε ιστορική αναδρομή για αυτή την εταιρία, προκειμένου να καταλάβουμε την οικονομική δύναμη που κατείχε πριν την κατάρρευσή της παρασύροντας σε ένα φαύλο κύκλο την οικονομία ολόκληρου του πλανήτη. Η οικονομική κρίση από την κατάρρευση της δεν άργησε να φτάσει και στην Ευρώπη. Πολλές χώρες δεν μπόρεσαν να αντιμετωπίσουν αυτή την κρίση και αναγκαστήκαν να λάβουν μέτρα λιτότητας και μνημόνια, μεταξύ αυτών και η χώρα μας. Έπειτα στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύουμε το οικονομικό πρόβλημα στη χώρα μας που γνώρισε μεγάλες διαστάσεις. Τέλος, στο πέμπτο κεφάλαιο αναφέρουμε τις επιπτώσεις αυτής της κρίσης στην ελληνική κοινωνία, προτείνουμε κάποιους τρόπους αντιμετώπισης της και καταλήγουμε σε ορισμένα συμπεράσματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1:Ορισμός χρηματοπιστωτικής κρίσης (Financial Crisis)

Ο όρος της οικονομικής κρίσης με το πέρασμα των χρόνων έχει αλλάξει αισθητά. Στο παρελθόν η έννοια αυτού του όρου επικεντρωνόταν αποκλειστικά στις οικονομικές προσπάθειες των ανθρώπων οι οποίες δεν επέφεραν καρπούς. Αυτό

συνέβαινε κυρίως λόγω εξωτερικών παραγόντων όπως ένας πόλεμος ή μια λεηλασία. Ένας ακόμη λόγος που συνέβαινε αυτό ήταν οι δυσμενείς καιρικές συνθήκες οι οποίες κατέστρεφαν τα προϊόντα που παρήγαγαν με αποτέλεσμα να τους δημιουργεί σημαντικά προβλήματα στη καθημερινότητά τους.

Όμως στα μέσα το 18^{ου} αιώνα, με την εμφάνιση της βιομηχανικής ανάπτυξης και της τεχνολογίας η οποία βρίσκεται σε μια συνεχή εξέλιξη, ο όρος της οικονομικής κρίσης άλλαξε εννοιολογικό περιεχόμενο. Ο όρος πλέον της οικονομικής κρίσης σημαίνει ότι ενώ υπάρχει παραγωγή ή και υπερπαραγωγή προϊόντων δεν υπάρχει ανάλογη ζήτηση.

Παρά ταύτα η έννοια του όρου οικονομική κρίση έχει αποδοθεί ποικιλοτρόπως κι έτσι γίνεται αντιληπτό ότι υπάρχουν πολλοί ορισμοί γύρω από αυτή. Σύμφωνα με τη θεωρία του Μαξ (1982) ο όρος της οικονομικής κρίσης χαρακτηρίζεται από τη δυσλειτουργία του καπιταλιστικού συστήματος, όπου αν και υπάρχει υπερπαραγωγή προϊόντων συγχρόνως δημιουργείται εκτεταμένη καταστροφή των παραγωγικών δυνάμεων της οικονομίας.¹

Σύμφωνα με τον Sharpe (1963) «η κρίση είναι μια χρονική περίοδος κατά την οποία η αγορά υφίσταται μια έντονη πτωτική κίνηση του υποκείμενου παράγοντα η οποία γίνεται αντιληπτή στην αγορά».² Βάσει τους Rosenthal, Charles και Hart (1989) η οικονομική κρίση αποδίδεται ως «μια σοβαρή απειλή κατά της υφιστάμενης δομής, των θεμελιωδών αρχών και κανόνων του κοινωνικού συστήματος, η οποία επιβάλλει τη λήψη κρίσιμων αποφάσεων εντός περιορισμένου χρόνου και υπό συνθήκες αβεβαιότητας».³

Στις αρχές της νέας χιλιετίας ο Summers (2000)⁴ διατύπωσε τη δική του θεωρία για το τι είναι η οικονομική κρίση. Για τον Summers η μετάδοση της κρίσης μπορεί να πραγματοποιηθεί με τους εξής επτά μηχανισμούς.

1. Η ύπαρξη κοινών αρνητικών παραγόντων μεταξύ ορισμένων χωρών όπως είναι η κρίση στην αγορά των μετοχών.
2. Οι εμπορικές σχέσεις που υπάρχουν μεταξύ των χωρών δίνουν τη δυνατότητα μεταφοράς αρνητικών μεταβολών τόσο στις τιμές όσο και στα εισοδήματα.

¹ Βικιβιβλία , Οικονομική κρίση. Αιτίες και αποτελέσματα.

² A Simplified Model for Portfolio Analysis , Sharpe 1963

³ Rosenthal, Charles & Hart, 1989

⁴ Lawrence H. Summers (2000), International Financial Crises: Causes, Prevention and Cures, The American Economic Review, Vol. 90, No. 2, Papers and Proceedings of the One Hundred Twelfth Annual Meeting of the American Economic Association, pp. 1-16

3. Οι έντονες συναλλαγματικές υποτιμήσεις των νομισμάτων που οφείλονται στον υψηλό ανταγωνισμό που υπάρχει ανάμεσα στις χώρες.
4. Οι χρηματοοικονομικοί δεσμοί που δημιουργούνται μεταξύ των χωρών συχνά οδηγούν σε συσχετίσεις αγορών περιουσιακών στοιχείων. Επομένως, όταν μια χώρα δανείσει ή κάνει μια επένδυση σε μία άλλη χώρα και για ορισμένους λόγους επέλθει κρίση για μια από τις δύο, τότε επηρεάζεται άμεσα και η άλλη χώρα.
5. Ο πανικός των επενδυτών όταν υπάρξει μία ξαφνική και απότομη μείωση των τιμών των περιουσιακών στοιχείων.
6. Η ύπαρξη της κρίσης σε μια χώρα επηρεάζει άμεσα τις επενδύσεις για τη δημιουργία αναπτυξιακών δομών ανάμεσα στις δυο χώρες.
7. Η μείωση της ρευστότητας στην αγορά μίας χώρας μπορεί να οδηγήσει στη μείωση του δυναμικού των επιχειρήσεων της στο εξωτερικό, όπου με τη σειρά της επηρεάζει άμεσα τη ρευστότητα και άλλων χωρών.

Μια πιο πρόσφατη απόδοση του ορισμού δόθηκε το 2011 από τους Erol, Arak, Atmaca και Ozturk ⁵ και ήταν η εξής «η οικονομική κρίση προκύπτει από τη διατάραξη της οικονομικής ισορροπίας και την εξασθένηση όλων των οικονομικών παραγόντων εξαιτίας ξαφνικών και απροσδόκητων γεγονότων που εμφανίζονται λόγω τοπικών ή παγκόσμιων αιτιών όπως τα οικονομικά και διοικητικά προβλήματα, η διαφθορά, η διατάραξη του φορολογικού συστήματος, τα προβλήματα πληρωμής του εξωτερικού χρέους, η αδυναμία εισαγωγής ιδανικού ποσού εξωτερικού κεφαλαίου, προβλήματα ανεργίας ή ακόμα και φυσικές καταστροφές».

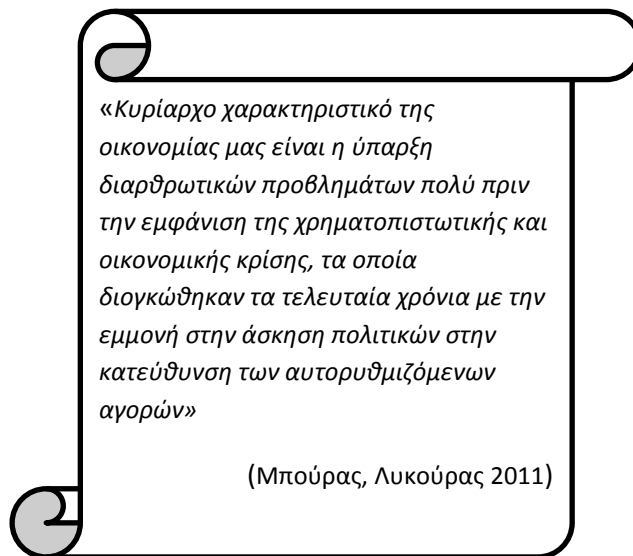
1.2: Χαρακτηριστικά και κατηγορίες της οικονομικής κρίσης

Οι δύο μεγαλύτερες οικονομικές κρίσεις που έχει γνωρίσει μέχρι τώρα η ανθρωπότητα ήταν η κρίση του 1929 και η κρίση που ξέσπασε το 2008 και συνεχίζει να υφίσταται έως σήμερα. Παρόλο που οι οικονομικές κρίσεις που αναφέραμε έχουν ξεσπάσει σε διαφορετικά χρονικά διαστήματα έχουν προκύψει από

⁵ http://ac.els-cdn.com/S1877042811016144/1-s2.0-S1877042811016144-main.pdf?_tid=1a471e18-07d2-11e7-bda7-00000aacb362&acdnat=1489398642_1dae681eaa82299b375cf1e635416c69

διαφορετικά αίτια και παράγοντες και έχουν εμφανιστεί με διαφορετική μορφή, έκταση και ένταση παρουσιάζουν τα εξής κοινά χαρακτηριστικά⁶:

- Μεγάλη αβεβαιότητα – ανασφάλεια
- Ξαφνικές αλλαγές των συνθηκών της αγοράς
- Διαταραχές στη καθημερινή ροή της λειτουργίας της κοινωνίας
- Η συμβολή από τα διεθνή και τοπικά Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης όπου με τη προβολή και την έντονη κριτική που ασκούν έχουν ως αποτέλεσμα την αλλοίωση και τη διαπόμπευση της δημόσιας εικόνας της χώρας που αντιμετωπίζει την οικονομική κρίση.

Στη σύγχρονη εποχή δηλαδή από τη δεκαετία του 1960 οι κρίσεις μπορούν να διακριθούν σε τρεις κατηγορίες βάσει χρονολογικής σειράς⁷:

- i. **Οι κρίσεις της πρώτης γενιάς** : Αυτού του είδους οι κρίσεις εντοπίζονται κατά τη διάρκεια των δεκαετιών 1960-1970 στις χώρες

⁶ Σημειώσεις Δρ. Θεοδώρου Θ.(Επιθεωρητή Οικονομικών μαθημάτων, Υπουργείο Παιδείας)

⁷ <http://www.analyst.gr/> « Νομισματική κρίση»

της Λατινικής Αμερικής. Οι αιτίες της γένεσης τους βρίσκονται στη δημοσιονομική και νομισματική πολιτική των χωρών.

- ii. **Οι κρίσεις της δεύτερης γενιάς:** Αυτές οι κρίσεις έκαναν την εμφάνισή τους στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και οφείλονταν στις αντικυκλικές πολιτικές σε αναπτυσσόμενες χώρες. Σε αυτές ανήκει η κρίση του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος και οι κρίσεις που εξυπηρετούν συγκεκριμένα οφέλη που βασίζονται σε αναξιόπιστες φήμες και σπέρνουν τον πανικό στους επενδυτές παρουσιάζοντας ανισορροπία στο τομέα της οικονομίας χωρίς να αντικατοπτρίζει πάντα την πραγματικότητα.
- iii. **Οι κρίσεις της τρίτης γενιάς:** Οι κρίσεις αυτές δημιουργήθηκαν το 1994 και 1997 στο Μεξικό και στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας αντίστοιχα. Τα αίτιά τους βασίζονται στον ηθικό κίνδυνο, τη συχνή παραπληροφόρηση, την έντονη αύξηση του διεθνούς δανεισμού καθώς και τις επενδύσεις σε οικονομικές «φούσκες».

1.3: Ιστορική Αναδρομή

1.3.1: Οικονομικές Κρίσεις από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα

Η Παγκόσμια ιστορία έχει έρθει αντιμέτωπη πολλές φορές με το φαινόμενο της οικονομικής κρίσης που ανεξάρτητα με τη χρονική περίοδο που συνέβαινε είχε πάντα καταστροφικές επιπτώσεις.

Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και συγκεκριμένα κατά τη διάρκεια **1886-1896**⁸ καταγράφεται μια κρίση στην οικονομία της **Αμερικής** που οφείλεται αποκλειστικά στην έλλειψη ρευστότητας εξαιτίας της παύσης παραγωγής χρυσού, παρόλο που εκείνο το διάστημα η οικονομία της αναπτυσσόταν με έντονους ρυθμούς. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη συρρίκνωση της παγκόσμιας ρευστότητας σε ένα σύντομο χρονικό διάστημα, μικρότερο των δέκα ετών. Συγκεκριμένα το έτος 1907 από της 27 Ιουλίου έως 15 Νοεμβρίου στη Wall Street παρατηρείται τεράστια μείωση της αξίας των μετοχών η οποία αγγίζει το ποσοστό 34%.

Έπειτα από 7 χρόνια ξεσπά ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος⁹ που διήρκησε 4 ολόκληρα χρόνια. Μετά τη παύση του οι πολίτες έρχονται αντιμέτωποι με μια σύντομη περίοδο οικονομικής ύφεσης. Όμως γύρω στο 1921 αν και ο κόσμος είχε πληγεί από τα δεινά του πολέμου καθώς πλέον βρίσκεται σε περίοδο ειρήνης, στρέφεται περισσότερο στην αγορά καταναλωτικών αγαθών. Έτσι παρατηρείται μια ανάκαμψη υπερπαραγωγής στις οικονομίες των οικονομικών χωρών. Αυτή η τάση παρατηρείται κυρίως στην Αμερική με αποτέλεσμα οι επιχειρηματίες των Ηνωμένων Πολιτειών να κερδίζουν υπέρογκα χρηματικά ποσά μέρος των οποίων δάνειζαν σε ευρωπαϊκές χώρες, κυρίως Αγγλία και Γερμανία, με σκοπό την αύξηση του ήδη υπάρχοντος κέρδους. Έπειτα, οι ευρωπαϊκές βιομηχανίες ακολουθώντας τα χνάρια των Ηνωμένων Πολιτειών στρέφονται και αυτοί προς τη μαζική τυποποιημένη παραγωγή και γνωρίζει μια περίοδο ευημερίας 1923-1929.

Όμως η ευημερία αυτή δεν κράτησε για πολύ λόγω μιας σειράς προβλημάτων που ακολούθησαν. Οι βιομηχανικές επιχειρήσεις είχαν αυξήσει πολύ την παραγωγή των προϊόντων τους, ενώ ήταν πολύ δύσκολο να βρεθούν καταναλωτές που θα τα αγοράσουν. Το πρόβλημα ξεκινάει από τους αγρότες οι οποίοι προκειμένου να πωλήσουν τα ευπαθή κατά βάση προϊόντα τους τα δίνουν σε χαμηλή τιμή κι έτσι διαθέτουν ελάχιστα χρήματα. Στη συνέχεια αν και καταβάλλεται μια προσπάθεια να αυξηθούν οι μισθοί η αύξηση της παραγωγής γίνεται με μεγαλύτερους ρυθμούς κι αυτό έχει ως αποτέλεσμα τα παραγόμενα προϊόντα να μην μπορούν να απορροφηθούν από τους καταναλωτές, ενώ οι τιμές τους είχαν συνεχώς αυξανόμενη τάση.

Οι επιχειρήσεις αντιλαμβάνοντας την κατάσταση που επικρατεί ψάχνουν να βρουν τρόπους προκειμένου να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα και να πωλήσουν τα προϊόντα τους. Ως πρώτη λύση χρησιμοποιήθηκε η διαφήμιση που σκοπό είχε να προσελκύσει το ενδιαφέρον του καταναλωτή προκειμένου να τον οδηγήσει στην αγορά αυτού του προϊόντος. Έπειτα, σαν μια ακόμη λύση δημιουργήθηκε η πίστωση από τις τράπεζες. Με τη βοήθεια αυτή οι καταναλωτές έχουν τα χρήματα που χρειάζονται για τις αγορές τους όπου προκαταβάλλονται από τις τράπεζες και τα

⁸ <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=27721&subid=2&pubid=6017104>

⁹ <https://ellinismossouidias.wordpress.com/2010/04/28>

οποία αργότερα θα επιστραφούν με τόκο. Η κατάσταση αυτή λοιπόν οδήγησε την οικονομία να εξαρτάται από τις τραπεζικές πιστώσεις. Αυτό το φαινόμενο ωθεί τις επιχειρήσεις να ανοίγουν όλο ένα και περισσότερο τους οικονομικούς τους ορίζοντες ενώ οι μετοχές στο χρηματιστήριο αυξάνονται συνεχώς.

Τον **Οκτώβριο του 1929**¹⁰ η **Αμερική** βρίσκονταν σε μια περίοδο μεγάλης ευημερίας και ενώ θεωρούσε ότι είχε βρει τη λύση να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της ανέχειας, ξεσπά η μεγαλύτερη κρίση του αιώνα. Συγκεκριμένα, η κρίση αυτή ξέσπασε στις 22 Οκτωβρίου 1929 και στο διάστημα δύο ημερών ρευστοποιήθηκαν 13 εκατομμύρια τίτλοι μετοχών. Σε χρόνο μηδέν οι τιμές των μετοχών σημειώνουν μεγάλη πτώση γεγονός που δημιουργεί αναστάτωση αφού οι Αμερικάνοι είχαν ρευστοποιήσει τις μετοχές τους και τις είχαν επενδύσει αλλού με την ελπίδα να αυξηθούν τα κέρδη τους.

Η κατάσταση αυτή δημιούργησε αλυσιδωτές αντιδράσεις και οι συνέπειες για τις ΗΠΑ μάλιστα να είναι καταστροφικές. Η βιομηχανική παραγωγή ήρθε αντιμέτωπη με μια πτώση της τάξεως 40%, η ανεργία «χτύπησε» 30 εκατομμύρια πολίτες ενώ έβαλαν λουκέτο 865.000 μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Τη λύση προσπάθησε να δώσει ο Franklin D. Roosevelt ο οποίος εκλέγεται ως πρόεδρος των ΗΠΑ το 1932. Εφάρμοσε λοιπόν μια καινοτόμα πολιτική προκειμένου να βγουν από τη κρίση η οποία ονομάστηκε New Deal¹¹. Σύμφωνα με τον Roosevelt για να φτάσει μια οικονομία στην ανάκαμψή της θα πρέπει οι βιομηχανίες να αναλάβουν την πραγματοποίηση μεγάλων παραγγελιών. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα να αναζωογονηθούν και άλλες επιχειρήσεις, να εξαλειφτεί η ανεργία αφού θα άνοιγαν νέες θέσεις εργασίας και η αγορά θα κινιόταν ξανά. Επειδή όμως κανείς δεν είχε χρήματα για να τα επενδύσει θα έπρεπε αυτό το ρόλο να τον αναλάβει το κράτος για να πετύχει την ανάκαμψη της οικονομίας.

Με την αρμοδιότητα αυτή το κράτος προχώρησε σε μια σειρά μακροχρόνιων μεταρρυθμίσεων προκειμένου να αποφύγουν κάποια νέα κρίση στο μέλλον. Αρχικά, στόχευσαν στον περιορισμό της παραγωγής τόσο των αγροτικών όσο και των βιομηχανικών προϊόντων ελπίζοντας ότι θα ανέβαιναν οι τιμές τους.

¹⁰ <https://el.wikipedia.org/wiki/>

¹¹ https://el.wikipedia.org/wiki/New_Deal

Έπειτα μια άλλη στρατηγική που ακολούθησε η Αγγλία το 1932 ¹²προκειμένου να τονώσει το εμπόριο της στο εξωτερικό ήταν να υποτιμήσει τη στερλίνα. Στα χνάρια της Αγγλίας βάδισαν και οι ΗΠΑ υποτιμώντας το δολάριο δυο χρόνια μετά. Στη συνέχεια, με σκοπό να αναζωογονηθεί η τοπική αγορά επιβάλλονται υψηλοί τελωνιακοί δασμοί για τις εισαγωγές από το εξωτερικό. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι καταναλωτές να προτιμούν τα εγχώρια προϊόντα διότι ήταν φθηνότερα. Τέλος, πολλές χώρες, παίρνοντας ως παράδειγμα τις ΗΠΑ, πραγματοποιούν προγράμματα δημοσίων έργων για να χτυπήσουν την ανεργία.

Η μεγαλύτερη κρίση τελείωσε σε διαφορετική περίοδο ανά χώρα. Όλος ο κόσμος που είχε πληγεί από τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης είναι εμφανώς αλλαγμένος ενώ δεν πιστεύει πια ότι η ευημερία και η ευτυχία δεν συνδέονται με την απόλυτη οικονομική ελευθερία. Η απελπισία και η απογοήτευση ορισμένων πολιτών τους έστρεψαν σε λαοκάπηλους εθνικιστές όπως ήταν ο Αδόλφο Χίτλερ¹³. Η επίπτωση όλων των παραπάνω ήταν η έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου.

1.3.2: Οικονομικές Κρίσεις μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

Μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου πάρα πολλές οικονομίες διήνυσαν μια περίοδο ευημερίας και οικονομικής ανάπτυξης στην ιστορία του καπιταλιστικού συστήματος. Την περίοδο 1950 μέχρι και περίπου τα μέσα του 1970 παρατηρούνται χαμηλά ποσοστά ανεργίας και του πληθωρισμού ενώ οι οικονομίες συνεχίζουν να αναπτύσσονται. Σύντομα όμως άλλαξαν για ακόμα μια φορά τα δεδομένα καθώς ξεσπούν δυο πετρελαϊκές κρίσεις του 1973 και του 1979. Αποτέλεσμα αυτών των κρίσεων ήταν να σημάνει η λήξη μιας περιόδου χάριτος που γενικό χαρακτηριστικό της ήταν η σταθερότητα των τιμών αλλά και των ευνοϊκών συνθηκών της αγοράς.

¹² <http://historyreport.gr/index.php/>

¹³ http://www.hri.org/MPA/gr/other/28_10/aitia.html

Η πρώτη πετρελαϊκή κρίση¹⁴ ξεκίνησε τον **Οκτώβριο του 1973** από τα μέλη του ΟΑΡΕC (Οργανισμός Αραβικών Πετρελαιοπαραγωγών Χωρών – Κρατών) οι οποίοι διακήρυξαν εμπάργκο πετρελαίου στις χώρες που υποστήριξαν το Ισραήλ στη διαμάχη του με τη Συρία και την Αίγυπτο μετά το πόλεμο του Yom Kippur. Οι χώρες που ήρθαν αντιμέτωπες με το εμπάργκο ήταν οι ΗΠΑ, η Ιαπωνία και οι σύμμαχοι των πρώτων στη δυτική Ευρώπη. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την εκτόξευση των τιμών αν αναλογιστεί κανείς ότι πριν ξεσπάσει το εμπάργκο η τιμή στο ένα βαρέλι πετρέλαιο αντιστοιχούσε σε 3 δολάρια και μέσα σε λίγους μήνες, τον Μάρτιο του 1974, η τιμή έφτασε στα 12 δολάρια σημειώνοντας μια αύξηση περίπου 300%. Σοβαρά προβλήματα αντιμετώπισαν με την υλοποίηση του εμπάργκο οι χώρες της Ευρώπης και η Ιαπωνία αφού εξαρτώνται κατά κόρων από τις εισαγωγές πετρελαίου καθώς ήταν η μόνη πηγή ενέργειας που διέθεταν. Όλα τα παραπάνω συντέλεσαν σε μια σειρά γεγονότων. Αρχικά επηρεάστηκαν τα προϊόντα που συνδέονται άμεσα με το πετρέλαιο όπως τα πλαστικά. Έπειτα σημειώθηκε μείωση των επενδύσεων, ενώ η συνολική ζήτηση ακολουθεί καθοδική πορεία. Το αποτέλεσμα ήταν να βυθιστεί για ακόμα μια φορά η παγκόσμια οικονομία στο «σκοτάδι».

Παρόλο που οι δυτικές κυβερνήσεις δεν ήταν προετοιμασμένες για ένα τέτοιο γεγονός προσπάθησαν να αντιδράσουν χρησιμοποιώντας επεκτατικές δημοσιονομικές και νομισματικές πολιτικές. Προκειμένου λοιπόν να υπάρξει ζήτηση αύξησαν τη ποσότητα χρήματος και τις κρατικές δαπάνες. Αν και τα μέτρα αυτά άργησαν να αποδώσουν καρπούς, αργότερα βοήθησαν στη σταδιακή ανάκαμψη της ύφεσης μέσω της διεθνούς οικονομικής κοινότητας. Ενώ, κατέλαβαν τεράστια προσπάθεια στην αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος δεν κατάφεραν να μειώσουν την τεράστια ανεργία που είχε δημιουργηθεί.

ΠΗΓΗ:www.SlideShare.net

¹⁴ <https://el.wikipedia.org/wiki/>

Μετά από την πάροδο έξι ετών, το **1979**¹⁵, ακολούθησε η **δεύτερη πετρελαϊκή κρίση**. Το γεγονός ότι υπήρχε πτώση του Σάχη του Ιράν και ανέλαβαν την εξουσία οι φανατικοί μουσουλμάνοι, προκάλεσε για ακόμη μία φορά εκτόξευση της τιμής του μαύρου χρυσού. Αυτή η εκτόξευση συνέβη διότι διακόπηκαν οι εξαγωγές πετρελαίου από τη Περσία και επικράτησε ένα κλίμα διαταραχής. Οι τιμές όπως και το 1973 σκαρφάλωναν όλο ένα και ψηλότερα. Η τιμή του βαρελιού το 1978 ήταν 13 δολάρια ενώ στις αρχές το 1980 έφτασε στα 32 δολάρια. Με το κλίμα που επικρατούσε οι χώρες φοβήθηκαν ακόμη περισσότερο για την επιδείνωση αυτής της κατάστασης και πώλησαν το πετρέλαιο που είχαν σε απόθεμα σε ακόμα υψηλότερη τιμή. Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν ότι οι δυο πετρελαϊκές κρίσεις αν και είχαν διαφορετική ένταση και διάρκεια για κάθε χώρα οι επιπτώσεις ήταν κοινές δηλαδή υπήρχε αύξηση της ανεργίας και του πληθωρισμού. Οι κυβερνήσεις θεώρησαν τον πληθωρισμό ως το μεγαλύτερο πρόβλημα που μαστίζει τη παγκόσμια οικονομία και υιοθέτησαν αντιπληθωριστικές πολιτικές για την αντιμετώπιση του. Επομένως η οικονομική πολιτική που είχαν ακολουθήσει διέφερε σημαντικά από αυτή του 1973.

Έπειτα από περίπου 10 χρόνια μια σειρά γεγονότων επαναφέρει άλλη μια διαφορετική μορφή κρίσης. Οι οικονομίες της Λατινικής Αμερικής αρχίζουν να έχουν χαμηλές επιδόσεις στα μακροοικονομικά τους μεγέθη. Ο λόγος που συνέβαιναν αυτές οι αλλαγές ήταν η ελάττωση της παραγωγικότητας της βιομηχανίας και η κατάργηση του συστήματος των σταθερών ισοτιμιών του Bretton Woods από τον τότε πρόεδρο των Ηνωμένων Πολιτειών Richard Nixon (1971). Το σύστημα αυτό προσδιόριζε σταθερές ισοτιμίες στη νομισματική πολιτική των χωρών που συμμετείχαν σε αυτό. Το κυριότερο όμως αίτιο της κρίσης της **Λατινικής Αμερικής (1980)**¹⁶ ήταν οι πετρελαϊκές κρίσεις που είχαν προηγηθεί (1973,1979) και που συνέχιζαν να ταλανίζουν τους πολίτες.

Οι χώρες του OPEC είχαν τεράστια κέρδη λόγω της αύξησης της τιμής του πετρελαίου κατά τη διάρκεια των πετρελαϊκών κρίσεων. Τα κέρδη αυτά τα κατέθεταν στις Αμερικανικές τράπεζες για να χρηματοδοτήσουν και να στηρίξουν τη βιομηχανία και τις επεκτατικές πολιτικές στη Λατινική Αμερική. Οι τράπεζες όμως προωθούσαν αλόγιστα δάνεια με αποτέλεσμα να ξεσπάσει μια μεγάλη διεθνής κρίση χρέους τη δεκαετία του 1980. Αυτή η κρίση συνέβη εξαιτίας του ότι οι χώρες της Αφρικής και της Λατινικής Αμερικής, οι οποίες ήταν υποανάπτυκτες χώρες, δεν προέβησαν στην αποπληρωμή του χρέους τους. Η κρίση αυτή έμεινε στην ιστορία ως η «χαμένη δεκαετία».

Κατά τη διάρκεια του **1990** σημειώθηκαν τρεις οικονομικές κρίσεις. Η μια εξ αυτών ήταν η **Φιλανδική κρίση**¹⁷, όπου ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας του 1990

¹⁵ Περάκης Μ. «Ματιές από το 1929 στο 2009» Ελευθεροτυπία 28/9/2009

¹⁶ Η Κρίση του 2008 & η επιστροφή των οικονομικών της ύφεσης, Krugman P.

¹⁷ Wikipedia Φινλανδική τραπεζική κρίση της δεκαετίας του 1990

εξαιτίας κάποιων γεγονότων που συνέβησαν στα τέλη της προηγούμενης δεκαετίας. Κατά χρονολογική σειρά συνέβησαν τα εξής:

- I. Η χρηματιστηριακή φούσκα στην Ιαπωνία (1986)
- II. Η «κατρακύλα» του χρηματιστηρίου της Αμερικής (1987)
- III. Η υποτίμηση 15% της στερλίνας της Αγγλίας (1992)

Όλα τα παραπάνω κλόνισαν το διεθνές χρηματοπιστωτικό σύστημα (1991-1993) καθώς και ορισμένοι άλλοι παράγοντες όπως ότι δεν υπήρχε θεσμικό πλαίσιο, οι τράπεζες ήρθαν αντιμέτωπες με διάφορα προβλήματα και υπήρχαν μακροοικονομικές διακυμάνσεις. Επομένως, τα παραπάνω περιστατικά έφεραν στο χείλος του γκρεμού την κυβέρνηση της Φιλανδίας.

Η κυριότερη αιτία ήταν η απελευθέρωση της Φιλανδικής αγοράς. Αυτό επέφερε την αύξηση της πίστωσης, διείσδυση στην αγορά από επενδυτές και κερδοσκόπους και άνοδο των δεικτών του χρηματιστηρίου και της κτηματαγοράς. Η SKOPBANK κατέρρευσε λόγω του ότι δανειοδοτούσε συνεχώς σε επενδύσεις του χρηματιστηρίου και σε επιχειρήσεις. Αυτό δημιούργησε ένα κλίμα αναξιοπιστίας και αβεβαιότητας για το κράτος της Φιλανδίας, καθώς βρισκόταν πολύ κοντά στον κίνδυνο της χρεοκοπίας. Οι φόβοι για ενδεχόμενη κρίση πραγματοποιήθηκαν και η χώρα είδε να διαδραματίζεται και να επεκτείνεται η κρίση σε όλο το τραπεζικό της σύστημα. Αν και πραγματοποιήθηκαν κάποιες ενέργειες και πάρθηκαν ορισμένα μέτρα, δεν ήταν ικανά να αναστρέψουν την κατάσταση. Το αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν η χρηματοπιστωτική κρίση που είχε ως αφετηρία την Φιλανδία να βγει εκτός συνόρων και να πληγούν από αυτή και άλλες Σκανδιναβικές χώρες (π. χ Νορβηγία και Σουηδία).

Κατά τη διάρκεια της ίδιας δεκαετίας (**1990**) σε μια άλλη ήπειρο, πιο συγκεκριμένα στις χώρες της **Ανατολικής Ασίας**¹⁸, ξέσπασε μια χρηματοπιστωτική κρίση που πήρε παγκόσμιες διαστάσεις. Οι βασικότεροι λόγοι της εμφάνισης της οικονομικής κρίσης στην ανατολική Ασία ήταν οι εξής:

- I. Αισθητή μείωση των εξαγόμενων προϊόντων από τις χώρες την Ανατολικής Ασίας
- II. Η ανατίμηση του δολαρίου
- III. Η υπερπαραγωγή και συνάμα χαμηλή ζήτηση σε προϊόντα τεχνολογίας
- IV. Εισήρθαν μεγάλα ποσά κεφαλαίου και έγιναν ριψοκίνδυνα εγχειρήματα, συνάμα με την ανεπάρκεια του τραπεζικού συστήματος έφεραν στο φως προβλήματα όπως αύξηση του χρέους και κερδοσκοπικές επιθέσεις.

¹⁸ Η πρόκληση του παγκόσμιου καπιταλισμού Gilpin R.

Η χρηματοπιστωτική κρίση του 1980 στη Λατινική Αμερική και η κρίση του 1990 στην Ανατολική Ασία παρουσιάζει κοινά χαρακτηριστικά. Η κορύφωση του εξωτερικού χρέους στα ύψη δημιουργήθηκε λόγω του αλόγιστου δανεισμού των εκάστοτε δυο περιπτώσεων που σκοπό είχαν τη χρηματοδότηση της εκβιομηχάνισης με την ισοτιμία των νομισμάτων τους με το δολάριο. Τέλος σοβαρές αιτίες της εξάπλωσης της κρίσης ήταν τα ελλείμματα του ισοζυγίου πληρωμών κατά σειρά ετών και τα χρέη στον ιδιωτικό τομέα.

Μια ακόμη οικονομική κρίση που πραγματοποιήθηκε την ίδια δεκαετία ήταν η **κρίση στο Μεξικό (1994)**. Το πρόβλημα για την οικονομία του Μεξικό ξεκίνησε να υφίσταται στα τέλη της δεκαετίας του 1980. Συγκεκριμένα προκειμένου να μειώσει τα ελλείμματα και το δημόσιο χρέος η χώρα εφάρμοσε μια σειρά μεταρρυθμίσεων με απώτερο σκοπό την σταθεροποίηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας.¹⁹ Στη διάρκεια των επόμενων ετών που ακολούθησαν το Μεξικό κατάφερε να γίνει μια χώρα «παράδειγμα προς μίμηση», καθώς ασκούσε ορθή οικονομική πολιτική και είχε κερδίσει την εμπιστοσύνη των ξένων επενδυτών. Το ίδιο έτος με την επικύρωση την συνθήκης NAFTA για την Ελεύθερη Ζώνη Εμπορίου, που υπέγραψαν με τις ΗΠΑ και τον Καναδά, και η οποία προέβλεπε την μείωση των εμπορικών δασμών με αυτές τις χώρες, την έκανε ακόμα πιο φερέγγυα. Όμως η ανοδική τάση της χώρας δεν κράτησε πολύ, σύντομα ορισμένα γεγονότα ήταν ικανά να ανατρέψουν το θετικό κλίμα που επικρατούσε.

Τα γεγονότα που οδήγησαν το Μεξικό να παρεκκλίνει από το στόχο του ήταν τα ακόλουθα:²⁰

- I. Η εξέγερση των Ζαπατιστας (EZLN) στην αγροτική περιοχή Τσιάπα με σκοπό την κατάκτηση των ιδανικών τους.
- II. Η πολιτική δολοφονία του υποψήφιου για προεδρικές εκλογές Λουίς Φερνάντο Κολόζιο.
- III. Οι φόβοι της υποτίμησης του νομίσματος

Όλα τα παραπάνω οδήγησαν σε πολύ χαμηλά επίπεδα τα αποθέματα συναλλάγματος της χώρας αυξάνοντας έτσι τον επενδυτικό κίνδυνο. Έπειτα στις αρχές του 1994 η σχέση πέσος/δολαρίου ήταν 30 λεπτά προς 1 πέσο ενώ μέσα σε λίγους μήνες η σχέση αυτή άλλαξε και επιβάρυνε το πέσο κατά 50%. Το 1994, η οικονομία του Μεξικού κατέρρευσε, με αποτέλεσμα την αποστολή πακέτου βοήθειας από τον Αμερικανό πρόεδρο Μπιλ Κλίντον. Κατά τη διάρκεια του 1995 το ΑΕΠ έπεσε κατά 7% και η βιομηχανική παραγωγή κατά 15%. Όλα τα παραπάνω συνέβαλαν στο να χρεοκοπήσουν πολλές επιχειρήσεις και κατ' επέκταση πολύ

¹⁹ Διεθνής Οικονομική Krugman P.-Obstfeld M.

²⁰ <http://humanact.gr/joomla/index.php/2011-06-12-10-26-50/2011-10-06-19-52-23>

εργαζόμενοι έμειναν χωρίς δουλειά. Παρόλα αυτά μετά από μακροοικονομικές μεταρρυθμίσεις η χώρα του Μεξικού ανάκαμψε το 1999.

Συμπερασματικά αντιλαμβανόμαστε ότι η ιστορία στη παγκόσμια οικονομία είναι ένας φαύλος κύκλος που δεν κλείνει ποτέ και επαναλαμβάνεται. Όταν γίνονται πολλές επενδυτικές ενέργειες οδηγούνται σε υπερεπενδύσεις με τεράστιους κινδύνους, κερδοσκοπία και πλεονεξία με αντίθετο αποτέλεσμα από το προσδοκώμενο, καθώς τέτοιου είδους επενδύσεις επιφέρουν αρνητικές επιπτώσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

2.1: Η Χρηματιστηριακή κρίση του 1929

Η παγκόσμια οικονομική ύφεση ήταν μια κατάσταση διεθνούς οικονομικής ύφεσης που ξεκίνησε από την Αμερική και διήρκεσε αρκετά χρόνια σε κάποιες χώρες του κόσμου. Η «Μεγάλη Ύφεση» όπως χαρακτηρίστηκε σύμφωνα με τους αναλυτές προκλήθηκε έπειτα από το χρηματιστηριακό Κράχ στις 24 Οκτωβρίου 1929 στις ΗΠΑ. Επίσης, το γεγονός ότι συμπίπτει με τη περίοδο του μεσοπολέμου, όπου το διεθνές οικονομικό σύστημα ήταν ιδιαίτερα εύθραυστο δυσχέρανε ακόμα περισσότερο την κατάσταση και θεωρήθηκε η μεγαλύτερη οικονομική ύφεση της σύγχρονης ιστορίας.

Όσον αφορά τις αιτίες που οδήγησαν στο κράχ υπάρχουν διάφορες θεωρίες:

- Οι υποστηρικτές των κλασικών οικονομικών που επικεντρώνονται στις μακροοικονομικές επιπτώσεις στο χρηματικό απόθεμα και στη προσφορά χρυσού που στήριζε πολλά νομίσματα προτού ξεσπάσει και γενικευθεί η κρίση.
- Οι υποστηρικτές των δομικών θεωριών με γνωστότερη την Κεϋνσιανή και τη σχολή των θεσμικών οικονομικών που δίνουν έμφαση στην υποκατανάλωση και την υπερεπένδυση («οικονομική φούσκα»).

- Τέλος οι υποστηρικτές της Μαρξιστικής θεωρίας που εστίαζε «σε αντιφάσεις του καπιταλισμού και στην έμφυτη ανισορροπία στη συσσώρευση του κεφαλαίου».

Σε κάθε περίπτωση το ερώτημα που δημιουργείται όμως είναι κατά πόσο επρόκειτο για μία αποτυχία της ελεύθερης αγοράς ή του Κράτους (ειδικότερα της Αμερικάνικης Ομοσπονδιακής Τράπεζας) να προλάβει την κατάρρευση των Τραπεζών και τον πανικό που θα δημιουργούταν λόγω των περικοπών στα χρηματικά διαθέσιμα.

Η «Μαύρη Τρίτη» ήταν η ημέρα κατά τη διάρκεια της οποίας η «Wall Street» κατέρρευσε και αυτό ήταν μόνο η αρχή. Η τεράστια οικονομική ύφεση που επακολούθησε της δεκαετία του 30' πήρε παγκόσμιες διαστάσεις βγαίνοντας έξω από τα σύνορα των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και πέρασε στην Ευρώπη. Η κρίση είχε καταστροφικές επιπτώσεις στον ανεπτυγμένο και μη ανεπτυγμένο κόσμο.

Τα αποτελέσματα της ύφεσης έκανα σύντομα την εμφάνιση τους καθώς κατέρρευσαν πολλές τράπεζες ενώ πολλές επιχειρήσεις έβαλαν «λουκέτο». Επίσης, η ανεργία εκτινάχθηκε δραματικά αναγκάζοντας την τότε κυβέρνηση της Αμερικής να λάβει δραστικά μέτρα με σκοπό να τονωθεί η οικονομία της χώρας.

Δημήτρης Σιούφας (τέως Πρόεδρος της Βουλής των Ελλήνων και Πρόεδρος του Ιδρύματος της Βουλής) 2009²¹

²¹[http://foundation.parliament.gr/VoulhFoundation/VoulhFoundationPortal/images/site_content/voulhFoundation/file/Imerides/Imerida%20\(%20Krax1929%20\).pdf](http://foundation.parliament.gr/VoulhFoundation/VoulhFoundationPortal/images/site_content/voulhFoundation/file/Imerides/Imerida%20(%20Krax1929%20).pdf)

2.2:Πετρελαϊκές Κρίσεις

Το πετρέλαιο, αποκαλείται και μαύρος χρυσός και αποτελεί τη σπουδαιότερη φυσική πηγή ενέργειας στις μέρες μας. Η επιθυμία της απόκτησης και ο έλεγχος των πετρελαϊκών πόρων άλλων χωρών, ανέκαθεν οδηγούσε σε καταστροφή και αποσταθεροποίηση της κατάστασης σε πολλές περιοχές του πλανήτη.

Η ιστορία του πετρελαίου χαρακτηρίζεται από εντάσεις στη Μέση Ανατολή, ξαφνική παύση των εφοδιασμών και ύφεση σε παγκόσμιο επίπεδο. Δύο από τις πιο μεγάλες πετρελαϊκές κρίσεις που έπληξαν τη διεθνή οικονομική κοινότητα τη δεκαετία του 70 ήταν στις 17 Οκτωβρίου 1973 με το αραβικό εμπάργκο πετρελαίου και η Ιρανική επανάσταση το 1978.

2.2.1: Πρώτη πετρελαϊκή κρίση (1973)

Το 1973 στιγματίστηκε από το ξέσπασμα του τέταρτου αραβο-ισραηλινού πολέμου και την δημιουργία της επακόλουθης οικονομικής κρίσης. Η επίσημη ημερομηνία έναρξης της πρώτης πετρελαϊκής κρίσης ήταν στις 17 Οκτωβρίου 1973, όταν τα μέλη του ΟΑΡΕC (Οργανισμού Αραβικών Χωρών - Εξαγωγέων Πετρελαίου Οργανισμού Αραβικών . Πετρελαιοπαραγωγών Κρατών) ανακοίνωσαν ότι θα σταματούσαν να προμηθεύουν πλέον με πετρέλαιο τις «εχθρικές προς τα αραβικά συμφέροντα» χώρες, αυτές δηλαδή που στη διαμάχη του με τη Συρία και την Αίγυπτο υποστήριξαν το Ισραήλ, μετά τον πόλεμο του Yom Kippur. Έθεσαν λοιπόν εμπάργκο στις εξαγωγές πετρελαίου που είχαν προορισμό αυτές τις χώρες, για ένα χρονικό διάστημα και μείωσαν συγχρόνως το γενικό επίπεδο στη παραγωγή του πετρελαίου.

Επίσης, κατήγγειλαν την αρχή του ορισμού των τιμών του πετρελαίου και οι εταιρείες πετρελαίου συμφώνησαν να προβούν σε υψηλές και μονομερείς αυξήσεις στις τιμές. Έπειτα, κατάφεραν σύντομα να διεκδικήσουν τη συμμετοχή τους στις εταιρείες παραγωγής πετρελαίου. Το αποτέλεσμα των παραπάνω μέτρων ήταν να τετραπλασιαστεί παρά πολύ γρήγορα, μέσα σε λίγους μοναχά μήνες η τιμή του πετρελαίου και να επικρατήσει μεγάλη ανασφάλεια για το μέλλον σχετικά με τις ποσότητες και τις τιμές του εισαγόμενου πετρελαίου από τον πιο μεγάλο εισαγωγέα του κόσμου την Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

Στην αρχή η κρίση έγινε αισθητή σαν ένα πρόβλημα έλλειψης πετρελαίου, προκειμένου να την αντιμετωπίσουν, λοιπόν, πάρθηκαν μια σειρά από μέτρα. Ορισμένα απ' αυτά ήταν η απαγόρευση της κυκλοφορίας των αυτοκινήτων κάθε Κυριακή και περιορισμοί όσον αφορά στις ταχύτητες και στη θέρμανση. Με την πάροδο του καιρού ο φόβος της έλλειψης του πετρελαίου μειωνόταν ενώ, το πρόβλημα των υψηλών τιμών με τις χρηματοοικονομικές συνέπειες που υπήρχαν ,περνούσε σε πρώτο πλάνο.

Εκτός από τα οικονομικά της επακόλουθα η κρίση του 1973 δημιούργησε ένα αίσθημα ανασφάλειας στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διότι βγήκε στην επιφάνεια η ευπάθεια των οικονομιών τους, λόγω της εξάρτησης τους από τις τιμές και τις ποσότητες του πετρελαίου. Το καρτέλ των παραγωγικών χωρών ενέπνεε λιγότερη εμπιστοσύνη από το καρτέλ των «επτά αδελφών» (Exxon, Shell, B.P., Mobil, Texaco, Chevron και Gulf). Το δόγμα του «καθένας για τον εαυτό του και οι πολυεθνικές εταιρείες για όλο τον κόσμο» έπαψε να υφίσταται από την στιγμή που αυτές οι εταιρίες και οι «εξαδέλφες» τους όπως η Total, η Elf και Agip έχασαν την κυριότητα των πηγών του αργού πετρελαίου και μαζί με αυτή και τη δυνατότητα να μπορούν να εγγυηθούν την ασφάλεια του εφοδιασμού στην Ευρώπη.

Η συνειδητοποίηση της ενεργειακής ευπάθειας θα έπρεπε να οδηγήσει σε ένα συνεπές σύστημα εμπορικών και εξωτερικών σχέσεων που να είναι σε θέση να εγγυηθεί την ασφάλεια του εφοδιασμού της Κοινότητας.

Νίκος Μούσης (πτυχιούχος νομικής και πολιτικών επιστημών του Πανεπιστημίου Αθηνών. Κάτοχος διδακτορικού διπλώματος σε διεθνείς οικονομικές σχέσεις από το Πανεπιστήμιο του Denver, Colorado)²²

Το εμπάργκο από τον ΟΠΕΚ όμως έγινε αφορμή για να έδωσε στον υπόλοιπο κόσμο την αρχική ώθηση για τον αγώνα κατά της κλιματικής αλλαγής. Από το 1973 η ενεργειακή ένταση της οικονομίας των ΗΠΑ δηλαδή το ποσό κατανάλωσης ενέργειας ανά μονάδα ΑΕΠ είχε μειωθεί περισσότερο από το μισό. Η χρήση πετρελαίου ανά άτομο είχε μειωθεί περισσότερο από 33%. Η μεγαλύτερη αλλαγή όμως ήταν η επιβράδυνση των εκπομπών του διοξειδίου του άνθρακα, η οποία παίζει το πιο καθοριστικό ρόλο στην αλλαγή του κλίματος. Πριν το 1973, οι εκπομπές του διοξειδίου του άνθρακα αυξανόταν σχεδόν 4,5% κάθε χρόνο στις ΗΠΑ. Σε παγκόσμιο επίπεδο οι εκπομπές μειώθηκαν από σχεδόν 5% ετησίως ,ενώ μετά το 1973 έφτασαν σε επίπεδα χαμηλότερα του 2%.Από το 1973, οι τιμές αυτές αυξήθηκαν λιγότερο από 0,4% σε ετήσια βάση. Στη Δυτική Ευρώπη οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα μειώθηκαν από το 1973 παρά την αύξηση του πληθυσμού και των εισοδημάτων. Σε παγκόσμιο επίπεδο στις μη βιομηχανικές χώρες οι εκπομπές του διοξειδίου του άνθρακα συνέχισαν την ανοδική πορεία όμως με πολύ μειωμένο ρυθμό, διότι είχαν επηρεαστεί από τα δυτικά πρότυπα και λόγω των πιο αποδοτικών τεχνολογιών για την κατανάλωση των καυσίμων. Μετά το 1973 υπήρξε μείωση των εκπομπών σε παγκόσμιο επίπεδο, συγκεκριμένα 30% στην Ασία και 60% στη Λατινική Αμερική και την Αφρική. Εάν, δεν είχαν τεθεί σε εφαρμογή όλα τα παραπάνω μέτρα μετά το πετρελαϊκό σοκ, οι εκπομπές θα ήταν σχεδόν αδύνατον να φτάσουν σε ασφαλή επίπεδα.

²² http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/6/19/01/01/?lang=gr&all=1&s=1&e=10

Τα συμπεράσματα που βγάζουμε από την κρίση του 1973 είναι πολύ σημαντικά. Αρχικά, δημιουργήθηκαν τεχνικές λύσεις για τη λύση των παγκόσμιων περιβαλλοντικών προβλημάτων πχ. αυστηρά πρότυπα για αυτοκίνητα και κτίρια που καταναλώνουν λιγότερα καύσιμα και μπορούν να λειτουργήσουν κανονικά. Επίσης, πολύ σημαντικό ήταν το γεγονός ότι η κυβερνητική υποστήριξη στην έρευνα μπορεί να επιφέρει θεαματικές αλλαγές και ότι ο ρόλος των πολιτικών ηγετών είναι καθοριστικός αφού είναι σε θέση να αναλάβουν αποφασιστική δράση για τα παγκόσμια περιβαλλοντικά προβλήματα όταν μάλιστα απ' αυτά επηρεάζονται η οικονομία όλων των ανθρώπων.

Πλέον, τα κράτη του ΟΠΕΚ θεωρούνται περιβαλλοντικοί κακοποιοί οι οποίοι γίνονται πλούσιοι από τα καύσιμα και τα ορυκτά και τίθεντο ενάντια στις διεθνείς συμφωνίες που σκοπό έχουν τον περιορισμό του διοξειδίου του άνθρακα. Παρόλα αυτά οι οικολόγοι και γενικά όλος ο κόσμος χρωστάει ευγνωμοσύνη στον ΟΠΕΚ διότι η πετρελαϊκή κρίση του 1973 που πυροδοτήθηκε εξαιτίας του βοήθησε στο να μετριάσει η απειλή της καταστροφικής κλιματικής αλλαγής, αλλιώς ο κόσμος σήμερα θα ήταν πολύ χειρότερος.

Michael L. Ross (Καθηγητής Πολιτικών Επιστημών στο Πανεπιστήμιο της Καλιφορνία στο Λος Άντζελες.)²³

²³<https://www.foreignaffairs.com/articles/north-america/2013-10-15/how-1973-oil-embargo-saved-planet>

2.2.2: Δεύτερη Πετρελαϊκή Κρίση (1979)

Έξι χρόνια μετά την πρώτη πετρελαϊκή κρίση, ακολούθησε η δεύτερη ως αποτέλεσμα των ανακατατάξεων και ταραχών της επανάστασης στο Ιράν. Η πτώση του Σάχη του Ιράν το 1979 σε συνδυασμό με την άνοδο των φανατικών ισλαμιστών στην εξουσία ήταν η αρχή για την αύξηση της τιμής του πετρελαίου, εξαιτίας της διακοπής των εξαγωγών πετρελαίου από την Περσία και της αναταραχής που δημιουργήθηκε.

Οι τιμές του πετρελαίου για ακόμη μία φορά πήραν την ανιούσα, αφού από 13 δολάρια το βαρέλι το 1978 μέσα σε περίπου 2 χρόνια, και συγκεκριμένα στις αρχές του 1980 έφτασαν τα 32 δολάρια. Η τιμή του πετρελαίου συνέχιζε να ανεβαίνει, αυτό συνέβη διότι ο φόβος των κρατών για περαιτέρω κλιμάκωση των διεθνών καταστάσεων τους οδήγησε στην αποθεματοποίηση του πετρελαίου που είχαν την κατοχή τους. Τα αποτελέσματα της δεύτερης πετρελαϊκής κρίσης ήταν παρόμοια με εκείνα της πρώτης κρίσης του 1973. Η διαφορά τους όμως ήταν ότι για κάθε χώρα ξεχωριστά υπήρχε διαφορετική ένταση και διάρκεια. Οι χώρες που βγήκαν περισσότερο ζημιωμένες από αυτή τη κρίση ήταν οι αναπτυσσόμενες και μη πετρέλαιο-παραγωγικές, οι οποίες παρουσίαζαν ακόμη μια φορά ελλειμματικό ισοζύγιο. Τα αποτελέσματα της κρίσης δεν άργησαν να φανούν αφού ο πληθωρισμός και η ανεργία αυξήθηκαν και πάλι σε μεγάλο βαθμό, αναγκάζοντας έτσι τις κυβερνήσεις να υιοθετήσουν αντιπληθωριστικές πολιτικές, θεωρώντας μάλιστα, τον πληθωρισμό το πιο μεγάλο πρόβλημα στην παγκόσμια οικονομία.

Εξαιτίας, λοιπόν, της αύξησης της τιμής του πετρελαίου οι χώρες του OPEC είχαν πολύ μεγάλα κέρδη. Στα τέλη του 1975 μεταφέρθηκαν από τις χώρες του OPEC 13,8 δις δολάρια στις 6 πιο μεγάλες τράπεζες των ΗΠΑ. Έπειτα, οι τράπεζες προχώρησαν σε επιθετική και αλόγιστη προώθηση δανείων, προσπαθώντας να κατευθύνουν τα κεφάλαια αυτά προς τις αναπτυσσόμενες οικονομίες, κυρίως της Λατινικής Αμερικής. Με αυτό τον τρόπο λοιπόν συσσωρεύτηκαν δάνεια με υψηλά επιτόκια τα οποία αποτέλεσαν καθοριστικό παράγοντα για τη κρίση χρέους κατά τη διάρκεια τη δεκαετίας 1980.

2.2.3: Κρίση της Λατινικής Αμερικής (1980)

Η κρίση χρέους της Λατινικής Αμερικής τη δεκαετία 1980 είναι η δεύτερη μεγαλύτερη διεθνής οικονομική κρίση μετά από την κρίση του 1929, την Μεγάλη Ύφεση του μεσοπολέμου. Ανεξάρτητα από την διάρκεια και την ένταση αυτής της κρίσης που έχουν ως αποτέλεσμα τις μακροπρόθεσμες αρνητικές οικονομικές αλλά και κοινωνικές συνέπειες σε διάφορες χώρες ανά τον κόσμο, η κρίση αυτή μπόρεσε να αναδείξει μια σειρά από εξελίξεις στο διεθνές οικονομικό σύστημα. Παράλληλα στην προσπάθεια να βρεθούν τρόποι επίλυσης της κρίσης δημιουργήθηκαν καινοτόμα θεσμικά εργαλεία και πολιτικά δεδομένα που αργότερα θα εξελιχθούν σε σημαντικά χαρακτηριστικά του διεθνούς οικονομικού συστήματος για τις επόμενες δεκαετίες.

Μια σειρά από γεγονότα οδήγησαν σε ακόμη μια μεγάλη κρίση. Πολλά από τα δάνεια ήταν με τη μορφή μεγάλων κοινοπρακτικών δανείων με κυμαινόμενο επιτόκιο που συνδεόταν άμεσα με το διατραπεζικό επιτόκιο της αγοράς του Λονδίνου, ενώ μεγάλο κομμάτι του χρέους ήταν σε ξένο νόμισμα κυρίως σε δολάριο. Τα πιο πολλά δάνεια στις χώρες της Λατινικής Αμερικής χορηγούταν από αμερικάνικες τράπεζες, συγκεκριμένα 8 από τις μεγαλύτερες εμπορικές τράπεζες των ΗΠΑ εκείνη την περίοδο. Τα δάνεια αυτά το 1982 ξεπέρασαν το 200% του κεφαλαίου των τραπεζών αυτών. Παρότι, υπήρχαν ενδείξεις ότι οι χώρες της Λατινικής Αμερικής ήταν ήδη υπερχρεωμένες και η πετρελαϊκή κρίση θα δημιουργούσε περισσότερες χρηματοδοτικές ανάγκες και θα καθιστούσε αμφίβολη τη βιωσιμότητα του χρέους τους, οι πιο πολλές χώρες εξακολουθούσαν να δανείζονται διπλασιάζοντας έτσι το χρέος των χωρών από το 1979-1982 από 159 δις δολαρίων σε 327 δις δολαρίων.

Η Λατινοαμερικανική κρίση εκδηλώθηκε στις 12 Αυγούστου του 1982 όπου η κυβέρνηση του Μεξικό με επικεφαλής τον υπουργό των οικονομικών της χώρας ενημέρωσε την κυβέρνηση της Αμερικής και την διοίκηση του ΔΝΤ ότι αδυνατεί να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της και να προβεί στην αποπληρωμή της επόμενης δόσης του δημόσιου χρέους της, το οποίο άγγιζε τα 80 δις δολάρια. Η κατάσταση αυτή γινόταν όλο και χειρότερη με την κρίση να παίρνει παγκόσμιες διαστάσεις και να επεκτείνεται και σε άλλες χώρες, με αποτέλεσμα σε ένα διάστημα λιγότερο από 2 έτη να έχουν "χτυπηθεί" από την κρίση 27 χώρες-16 στη Λατινική Αμερική με χρέη

²⁴ Διεθνείς Οικονομικές Κρίσεις

Κρίσεις του συστήματος ή της πολιτικής; Α.Κότιος Γ.Παυλίδης εκδόσεις Rosili 2012

239 δις δολαρίων όπου και προχώρησαν σε αναδιάρθρωση του χρέους. Από αυτές τις χώρες το Μεξικό, η Βραζιλία, η Βενεζουέλα και η Αργεντινή χρωστούσαν 176 δις δολάρια δηλαδή το 74% του συνολικού χρέους των αναπτυσσόμενων κρατών.

*Δημήτριος Κατσικάς «Οικονομικές κρίσεις και διεθνές Σύστημα. Η Κρίση Χρέους της Λατινικής Αμερικής». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015.*²⁵

Σύμφωνα με τον Ρόλφ Λανγκχάμερ²⁶ οικονομολόγος του Ινστιτούτου Παγκόσμιας Οικονομίας του Κιέλου «στη Λατινική Αμερική, στα μέσα της δεκαετίας του '80 είχε θεωρηθεί αρχικά ότι επρόκειτο μόνο για κρίση ρευστότητας και ως εκ τούτου υπήρχε η πεποίθηση ότι αυτή μπορούσε να επιλυθεί με βραχυπρόθεσμα μέτρα σταθεροποίησης -όπως λέγονται- δηλαδή με περικοπή δαπανών, αύξηση εσόδων, υποτίμηση του νομίσματος κ.ο.κ. Τέσσερα χρόνια αργότερα, στο τέλος της δεκαετίας του '80, έγινε αντιληπτό ότι δεν επρόκειτο για κρίση ρευστότητας, για κάτι παροδικό, αλλά για βαθιά θεσμικά προβλήματα στις χώρες και τότε έγιναν εντελώς διαφορετικές ενέργειες». Παράλληλα τονίζει το γεγονός ότι η Λατινική Αμερική συγκαταλεγόταν στους πιο καλούς πελάτες του ΔΝΤ.

Το σκηνικό για την Λατινική Αμερική άρχισε να αλλάζει τον Αύγουστο του 1982, όταν το Μεξικό κήρυξε χρεοκοπία. Οι χώρες της Λατινικής Αμερικής έμειναν εκτός των χρηματαγορών λόγω της εκτόξευσης των επιτοκίων δανεισμού. Το 2001 κήρυξε πτώχευση η Αργεντινή, η Βραζιλία έλαβε ένα χρόνο μετά χρηματοδοτική στήριξη από το ΔΝΤ και το Εκουαδόρ χρεοκόπησε το 2008. Τα κράτη της Λατινικής Αμερικής έπαψαν να ανήκουν στους μεγάλους χρεοφειλέτες διότι είναι πλέον βιομηχανικά κράτη.

²⁵<http://opencourses.uoa.gr/courses/PSPA101/>

²⁶<http://www.dw.com/el/%CE%BB%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BD%CE%BF%CE%B1%CE%BC%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%AC%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B4%CE%B9%CE%B4%CE%AC%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%B4%CE%B1/a-18385476>

2.2.4:Φιλανδική Κρίση (1990)

Μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου η Φινλανδία εξελίχθηκε από μία αγροτοβιομηχανική κοινωνία σε μια χώρα με τεχνολογικά προηγμένη οικονομία. Οι δυο πετρελαϊκές κρίσεις του 1973 και 1979 δεν δημιούργησαν προβλήματα στην Φινλανδία, αυτό συνέβη λόγω των ενεργειακών της σχέσεων με τη Σοβιετική Ένωση. Η επόμενη δεκαετία του 1980 χαρακτηρίστηκε από μία σταθερή οικονομική ανάπτυξη. Η φινλανδική οικονομία ήταν ιδιαίτερα υγιής κατά τη διάρκεια του 1980 γι' αυτό και την αποκαλούσαν «Βόρειος Τίγρης» προκειμένου να περιγράψουν την ανοδική της πορεία. Η πραγματική παραγωγική αύξηση κατά μέσο όρο ήταν 3,7% κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980, ενώ στο τέλος της, το 1989 έφτασε το 5,7%. Ταυτόχρονα, ο προϋπολογισμός της ήταν θετικός και με πολύ σημαντικό πλεόνασμα. Η ανεργία ήταν μόνο 3% και το μέσο εισόδημα κατά κεφαλή άγγιζε τα 23.700 ευρώ. Στα τέλη του 1980 οι σκανδιναβικές χώρες μαζί και η Φινλανδία παρουσίαζε τα υψηλότερα επίπεδα διαβίωσης, τα πιο χαμηλά ποσοστά ανεργίας και ένα από τα πιο αναπτυγμένα κοινωνικά κράτη πρόνοιας.

Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1980 στον τραπεζικό τομέα της Φινλανδίας υπήρχε αυστηρός έλεγχος στους κανονισμούς, ενώ δεν υπήρχαν απώλειες πιστώσεων. Στα μέσα της δεκαετίας μέχρι και το τέλος της, η εισροή ξένων πιστώσεων δημιούργησε μεγάλη αύξηση στην εγχώρια ρευστότητα της χώρας. Συγκεκριμένα τα 2 τελευταία έτη 1987-1989 στη χώρα υπήρχε μια τεράστια επιθυμία επενδύσεων από ξένους επενδυτές, λόγω της μεγάλης επέκτασης των τραπεζών, της αύξησης των πιστώσεων και της δυνατότητας χορήγησης δανείων με μεγάλη ευκολία σε επιχειρήσεις. Εκείνη την περίοδο πραγματοποιήθηκαν κερδοσκοπικές επιθέσεις στο φιλανδικό νόμισμα.

Η περίοδος χάριτος έφτασε στο τέλος της στην αρχή της νέας δεκαετίας, το 1990 όταν η χώρα ξαφνικά "έπεσε" σε βαθιά οικονομική κρίση. Η κρίση δημιουργήθηκε από ένα συνδυασμό διεθνών και εθνικών παραγόντων. Όλα ξεκίνησαν από την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης το 1989, διότι αποτελούσε σημαντικό οικονομικό εταίρο που απορροφούσε πολύ μεγάλο ποσοστό από το σύνολο των εξαγωγών της Φινλανδίας. Στη Σοβιετική Ένωση είχαν επενδύσει και χορηγήσει δάνεια πολλές τράπεζες που πλέον έβλεπαν την καταστροφή να έρχεται. Η πτώση της λοιπόν δημιούργησε σοβαρές συνέπειες στην παραγωγή την οικονομία και το τραπεζικό σύστημα της Φινλανδίας. Επίσης, αξίζει να σημειωθεί το γεγονός ότι εκείνη την εποχή κυριαρχούσε η οικονομική τάση της απορρύθμισης και της απελευθέρωσης, ευρέως γνωστή ως παγκοσμιοποίηση. Αυτή η τάση λοιπόν, που

είχε υιοθετηθεί από την Φινλανδία της δημιούργησε πολύ σημαντικά προβλήματα και οι επιπτώσεις ήταν πολύ μεγάλες.

Μια από τις πιο δυνατές οικονομίες της δεκαετίας 1980, αυτής της φινλανδικής κατέρρευσε και η χώρα ήρθε στα πρόθυρα της χρεοκοπίας. Για τέσσερα συναπτά έτη (1990-1994) δεν υπήρχε καμία αύξηση του ΑΕΠ και η παραγωγή μειωνόταν συνεχώς. Τα επίσημα στοιχεία της ανεργίας έφτασαν στο 20% και στους νέους ξεπέρασαν το 30%, ενώ σύμφωνα με τον καθηγητή Jouko Yla-Liedenroha η πραγματική ανεργία έφτασε στο 28,3%. Από το 1990-1993 οι ιδιωτικές επενδύσεις και οι τιμές κατοικιών μειώθηκαν στο 50%, η ιδιωτική κατανάλωση και οι εξαγωγές κατά 10%, η χρηματιστηριακή αγορά κατέρρευσε κατά 70% και το ΑΕΠ μειώθηκε στο 15%. Το δημόσιο χρέος του ΑΕΠ αυξήθηκε από 12% στο 60% από το 1990-1995. Η αθροιστική απώλεια δανείων των φινλανδικών τραπεζών έφτασε στο 15% του ΑΕΠ. Πολλές τράπεζες αντιμετώπισαν μεγάλα προβλήματα και κάποιες έφτασαν ακόμα και στη χρεοκοπία. Μονάχα για το έτος 1993 η απώλεια της παραγωγής και του εισοδήματος από ανέργους και μηχανήματα που υποαπασχολούνταν υπολογίστηκε περίπου στα 15\$ δις ή 3.000\$ κατά κεφαλήν.

Ο στόχος ήταν πλέον να βρεθούν λύσεις για να βγει η χώρα από τη κρίση. Πάρθηκαν, λοιπόν οικονομικά και δημοσιονομικά μέτρα προκειμένου η κυβέρνηση να εξισορροπήσει τον προϋπολογισμό της. Πιο συγκεκριμένα αύξησε τους φόρους και μείωσε τις δαπάνες με αποτέλεσμα τη μείωση της ιδιωτικής ζήτησης και της απασχόλησης. Η οικονομία της φινλανδικής ανάκαμψης αποτέλεσε πολιτικό επίτευγμα γιατί λόγω της σφοδρότητας της κρίσης έπρεπε να βρεθούν άμεσα τρόποι αντιμετώπισης της κρίσης αλλά και να τεθούν εκ νέου βάσεις για μία σταθερή και ταχεία ανάπτυξη. Η ωριμότητα της πολιτικής ελίτ της χώρας βοήθησε στην εφαρμογή μιας πολιτικής και στρατηγικής ανάπτυξης που οδήγησε τη χώρα σε αλματώδεις ρυθμούς εξέλιξης στα μέσα της δεκαετίας του 1990.

Η τεράστια προσπάθεια για διαχείριση της κρίσης από την κυβέρνηση αλλά και έμμεσα από τους πολίτες της Φινλανδίας θεωρούταν άξιο θαυμασμού, αφού τελικά ο στόχος κατάφερε να επιτευχθεί και η χώρα μπόρεσε να ανακάμψει. Το 1995 η Φινλανδία κατάφερε το ακατόρθωτο και έγινε πλήρες μέλος της Ε.Ε., ενώ μέσα σε δύο χρόνια η δημοσιονομική της κατάσταση πληρούσε όλα τα κριτήρια της ένταξης στο ευρώ. Η οικονομία της χώρας κατάφερε να είναι πρώτη στην ανταγωνιστικότητα σε παγκόσμιο επίπεδο και σε μόλις 5 έτη, το 2000 έκανε ρεκόρ πλεονάσματος στον προϋπολογισμό της.

Του Δρ Χρίστου Θ. Γαλλή Περιβαλλοντολόγος-Δασολόγος, διδάκτορας του Πανεπιστημίου του Ελσίνκι, ερευνητής στο Εθνικό Ίδρυμα Αγροτικής Έρευνας (23/9/2009)²⁷

²⁷ <http://infognomonpolitics.blogspot.gr/2009/09/1990.html>

2.2.5:Οικονομική Κρίση στην Ανατολική Ασία

Σε μια περίοδο που οι πιο πολλές χώρες του κόσμου βρισκόταν σε ένα μεταβατικό στάδιο εξέλιξης, στα τέλη της δεκαετίας του 1990, μια νέα οικονομική κρίση έκανε την εμφάνιση της στη νοτιοανατολική Ασία. Οι χώρες που επηρεάστηκαν από αυτή τη κρίση ήταν αρχικά η Ταϊλάνδη, έπειτα η Ν. Κορέα η Ινδονησία και η Μαλαισία. Η Ιαπωνία βρισκόταν ήδη σε ύφεση για αρκετά χρόνια διαψεύδοντας τις προσδοκίες της για την ανάδειξή της σε ηγεμονική δύναμη. Έπειτα, η κρίση επεκτάθηκε και βόρεια προς την ήδη πληγείσα οικονομία της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Κατόπιν έπληξε μεγάλες χώρες της Λατινικής Αμερικής όπως η Βραζιλία και η Αργεντινή.

Οι επιπτώσεις ήταν πανομοιότυπες σε όλες τις χώρες της Ασίας. Υποτίμηση του νομίσματος, υψηλά επιτόκια, μείωση της αξίας των περιουσιακών στοιχείων και πτώση της παραγωγής. Πιο συγκεκριμένα, στην Ταϊλάνδη η αξία του νομίσματος της (μπάχτ) μειώθηκε κατά 50%, στην Ινδονησία η ρούπια έχασε το 80% της αξίας και οι μετοχές το 90% και το ΑΕΠ μειώθηκε το 1998, στην πάροδο ενός μόλις έτους δηλαδή κατά 15%. Έπειτα, οι χώρες αυτές έχασαν την εμπιστοσύνη των ξένων επενδυτών οι οποίοι λόγω των ασταθών και αντιφατικών πολιτικών που εφάρμοσαν οι κυβερνήσεις, προχώρησαν σε μαζική απόσυρση των κεφαλαίων τους. Επίσης τα υψηλά επιτόκια που υπήρχαν τότε στην αγορά μείωσαν τις επενδύσεις και πολλές επιχειρήσεις έβαλαν λουκέτο μένοντας χιλιάδες εργαζόμενοι χωρίς δουλειά.

Η κρίση στην νοτιοανατολική Ασία, το 1997-1998 εκδηλώθηκε εξαιτίας της μείωσης της αξίας του γεν έναντι του δολαρίου και της υποτίμησης του κινεζικού γουαν το 1994. Το αποτέλεσμα αυτών των γεγονότων ήταν ότι έκανε τις εξαγωγές αυτών των χωρών πιο ακριβές μειώνοντας αισθητά της ανταγωνιστικότητας τους απέναντι σε άλλες χώρες. Βέβαια πρέπει να σημειωθεί ότι η γνώμη του τότε πρωθυπουργού Μαλαισίας, Μαχαθίρ ήταν ότι η κρίση οφείλεται στη διεθνή κερδοσκοπία και στα κεφάλαια κινδύνου που συνωμότησαν εναντίον τους. Παρόλο που αυτή η θεωρία του πρωθυπουργού έχει μία βάση δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να θεωρηθεί η κύρια αιτία της κρίσης που ξέσπασε σε εκείνες τις περιοχές. Οι κυριότερες και σημαντικότερες αιτίες βρίσκονται στον τρόπο που δομήθηκε η ένταξη των οικονομιών τους στις παγκόσμιες αγορές.

Κουρματζής Θανάσης Οικονομολόγος / Στατιστικός / Συγγραφέας²⁸

²⁸ <http://humanact.gr/joomla/index.php/2011-06-12-10-26-50/2011-10-15-09-02-04>

2.2.6:Οι Οικονομικές Κρίσεις του 21^{ου} Αιώνα

Στις αρχές του 2000 ο πρόεδρος της Fed Άλαν Γκρίνσπαν ξεκίνησε μια πολιτική με χαμηλά επιτόκια. Τα επόμενα τρία έτη τα αμερικάνικα επιτόκια μειώθηκαν από το 6,5% στο 1%, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι επιπτώσεις της χρηματιστηριακής κρίσης από την κατάρρευση των dot.com (οικονομική φούσκα-περίοδος υπερβολικής κερδοσκοπίας, που αυξήθηκε από το 1997-2001 σε μια περίοδο αύξησης της χρήσης του Internet.). Έτσι όλοι έσπευσαν να πάρουν χαμηλότοκα δάνεια πιστεύοντας ότι η τιμή του θα ανέβαινε διαρκώς, αυτό είχε ως αποτέλεσμα ο δανεισμός να ανέβει στα ύψη. Πάρα πολλοί άνθρωποι εκμεταλλεύτηκαν τα χαμηλά επιτόκια για να δανειστούν και να επενδύσουν σε μετοχές και εμπορεύματα. Όλα τα παραπάνω λοιπόν είχαν ως αποτέλεσμα στο διάστημα μεταξύ 1997-2006 η τιμή του μέσου αμερικανικού σπιτιού να αυξηθεί κατά 124%.

Με την πάροδο του χρόνου όμως η φούσκα άρχισε να σπάει. Τον Σεπτέμβριο του 2008 η μέση τιμή στην αγορά αυτοκινήτων της Αμερικής είχε μειωθεί περίπου 20% σε σχέση με το 2006. Η νέα αυτή κατηγορία στεγαστικών δανείων υψηλού ρίσκου τα λεγόμενα subprimes μετατράπηκαν σε τίτλους : μια νέα κατηγορία προϊόντων γεννήθηκε τα credit default obligations (CDOs) χρηματιστηριακά παράγωγα που βασίζονταν στα ενυπόθηκα στεγαστικά δάνεια. Ο ρόλος των τραπεζών ήταν για άλλη μια φορά καθοριστικός, προκειμένου να βρουν κεφάλαια για τα δάνεια τους ,εξασφαλίζα στα συγκεκριμένα προϊόντα υψηλές βαθμολογίες από τους οίκους αξιολόγησης και τα πωλούσαν σε ξένους επενδυτές. Με αυτόν τον τρόπο αντλούσαν κεφάλαια και συνέχιζαν να πουλούν τα δάνεια τους.

Η φούσκα όμως δεν άργησε να σκάσει, το πρόβλημα που υπήρχε φάνηκε από την κατάρρευση της Lehman Brothers που δημιούργησε σοβαρές επιπτώσεις στους ισολογισμούς των τραπεζών. Πολλοί είναι εκείνοι που υποστηρίζουν ότι η κρίση δημιουργήθηκε επειδή καταργήθηκε ο νόμος Glass-Steegal το 1999 που είχε ιστορία από την εποχή του Νιου Ντιλ. «Η κατάργηση, άλλωστε, του νόμου αυτού ήταν το τελευταίο κεφάλαιο στη διαδικασία απελευθέρωσης της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής αγοράς, για την οποία πίεσαν οι τραπεζίτες επί δεκαετίες.»

ZAN-ΚΛΟΝΤ ΤΡΙΣΕ (Επικεφαλής ΕΚΤ)²⁹

²⁹ <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=202088>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Οικονομική κρίση 2007-2008 σε παγκόσμιο επίπεδο

Η χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, είναι η απόδειξη του ότι η ιστορία επαναλαμβάνεται. Οι δύο πιο σημαντικές κρίσεις του 1929 και 2008, που έχουν ταλανίσει την παγκόσμια οικονομία ήταν αποτέλεσμα της κρίσης υπερπαραγωγής. Δεδομένου ότι η οικονομία ακολουθεί κυκλική πορεία και με τους γρήγορους ρυθμούς της οικονομικής μεγέθυνσης του ΑΕΠ που παρατηρήθηκαν από το 2002 έως το 2007, ήταν αναμενόμενο να υπάρξει επιβράδυνση βάσει της λογιστικής των οικονομικών κύκλων. Η σημερινή κρίση θεωρείται ιδιαίτερα προβληματική αφού ξεκίνησε στη χώρα που παράγει το 27% του παγκοσμίου ΑΕΠ. Ενώ, κάποιοι οικονομολόγοι ισχυρίζονται ότι αυτή η κρίση είχε προβλεφθεί.

Είναι γεγονός ότι τις τελευταίες δεκαετίες σημειώθηκε οικονομική μεγέθυνση η οποία πραγματοποιήθηκε χάρις τη συσσώρευση υπέρογκων χρεών και ήταν ικανή να αποσταθεροποιήσει ολόκληρο το τραπεζικό σύστημα.

3.1: Η αρχή της Παγκόσμιας Χρηματοπιστωτικής Κρίσης

Η χρηματοπιστωτική κρίση είχε κάνει μια πρώτη εμφάνιση τον Ιούνιο του 2006 με δύο περιστατικά. Αρχικά, την άνοδο των επιτοκίων που επέβαλλε η FED (Κεντρική Τράπεζα Η.Π.Α.) και ενώ τον Ιούνιο του 2004 ήταν 1% μέσα σε δυο χρόνια σκαρφάλωσε στο 5,25%, όπου αυτό συνέβαλε στην αύξηση των τιμών των ακινήτων στις αρχές του 2007. Εκείνη την περίοδο σε πολλά δάνεια επιβαλλόταν υψηλότερο επιτόκιο, ενώ για μεγάλο χρονικό διάστημα δανειζόταν με επιτόκιο χαμηλής εκκινήσεως. Το αποτέλεσμα του παραπάνω γεγονότος ήταν να διογκωθούν οι μη εξυπηρετούμενες δόσεις των στεγαστικών δανείων με υψηλό κίνδυνο και παράλληλα να υπάρξει μεγάλη αύξηση των κατασχέσεων κατοικιών. Έπειτα, από τον κίνδυνο της φούσκας της αγοράς τιτλοποιημένων στεγαστικών δανείων με μειωμένη εξασφάλιση (sub prime).

Η απαρχή όμως της κρίσης χρονολογείται στα μέσα του 2007 στις Η.Π.Α.³⁰
³¹Πιο συγκεκριμένα η Παγκόσμια Χρηματοπιστωτική Κρίση έκανε την εμφάνιση της στις 9 Αύγουστου του 2007 με την γαλλική πολυεθνική τράπεζα BNP PARIBAS να αναστέλλει την εξαργύρωση μεριδίων τριών funds που είχαν επενδύσει σε mortgage backed securities (χρεόγραφα εξασφαλισμένα με περιουσιακά στοιχεία) και λίγες μέρες αργότερα η American Home Investment Corp κήρυξε πτώχευση. Στη συνέχεια στις 13 Σεπτεμβρίου η αγγλική τράπεζα Northern Rock έλαβε βοήθεια από τη τράπεζα της Αγγλίας. Η κυβέρνηση ως μεσολαβητής θέλει να διασφαλίσει τους καταθέτες οι οποίοι κάνουν συνεχώς αναλήψεις. Έπειτα από ένα τρίμηνο περίπου ο τότε πρόεδρος της Αμερικής George W Bush, ανακοίνωσε πλάνο βοήθειας που αφορούσε περισσότερο από 1 εκατομμύριο δανειολήπτες οι οποίοι αδυνατούσαν να ανταπεξέλθουν στις υποχρεώσεις τους.

Οι ζημιές που προκλήθηκαν στα ευυπόθηκα στεγαστικά δάνεια του χρηματοπιστωτικού κλάδου συνέχισαν να υφίστανται και κατά τη διάρκεια του φθινοπώρου, ενώ οι δείκτες stress του χρηματοπιστωτικού συστήματος που περιλάμβαναν και τα επιτόκια διατραπεζικής ήταν αρκετά υψηλοί. Προκειμένου να αντιμετωπίσουν αυτή τη κατάσταση η ομοσπονδιακή τράπεζα των Η.Π.Α., U.S Federal Reserve (κεντρικό τραπεζικό σύστημα Η.Π.Α.) και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα έκανε τεράστιες ενέσεις ρευστότητας που όμως δεν ήταν ικανές να αλλάξουν την ήδη υπάρχουσα κατάσταση. Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα ξεκίνησαν να διακρατούν μετρητά, ενώ η διατραπεζική σημείωσε δραματική πτώση.

Έπειτα, δημιουργήθηκε πρόβλημα στα auction rate securities (ασφάλειας επιτόκιο πλειστηριασμού), τα οποία στη πραγματικότητα είναι μακροπρόθεσμες ομολογιακές επενδύσεις. Όμως, πριν ξεσπάσει η κρίση λόγω του ότι οι τράπεζες διενεργούσαν σε τακτά χρονικά διαστήματα δημοπρασίες (κάθε 7,28 ή 35 ημέρες) και λόγω αυτού οι επενδυτές είχαν τη δυνατότητα της μεταπώλησης αυτών των ομολογιακών επενδύσεων, προσέλυσε πολλούς επενδυτές που σκοπό είχαν τη βραχυπρόθεσμη κερδοσκοπία. Στις αρχές του 2008 και μετά από όλο αυτό τον αναβρασμό που επικρατούσε αυτού του είδους η επένδυση έχασε έδαφος και δεν την προτιμούσαν πλέον. Ο αριθμός των κατόχων των ομολογιών αυτών ήταν πολύ μεγαλύτερος σε σχέση με αυτόν των υποψηφίων αγοραστών που θα αγόραζαν το ομόλογο στην υψηλότερη επιτρεπόμενη τιμή, ενώ οι εκδότριες τράπεζες έπαιψαν να απορροφούν

³⁰ https://el.wikipedia.org/Διεθνής_χρηματοπιστωτική_κρίση_2007-2008

³¹ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/7786282.stm>

την διαφορά ανάμεσα σε πωλητές και αγοραστές. Μετά από μια σειρά δικαστηρίων οι εκδότριες τράπεζες αναγκάστηκαν να καλύψουν τις ζημιές που υπέστησαν οι πελάτες τους και αυτού του είδους η αγορά έπαψε να υφίσταται.

Ο πρώτος μήνας του 2008 έφερε στη μνήμη το χρηματιστηριακό «ναυάγιο» της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001 αφού τα διεθνή χρηματιστήρια είχαν να καταγράψουν τόσο μεγάλη πτώση από τότε. Στη συνέχεια στις 7 του επόμενου μήνα η τράπεζα της Αγγλίας προκειμένου να αποφύγει την ύφεση αποφάσισε τη μείωση των επιτοκίων. Ενώ δέκα μέρες μετά η Αγγλική κυβέρνηση προχώρησε στην εθνικοποίηση της Northern Rock.

Στη συνέχεια, στις 17 Μαρτίου του 2008 η τράπεζα Bear Stearns έφτασε σε αδιέξοδο και ο κίνδυνος να βαδίσει στα χνάρια της Northern Rock ήταν υψηλός. Η συγκεκριμένη τράπεζα είχε βασίσει το μεγαλύτερο μέρος της λειτουργίας της στη χρηματοδότηση με overnight debt, δηλαδή το χρονικό περιθώριο για να επιστρέψει ο δανειολήπτης τα δανειακά κεφάλαια και τους τόκους ήταν μέχρι την έναρξη της επιχείρησης την επόμενη ημέρα. Λόγω, λοιπόν, της σύντομης διάρκειας του δανεισμού το επιτόκιο ήταν πολύ χαμηλότερο. Όταν όμως έγιναν σημαντικές ζημιές στα ενυπόθηκα στεγαστικά δάνεια της οι δανειστές δεν δέχθηκαν να ανανεώσουν το χρέος της. Ενώ, παράλληλα κάποιοι από τους πελάτες της απέσυραν τα χρήματα και χαρτοφυλάκια τους λόγω του υψηλού κινδύνου χρεοκοπίας (insolvency) της τράπεζας.

Στα μέσα Μαρτίου η Αμερικανική κυβέρνηση εγγυήθηκε την διάσωση της , που μέχρι τότε ήταν 5^η μεγαλύτερη επενδυτική τράπεζα στις Η.Π.Α., εξαγοράζοντας την η J.P. Morgan με μεσολάβηση της FED (Federal Reserve) για να εξασφαλίσει τη ρευστότητα της εξαγοραζόμενης πλέον τράπεζας (Bear Stearns). Μετά από αυτό το γεγονός πολλοί ήταν εκείνοι που ήλπισαν ότι τελείωσε η κρίση. Όμως το γεγονός ότι η κρίση πέρασε σε δύο σημαντικούς οικονομικούς τομείς, την αγορά πετρελαίου και τις τιμές των τροφίμων, μάλλον αποτέλεσε το σημείο χωρίς επιστροφή για την κρίση.

Τον Απρίλιο του ίδιου έτους το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) έκρουε τον κώδωνα του κινδύνου και προειδοποιούσε ότι το κόστος της κρίσης ενδέχεται να υπερβεί \$1 τρις. Επίσης ανέφερε ότι η κρίση είχε πάρει μεγαλύτερες διαστάσεις και είχε επεκταθεί και πέραν του στεγαστικού τομέα. Τον Ιούλιο υπήρξε παρέμβαση της αμερικανικής κυβέρνησης για να σώσουν τις Fannie Mae και Freddy Mac που ήταν ημικρατικοί οργανισμοί που εγγυόταν στεγαστικά δάνεια διότι οι επιπτώσεις στη περίπτωση που αποτύχαιναν δύναται να ήταν πολύ καταστροφικές. Στη συνέχεια,

τον Αύγουστο και μέσα σε ένα χρόνο καταγράφηκε μείωση στις τιμές των ακινήτων της τάξεως των 10,5%.

Το πρόβλημα έγινε πιο έντονο στις 7 Σεπτεμβρίου του 2008, όταν οι οργανισμοί στεγαστικών FREDDIE MAC και FANNIE MAE αντιμετώπισαν σοβαρό πρόβλημα ρευστότητας και πέρασαν στην αναγκαστική διαχείριση της υπηρεσίας Federal Housing Finance Agency (Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Στέγασης Οικονομικών) και Εθνικοποιήθηκαν. Οι δυο αυτές εταιρίες έχουν εγγυηθεί περίπου \$5 τρισεκατομμύρια σε στεγαστικά δάνεια.

Στις 10 Σεπτεμβρίου η Lehman Brothers, μια από τις μεγαλύτερες χρηματοπιστηριακές-επενδυτικές τράπεζες, ανακοίνωσε απώλειες \$3,9 δις σε διάστημα τριών μηνών. Η 15^η Σεπτεμβρίου 2008 ήταν μια πολύ σημαντική μέρα καθώς καταγράφηκαν δυο πολύ σημαντικά γεγονότα που επηρεαζόταν άμεσα το ένα από το άλλο. Αρχικά, η Lehman Brothers δεν μπόρεσε να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της και παρουσίασε αδυναμία ανακύκλωσης του βραχυπρόθεσμου χρέους της, και λόγω των χαμηλής βαθμολογίας στεγαστικών δανείων όταν τιτλοποιήθηκαν τα υποκείμενα ενυπόθηκα δάνεια, όπως περίπου συνέβη και στη Bear Stearns. Ενώ, σχεδόν ταυτόχρονα οι χρηματοπιστηριακοί επενδυτές μπροστά στον κίνδυνο της « χασούρας » έφυγαν μαζικά προκαλώντας έτσι τη κατάρρευση της. Η Αμερικανική κυβέρνηση όμως δεν ακολούθησε την ίδια τακτική στην αδυναμία λειτουργίας των δύο αυτών τραπεζών. Παρόλο που φρόντισε για τη διάσωση της Bear Stearns, την Lehman Brothers την άφησε να χρεοκοπήσει. Αγνόησαν όμως το ότι η τράπεζα αυτή συμμετείχε στην αγορά παραγώγων με \$39 τρισεκατομμύρια δολάρια, τη στιγμή που το ετήσιο ΑΕΠ των Η.Π.Α. είναι περίπου \$14 τρις. Το επόμενο περιστατικό συνέβη λόγω της κακής εικόνας που παρουσίαζαν οι οικονομικές καταστάσεις της Lehman. Όταν τέθηκε το δίλλημα για το ποια τράπεζα θα διασωθεί ανάμεσα σε αυτές τις δυο ,επέλεξαν τη λιγότερο τοξική, δηλαδή τη Merrill Lynch. Η τράπεζα της Αμερικής, λοιπόν, εξαγόρασε τη Merrill Lynch προς \$50 δις ενώ άφησε τη Lehman να πτωχεύσει.

Για πολλούς η αφετηρία της έναρξης της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης θεωρήθηκε η κατάρρευση της Lehman Brothers. Ο χάρτης της παγκόσμιας οικονομίας έμελε να αλλάξει οριστικά καθώς το χάος που δημιουργήθηκε είχε τη μορφή «domino» και η κρίση που δημιουργήθηκε απλώθηκε με ταχύτατους ρυθμούς.

3.2: Η αρχή του τέλους της παγκόσμιας ευημερίας: Κατάρρευση Lehman Brothers

3.2.1: Ιστορική Αναδρομή της Lehman Brothers

Το 1844 ο Henry Lehman, ένας μετανάστης από τη Γερμανία, άνοιξε ένα μικρό κατάστημα γενικού εμπορίου στη Αλαμπάμα. Έπειτα από έξι χρόνια, το 1850, ο Henry μαζί με τα δύο του αδέρφια τον Emanuel και τον Mayer ίδρυσαν την επιχείρηση Lehman Brothers που είχε έδρα το Μοντγκόμερι. Το 1858, μια εποχή που το βαμβάκι είχε μεγάλη ζήτηση, τα αδέρφια το δεχόντουσαν ως μέσω πληρωμής από τους αγρότες. Αγόραζαν το βαμβάκι και έδιναν είτε ρευστό είτε εμπόρευμα, ενώ κατά τη διάρκεια του ίδιου έτους άνοιξαν γραφεία συναλλαγής του προϊόντος στη Νέα Υόρκη. Η θέση που τα ίδρυσαν ήταν πολύ καλή αφού αποτελούσε το κέντρο συναλλαγών εμπορευμάτων της χώρας.

Ο εμφύλιος πόλεμος που ξέσπασε κατά τη διάρκεια 1861-1865 στην Αμερική επηρέασε τις επιχειρήσεις των αδελφών. Μετά τη λήξη των εχθροπραξιών οι Lehman μεταφέρθηκαν Βόρεια και συγκέντρωσαν τις επιχειρήσεις τους στη Νέα Υόρκη, όπου συνέβαλαν στην ίδρυση του χρηματιστηρίου βάμβακος. Στη μεταπολεμική περίοδο, όπου παύει να υφίσταται η αγροτική οικονομία και κάνει την εμφάνισή της η βιομηχανική, παρατηρήθηκε μεγάλη ανάπτυξη των σιδηροδρόμων. Προκειμένου να χρηματοδοτηθούν τα σιδηροδρομικά δίκτυα εκδόθηκαν ομόλογα, κάτι που αποτέλεσε την αρχή της εξέλιξης στη κεφαλαιαγοράς. Λόγω της χαμηλής τιμής των ομολόγων υπήρξε μεγάλο ενδιαφέρον επενδυτών γεγονός που αντιλήφθηκαν οι Lehman Brothers, άδραξαν την ευκαιρία, επεκτάθηκαν και ανέλαβαν την πώληση και τις συναλλαγές των ομολόγων.

Κατά τη χρονική περίοδο 1880-1889 η επιχείρηση ασχολείται πέρα από τις χρηματιστηριακές επιχειρήσεις εμπορευμάτων και με τις συναλλαγές εμπορικών χρεογράφων ενώ παράλληλα δημιουργεί σχέσεις επενδυτικών τραπεζικών υπηρεσιών σε Ευρώπη και Ιαπωνία. Συγκεκριμένα, το 1887 αγόρασε έδρα στο New York Stock Exchange. Δύο χρόνια μετά ανέλαβε την πρώτη αναδοχή χρηματιστηριακής εισαγωγής μετοχής.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα η επιχείρηση κατάφερε να γίνει ιδρυτικός χρηματοδότης επιχειρήσεων λιανικού εμπορίου (Sears, Roebuck & Company, Gimbel Brothers κ.α). Στη δεκαετία του 1920, ο Robert Lehman, εγγονός του Emanuel Lehman, επικέντρωσε το ενδιαφέρον του στις ταχύτατα αναπτυσσόμενες καταναλωτικές βιομηχανίες, δηλαδή το λιανεμπόριο, τις επικοινωνίες και τις αεροπορικές επιχειρήσεις. Όμως το μεγάλο κραχ του 1929 και η μεγάλη ύφεση άσκησαν μεγάλες πιέσεις στη διάθεση των κεφαλαίων. Εκείνη τη περίοδο η Lehman καινοτομεί φέρνοντας στην αγορά νέα χρηματοοικονομικά προϊόντα πχ. private placements τα οποία διευθετούν δάνεια blue-chip ανάμεσα σε δανειολήπτες και ιδιώτες πιστωτές.

Κατά τη διάρκεια της επόμενης δεκαετίας (1930-1939) καθώς η τεχνολογία αναπτυσσόταν με γοργούς ρυθμούς δημιουργήθηκε η τηλεόραση, υπήρξε μεγάλη ανάπτυξη του ραδιοφώνου και πραγματοποιήθηκαν πολλά πειράματα. Η Lehman για άλλη μια φορά κατείχε πρωταγωνιστικό ρόλο καθώς ανέλαβε τις αρχικές δημόσιες εγγραφές της DuMont που κατασκεύασε πρώτη τηλεοράσεις παγκοσμίως, ενώ, βοήθησε στην ίδρυση του Radio Corporation of America. Το ίδιο έτος το

γεγονός της συνεχούς αυξανόμενης ζήτησης πετρελαίου πυροδότησε έξαρση στην αναζήτησή του. Εταιρίες που ασχολούνταν με κοιτάσματα πετρελαίου όπως η Halliburton και η Kerr-McGee αποτάθηκαν στη Lehman Brothers προκειμένου να χρηματοδοτήσει τις επιχειρήσεις τους.

Μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου (1939-1945) δημιουργείται μια πρωτοφανή περίοδο ευημερίας, η οποία βοήθησε στην ανάπτυξη σε βιομηχανίες καταναλωτικών προϊόντων (πχ. οικιακές συσκευές και αυτοκίνητα). Στις επιχειρήσεις λοιπόν των παραπάνω κλάδων η Lehman ανέλαβε χρέη οικονομικού συμβούλου, δημιουργώντας έτσι μακροχρόνιες εμπορικές σχέσεις που θα κρατήσουν περισσότερο από μισό αιώνα και συγκεκριμένα έως το 2008 στη κατάρρευση του οίκου.

Η δεκαετία 1950-1959 αποτέλεσε την αρχή της Ηλεκτρονικής Εποχής και αυτό συνέβαλε στην οικονομική διεύρυνση της επιχείρησης, αφού έκλεισε συμφωνίες χρηματοδότησης πολλών νεοσυσταθέντων επιχειρήσεων, όπως η Litton Industries. Έπειτα, με την είσοδο των ηλεκτρονικών υπολογιστών στην αγορά, ανέλαβε την αναδοχή της εισαγωγής στο χρηματιστήριο της Digital Equipment. Ενώ, αργότερα μεσολάβησε στην εξαγορά της Digital από την Compaq. Παράλληλα συμμετείχε και σε χρηματιστηριακές εισαγωγές επιχειρήσεων του ταξιδιωτικού κλάδου όπως η Hertz Rent-a-Car.

Στις δεκαετίες 1960 και 1970 πολλοί ήταν οι πελάτες της εταιρίας που επεκτάθηκαν στο εξωτερικό. Προκειμένου να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις τις απέναντι στους πελάτες της άνοιξε γραφεία στο Παρίσι (1960), Λονδίνο (1972) και Τόκιο (1973). Στη δεκαετία του 1960 προσέφερε συμβουλευτικές υπηρεσίες στις εξής εταιρίες: General Foods, Campbell Soup και Philip Morris. Ενώ την επόμενη δεκαετία συνεργάστηκε με ναυαρχίδες του ψηφιακού χώρου όπως IBM και Digital Equipment.

Η εταιρία το 1980-1989 διαδραμάτισε πολύ δραστήριο ρόλο στο τομέα της πληροφορικής, χρηματοδότησε πολλές εταιρίες ανάμεσά τους και η Intel, που θα κατακτήσουν την επανάσταση της υψηλής τεχνολογίας. Εκείνη τη περίοδο που συνέβησαν μια σειρά εξαγορών και συγχωνεύσεων, η επιχείρηση παρείχε συμβουλευτικές υπηρεσίες σε πολύ ισχυρές εταιρίες όπως οι Chrysler, American Motors, General Foods, Phillip Morris και Hoffman-LaRoche.

Η American Express το 1984 εξαγοράζει τη Lehman Brothers και τη συγχωνεύει με τη Shearson. Όμως εννέα χρόνια αργότερα το 1993 η American Express από-επενδύει τη Shearson και επανακτάται η αποκλειστική επωνυμία Lehman Brothers. Μετά από ένα χρόνο καταφέρνει να γίνει ανεξάρτητη επιχείρηση μέσω δημοσίων εγγράφων στα χρηματιστήρια Νέας Υόρκης και Ειρηνικού. Άνοιξε γραφείο στο Τελ Αβίβ κι έτσι ενίσχυσε τη μακροχρόνια παρουσία της στην Αμερική.

Η αλλαγή του αιώνα βρήκε σε ανοδική πορεία τη Lehman Brothers η οποία κατάφερε να εισαχθεί στο δείκτη S&P 100 και η τιμή της μετοχής της για πρώτη φορά στα χρονικά σκαρφάλωσε στα 100\$. Το 2001 έγινε μέλος του χρηματιστηρίου του Άμστερνταμ και πραγματοποιεί την αρχική δημόσια εγγραφή των μετοχών της Given Imagine, το πρώτο IPO μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις των διδύμων πύργων (11^η Σεπτεμβρίου). Καταφέρνει ένα χρόνο αργότερα να διαχειρίζεται το μεγαλύτερο IPO των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών και τη μεγαλύτερη εξαγορά στην ιστορία για τις επιχειρήσεις KKR και Wendel Investissement. Το 2003 απέκτησε τη Neuberger Berman κατέχοντας ηγετικό ρόλο στο κλάδο διαχείρισης επενδυτικών κεφαλαίων.

Το 2004 η Lehman Brothers παρείχε συμβουλευτικές υπηρεσίες σε δύο από τις πέντε κορυφαίες εξαγορές διεθνώς: την εξαγορά της Cingular Wireless από την AT&T Wireless Services και την εξαγορά της Nextel Communications από τη Sprint. Επίσης διαχειρίζεται το μεγαλύτερο IPO διεθνώς για το 2004 για λογαριασμό της Belgacom. Επίσης καταρρίπτει το ρεκόρ της στα κέρδη αυξάνοντας έτσι το μέρισμά της κατά 33%. Ενώ το επόμενο έτος συνεχίζει την κατάρριψη των ρεκόρ της αρχικά στα έσοδα και έπειτα στα υπό διαχείριση κεφάλαια τα οποία αγγίζουν τα \$175 δις. Εκείνη τη χρονιά το περιοδικό Euromoney την ανέδειξε ως τη καλύτερη επενδυτική τράπεζα του έτους. Το 2006 η τράπεζα συνεχίζει το σερί των ρεκόρ σε επίπεδο κερδοφορίας για 3^η συνεχόμενη χρονιά, ενώ παράλληλα στη λίστα του Barron's που αφορούσε τις 500 μεγαλύτερες εταιρίες σε ΗΠΑ και Καναδά κατάφερε να σκαρφαλώσει στη πρώτη θέση.

Το 2007 αποτέλεσε τη τελευταία χρονιά ευημερίας και απόλυτης επιτυχίας για τη Lehman. Τα κέρδη της αυξάνονται συνεχώς και κατέκτησε για ακόμη μια φορά τη κορυφή, αυτή τη φορά στη λίστα του Fortune για τις πιο επιτυχημένες χρηματιστηριακές εταιρίες. Επίσης διαχειρίστηκε τη μεγαλύτερη συγχώνευση στην ιστορία του χρηματοοικονομικού κλάδου με την εξαγορά που άγγιξε το υπέρογκο ποσό των \$98δις της ABN AMRO από τη κοινοπραξία των Royal Bank of Scotland, Santander και Fortis.

3.2.2: Οι τελευταίοι μήνες ενός Κολοσσού

Η συνεχιζόμενη κρίση των ενυπόθηκων δανείων υψηλού κινδύνου είχε δημιουργήσει πολλά προβλήματα στη διοίκηση της Lehman φέρνοντάς την αντιμέτωπη με μια άνευ προηγουμένου απώλεια το 2008.³² Η απώλεια αυτή ήταν αποτέλεσμα του μεγάλου αριθμού τόσο των ενυπόθηκων δανείων και άλλων χαμηλής βαθμολογίας στεγαστικών δανείων όταν τιλοποιήθηκαν τα υποκείμενα ενυπόθηκα δάνεια. Οι απώλειες αυτές ήταν τεράστιες στους δεδουλευμένους σε χαμηλότερη βαθμολογία ενυπόθηκους τίτλους το 2008. Κατά τη διάρκεια του 2^{ου} οικονομικού τριμήνου η τράπεζα ανακοίνωσε ζημίες ύψους \$2,8 δις και προχώρησε σε αύξηση \$6 δις στα πρόσθετα κεφάλαια.

Το πρώτο εξάμηνο του έτους η μετοχή της Lehman έχασε το 73% σε αξία. Ενώ, τον Αύγουστο του ίδιου έτους ανακοίνωσε ότι σκόπευε να απελευθερώσει το 6% του εργατικού δυναμικού της, λίγο πριν την έναρξη του τέταρτου οικονομικού τριμήνου, το Σεπτέμβριο. Η τιμή των μετοχών της τράπεζας Lehman έκλεισε με θετικό πρόσημο 5% στις 22 Αυγούστου, λόγω του ότι υπήρχε το ενδεχόμενο η τράπεζα Korea Development, που ήταν υπό κρατικό έλεγχο, να προβεί στην εξαγορά του 25% των μετοχών της.³³ Όμως η συμφωνία δεν επιτεύχθηκε αφού υπήρχαν διαφωνίες μεταξύ των εταίρων της Korea Development Bank ως προς τη συμφωνία κι αυτό είχε ως αποτέλεσμα στις 9 Σεπτεμβρίου 2008 οι μετοχές της Lehman να καταγράψουν πτώση 45% και να κατακυλιούνται στα \$7,79. Την ίδια μέρα ο δείκτης Dow Jones παρουσίασε απώλεια 300 μονάδων.

Όλα τα παραπάνω όπως είναι φυσικό κλόνισαν τη φερεγγυότητα της τράπεζας και η εμπιστοσύνη των επενδυτών συνέχισε να διαβρώνεται ακριβώς όπως και η μετοχή της. Η αμερικανική κυβέρνηση ενώ σχεδόν πριν από ένα εξάμηνο είχε προχωρήσει στην υλοποίηση προγράμματος για να σώσει τη τράπεζα Bear Stearns που αντιμετώπιζε και η ίδια πρόβλημα ρευστότητας, αυτή τη φορά δεν ακολούθησε την ίδια τακτική και με τη Lehman.

Μόλις μία μέρα αργότερα, στις 10 Σεπτεμβρίου, η τράπεζα κατέγραφε σημαντικές ζημίες που έφταναν τα \$3,9 δις ενώ υπήρχε η πρόθεση από την ίδια να πουλήσει το μεγαλύτερο ποσοστό των μετοχών της. Παράλληλα η μετοχή της συνέχιζε να καταγράφει πτώση, που εκείνη τη μέρα ήταν 7%.³⁴ Στα μέσα της εβδομάδας αυτής ο επικεφαλής της Lehman, Ρίτσαρντ Φάλντ, είχε συναντηθεί με τον τότε αμερικανό υπουργό οικονομικών, Χένρι Πόλσον και τον πρόεδρο της Fed (Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ) Μπεν Μπερνάνκι με σκοπό να τους δώσει λεπτομέρειες για τη κατάσταση της Lehman.

Το Σάββατο 13 Σεπτεμβρίου και ώρα 9:00 ο Πόλσον, ο Μπερνάνκι και ο Τίμοθι Γκέθνερ, βοηθός του δεύτερου, συναντήθηκαν με τους τραπεζίτες προκειμένου να εξετάσουν την υπόθεση της Lehman. Για να επιτευχθεί αυτό έκαναν κάποια σενάρια που στόχευαν στη διάσωσή της. Τα επικρατέστερα σενάρια ήταν να εξαγοραστεί από άλλη τράπεζα, να υπάρξει κρατική ενίσχυση ή να εγκαταλειφτεί και να χρεοκοπήσει. Ο Γκέθνερ έπαιξε καθοριστικό ρόλο διότι υπολόγιζε για κάθε σενάριο τις εκάστοτε επιπτώσεις. Λόγω της σοβαρότητας του θέματος που ανέλυαν οι

³² <http://www.nytimes.com/2008/08/29/business/29wall.html>

³³ <http://www.lifo.gr/team/sansimera/41647>

³⁴ <http://www.kathimerini.gr/335031/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/to-paraskhnio-ths-ptwkeyshs-ths-lehman-brothers>

συζητήσεις είχαν μεγάλη διάρκεια και τελείωσαν αργά το βράδυ , επικρατώντας το χειρότερο σενάριο για τη Lehman.

Στην ίδια κατάσταση με τη Lehman βρισκόταν και η επενδυτική τράπεζα Merrill Lynch καθώς κατέγραφε σημαντικές απώλειες και ζημίες εξαιτίας των ακάλυπτων στεγαστικών δανείων. Παράλληλα οι εταίροι της έχοντας χάσει την εμπιστοσύνη και τη φερεγγυότητά της αρνήθηκαν να τη χρηματοδοτήσουν. Στη συνάντηση της 13^{ης} Σεπτεμβρίου λοιπόν, ο Γκέθνερ ανάμεσα στις δυο τράπεζες θεώρησε προτιμότερο να σωθεί η Merrill Lynch διότι θεωρούσε ότι το χρέος της Lehman θα ήταν ιδιαίτερα τοξικό και ικανό να μολύνει και τις υπόλοιπες σωζόμενες επενδυτικές τράπεζες. Παρόλα αυτά οι συσκέψεις συνεχίστηκαν μέχρι και το απόγευμα της επόμενης ημέρας. Την Κυριακή 14 Σεπτεμβρίου έγιναν διαπραγματεύσεις με τη τράπεζα Barclays με σκοπό να εξαγοράσει τη Lehman όμως δεν ήθελε χωρίς να υπάρξει και κρατική αρωγή. Η κρατική στήριξη δε δόθηκε ποτέ πραγματοποιώντας έτσι το χειρότερο σενάριο για τη Lehman.

Στις 15 Σεπτεμβρίου 2008 κι αφού έγιναν υπολογισμοί για το κόστος από τη πτώχευση της Lehman ενημερώθηκε ο πρόεδρος της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς των ΗΠΑ Κρίστιαν Κοχ , η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και προχώρησαν στο επόμενο στάδιο. Στις 15 Σεπτεμβρίου 2008 έσκασε σαν βόμβα η είδηση ότι η Lehman Brothers , μια ναυαρχίδα της Wall Street ,που μετρούσε ήδη 158 χρόνια ζωής, κατέθεσε αίτηση πτώχευσης. Κατευθείαν οι αγορές πάγωσαν, το χρηματιστήριο κατέγραφε πτώση, οι τράπεζες αδυνατούσαν να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους και κατέρρεαν, ενώ ο κίνδυνος της καταστροφής όλου του τραπεζικού συστήματος ήταν πιο κοντά από ποτέ. Η κατάσταση που είχε δημιουργηθεί επανέφερε μνήμες μιας μεγάλης κρίσης παγκόσμιων διαστάσεων, την αμερικανική τραπεζική κρίση του 1929.

Στη πραγματικότητα η εξέλιξη αυτή δεν ήταν απρόσμενη.³⁵ Η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς και η Κεντρική Τράπεζα της Νέας Υόρκης είχαν ενημερωθεί για τις παράνομες μετατροπές, κοινώς μαγειρέματα, των λογιστικών βιβλίων της Lehman Brothers , έξι μήνες πριν αυτή καταρρεύσει. Η Lehman κάνοντας χρήση του λογιστικού «κόλπου» Repo 105 κατάφερε να εμφανίζεται ως μια υγιής επιχείρηση για το επενδυτικό κοινό καθώς απέκρυψε από τις οικονομικές της καταστάσεις μεταβιβάσεις \$50 δισεκατομμυρίων. Με τη τεχνική αυτή πουλούσε πακέτα χρηματοοικονομικών παραγώγων και έπειτα από λίγες μέρες τα επαναγόραζε. Έτσι κατάφερε να φαίνεται ότι από τις πωλήσεις της κέρδιζε υπέρογκα ποσά και συνάμα ότι ήταν καθαρή από τοξικά χρεόγραφα.

³⁵ <http://news247.gr/eidiseis/afieromata/otan-arxise-h-krish-h-katarreysh-ths-lehman-brothers.2409495.html>

3.3: Η συνέχεια της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης μετά τη κατάρρευση της Lehman Brothers

Έπειτα από τη κατάρρευση της Lehman Brothers οι εξελίξεις διαδεχόταν η μια την άλλη.³⁶ Στις 16 Σεπτεμβρίου ανακοινώθηκε πακέτο βοήθειας \$85 δις για την AIG που ήταν η μεγαλύτερη ασφαλιστική εταιρία της Αμερικής. Στις 18 η Fed μείωσε το βασικό της επιτόκιο από 5,25% στο 4,75%. Την ίδια χρονική περίοδο μια ακόμη σημαντική χρηματοοικονομική και ασφαλιστική εταιρία για την αμερικανική οικονομία παρουσίαζε οικονομικές δυσχέρειες, η Washington Mutual. Τα πρώτα σύννεφα εμφανίστηκαν στα μέσα του μήνα με τη τιμή της μετοχής να σημειώνει σημαντική πτώση και να αγγίζει τα \$2, ενώ το Σεπτέμβριο του προηγούμενου

έτους η αξία της είχε υπερβεί τα \$30. Έπειτα, παρατηρήθηκε μια μαζική αποχώρηση των πελατών της, κυρίως αυτών που αγόραζαν μέσω e-banking. Όλα τα παραπάνω είχαν ως αποτέλεσμα να καταγραφεί ζημία \$16,7 δις σε διάστημα δέκα ημερών. Εξαιτίας του αναβρασμού που υπήρχε στην Αμερική στο τομέα των επενδυτικών τραπεζών η Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ (Fed) και το Υπουργείο Οικονομικών ήταν ιδιαίτερα απαιτητικοί και πίεσαν τη WaMu (Washington Mutual) να βρει άμεσα αγοραστή. Καθοριστικό ρόλο έπαιξε η FDIC (Ομοσπονδιακή Εταιρεία Ασφάλισης Καταθέσεων) η οποία φρόντισε να πραγματοποιηθεί δημοπρασία για τη διάσωση της WaMu. Το αποτέλεσμα ήταν μάλλον θετικό για τη WaMu η οποία αν και εξαγοράστηκε από τη J P Morgan Chase την Πέμπτη 25 Σεπτεμβρίου, που εκείνη τη μέρα τύχαινε να συμπληρώνει 119 χρόνια από την ίδρυσή της, κατάφερε να αποφύγει το «λουκέτο» και πολλοί εργαζόμενοι να μην χάσουν τις θέσεις τους.

Τρεις μέρες μετά στις 28/9, το πρόβλημα επεκτείνεται και στην Ευρώπη με μερική εθνικοποίηση της τράπεζας Fortis από το Βέλγιο και την Ολλανδία προκειμένου να διασωθεί.³⁷ Παράλληλα στις ΗΠΑ ανακοινώθηκε το πρόγραμμα Roulson για τη διάσωση των τραπεζών. Εκείνος που ηγήθηκε του προγράμματος αυτού ήταν ο Χένρι Πόλσον ο τότε υπουργός Οικονομικών της κυβέρνησης Μπους και τέως διευθύνων σύμβουλος της Goldman Sachs. Με το προτεινόμενο σχέδιο η κυβέρνηση των Η.Π.Α. δεσμεύεται να διαθέσει \$700 δις από τον κρατικό προϋπολογισμό (δηλαδή τα χρήματα των αμερικανών φορολογούμενων) για την αντιμετώπιση της κατάρρευσης του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Στη πραγματικότητα αυτά τα χρήματα δε θα δοθούν για την ενίσχυση των οικονομικά ασθενέστερων, ούτε στα εκατοντάδες χιλιάδες αμερικανικά νοικοκυριά που λόγω της αδυναμίας του να αποπληρώσουν τις δόσεις των δανείων κινδυνεύουν να χάσουν τα σπίτια τους. Τα \$700 δις θα διατεθούν για να εξαγοραστούν τα χαρτοφυλάκια των τραπεζικών και άλλων μεγάλων επιχειρήσεων τα οποία θεωρούνται «προβληματικά». Ο λόγος που βρίσκονται στα πρόθυρα χρεοκοπίας

**ΤΑ ΔΑΝΕΙΑ
ΤΗΣ Fed
(2007-2010)**

Η Fed, την περίοδο της κρίσης, 2007-2010, δάνεισε με σχεδόν μηδενικό επιτόκιο 16 τρις δολάρια σε αμερικανικές, κυρίως, και μερικές ευρωπαϊκές τράπεζες, χωρίς ενημέρωση του Κογκρέσου και με απίστευτα αδιαφανή κριτήρια

Ο κατάλογος είναι από την έκθεση του πρώτου ελάγχου, σελ. 131

■ Banks and Citigroup	ΗΠΑ		2500.000.000.000 δολ.
■ Morgan Stanley	ΗΠΑ		2.040.000.000.000 δολ.
■ Merrill Lynch	ΗΠΑ		1.949.000.000.000 δολ.
■ Bank of America	ΗΠΑ		1.344.000.000.000 δολ.
■ Barclays PLC	ΗΝ. ΒΑΣΙΛΕΙΟ		868.000.000.000 δολ.
■ Bear Sterns	ΗΠΑ		853.000.000.000 δολ.
■ Goldman Sachs	ΗΠΑ		814.000.000.000 δολ.
■ Royal Bank of Scotland	ΗΝ. ΒΑΣΙΛΕΙΟ		541.000.000.000 δολ.
■ JP Morgan Chase	ΗΠΑ		391.000.000.000 δολ.
■ Deutsche Bank	ΓΕΡΜΑΝΙΑ		354.000.000.000 δολ.
■ UBS	ΕΛΒΕΤΙΑ		287.000.000.000 δολ.
■ Credit Suisse	ΕΛΒΕΤΙΑ		262.000.000.000 δολ.
■ Lehman Brothers	ΗΠΑ		183.000.000.000 δολ.
■ Bank of Scotland	ΗΝ. ΒΑΣΙΛΕΙΟ		181.000.000.000 δολ.
■ BNP Paribas	ΓΑΛΛΙΑ		175.000.000.000 δολ.

³⁶ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/7521250.stm>

³⁷ <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=71700>

είναι επειδή οι δανειολήπτες τους δεν είχαν τη δυνατότητα αποπληρωμής των δανείων τους σε ορισμένες τράπεζες με αποτέλεσμα το πρόβλημα να αντανακλά και σε άλλους τραπεζικούς ομίλους.

Το σχέδιο αυτό εγκρίθηκε αμέσως από τον πρόεδρο των ΗΠΑ Τζορτζ Μπους και ξεκίνησαν διαπραγματεύσεις με το Κογκρέσο προκειμένου να εκπονηθεί η κατάλληλη νομοθεσία. Το σχέδιο αν και αρχικά το εξέλαβαν θετικά οι επενδυτές στη χρηματιστηριακή αγορά, αργότερα προκάλεσε πτώση στο αμερικάνικο δολάριο σε σχέση με το ευρώ. Στη διάρκεια της εβδομάδας δεν υπήρχαν σημαντικές αντιπαραθέσεις για το σχέδιο διάσωσης. Όμως καθώς οι αποτυχίες των θεσμικών οργάνων που συνεχιζόντουσαν, όπως η WaMu, και οι εθνικές εκλογές που θα ακολουθούσαν στις 4 Νοεμβρίου άλλαξαν τα δεδομένα και θεωρήθηκε απαραίτητο να υπάρξουν τροπολογίες πριν το νομοσχέδιο εγκριθεί και μπει σε λειτουργία. Στο αναθεωρημένο σχέδιο υπήρχαν σημαντικές αλλαγές κυρίως για τους αμερικανούς πολίτες διότι σε αυτό υπήρχαν φορολογικές ελαφρύνσεις για την ενίσχυση των μικρών επιχειρήσεων, αντίθετα με το πρώτο σχέδιο που τους βάρυνε φορολογικά. Ενώ ταυτόχρονα αποφασίστηκε να απαγορευτεί το short – selling των μετοχών σε 799 χρηματιστηριακές εταιρίες για τρεις εβδομάδες σε μια προσπάθεια σταθεροποίησης των αγορών. Τελικά το βελτιωμένο πακέτο διάσωσης ψηφίστηκε στις 3 Οκτωβρίου 2008.

Στις 15 Οκτωβρίου 2008 καταγράφηκε η μεγαλύτερη πτώση της τελευταίας τριετίας στο λιανικό εμπόριο, γεγονός που επέφερε πτώση στο δείκτη Dow Jones στο -7,87%. Αυτή η πτώση θεωρείται η μεγαλύτερη από το 1987.³⁸ Ακριβώς ένα μήνα αργότερα πραγματοποιείται συνάντηση των G20 (οι κυβερνήσεις και οι διοικητές των κεντρικών τραπεζών των ισχυρότερων οικονομικών χωρών διεθνώς) στην Ουάσινγκτον με κεντρικό θέμα συζήτησης τη κρίση στη παγκόσμια οικονομία και στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Στη συνέχεια, στις 24 Νοεμβρίου η κυβέρνηση των ΗΠΑ ανακοίνωσε πακέτο διάσωσης \$20 δις για τη Citigroup που παρείχε χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, μετά από τη πτώση 60% που παρουσίασαν οι μετοχές της. Η Fed προκειμένου να ενισχύσει τον τομέα των τραπεζών ανακοινώνει πακέτο βοήθειας αξίας \$800 δις. Τέλος η Κομισιόν ανακοίνωσε και αυτή σχέδιο για την Ευρώπη αυτή τη φορά ύψους \$200 δις.

Λίγες μέρες αργότερα ξεσπά ένα από τα μεγαλύτερα σκάνδαλα στη σύγχρονη ιστορία της Wall Street.³⁹ Στις 11 Δεκεμβρίου το FBI συνέλαβε τον Μπέρνι Μείντοφ , πρώην πρόεδρο της Nasdag, ο οποίος κατηγορούταν για 11 διαφορετικά παραπτώματα (ξέπλυμα χρήματος, χρηματιστηριακή, επενδυτική, ηλεκτρονική και ταχυδρομική απάτη, ψευδορκία κ.α.) που ήταν ικανά να τον κρατήσουν στη φυλακή για τα επόμενα 150 χρόνια. Ο συγκεκριμένος ως μεγαλοδιαχειριστής κεφαλαίων κατάφερε επί σειρά ετών να ξεγελάσει περίπου 4.800 διαφορετικούς πελάτες μεταξύ των οποίων και διάσημους αστέρες του Hollywood και καταχράστηκε κεφάλαια που ξεπερνούσαν τα \$64 δις.

Σύντομα, ένας ακόμη οικονομικός τομέας δέχτηκε πλήγμα από την κρίση, η αυτοκινητοβιομηχανία. Οι General Motors, Chrysler και η Ford αδυνατούσαν να καλύψουν τις υποχρεώσεις και τα χρέη τους με αποτέλεσμα να απευθυνθούν στο Κογκρέσο ζητώντας χρηματοδότηση \$6 δισεκατομμυρίων. Στις 13 Δεκεμβρίου η Fed πραγματοποίησε μια πρωτοφανή ενέργεια δηλαδή πέντε κορυφαίες κεντρικές τράπεζες από όλο τον κόσμο προσέφεραν δισεκατομμύρια δολάρια σε δάνεια προς τις τράπεζες. Στα μέσα του Δεκέμβρη τα επιτόκια των ΗΠΑ σημείωσαν το χαμηλότερο επίπεδο στην ιστορία της, αφού μειώθηκαν 0-0,25% .

Η χρηματοπιστωτική κρίση βρίσκεται σε εξέλιξη και οι επιπτώσεις της παραμένουν άγνωστες και δε δύναται να προβλεφθούν. ⁴⁰Είναι όμως ευρέως γνωστό ότι η κρίση δεν ασκεί επίδραση μόνο στα οικονομικά μεγέθη αλλά και στον ανθρώπινο παράγοντα. Παρατηρείται ότι τα κρούσματα αυτοκτονιών αυξάνονται με πολύ γρήγορους ρυθμούς. Αυτό συμβαίνει γιατί η οικονομική εξαθλίωση και το αδιέξοδο των δανειοληπτών τους οδηγεί στην απελπισία. Ο αριθμός των αστέγων σε πολλές πληγείσες περιοχές μεγαλώνει συνεχώς ενώ, σημειώνεται έξαρση της εγκληματικότητας, που οδηγεί σε μεγαλύτερη υποβάθμιση των ημι - εγκαταλελειμμένων περιοχών.

Το πρόβλημα πλέον της χρηματοπιστωτικής κρίσης είχε αρχίσει να παίρνει παγκόσμιες διαστάσεις. Άρχισε να επεκτείνεται πολύ γρήγορα και στην Ευρώπη ενώ ο κίνδυνος της κρίσης караδοκούσε σε κάθε χώρα της ηπείρου και δε γνώριζε φραγμούς συνόρων. Η αβεβαιότητα στις οικονομίες των χωρών αποτελούσε πλέον συνήθεια, αφού πολλές χώρες έφτασαν στη κόψη του ξυραφιού. Αφού η οικονομική κρίση είχε αρχίσει να εισχωρεί δυναμικά στα ευρωπαϊκά εδάφη και λόγω της σύστασης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που έχει ως κύριο χαρακτηριστικό την αλληλεπίδραση των οικονομιών μεταξύ των χωρών, ο κίνδυνος μιας μαζικής κατάρρευσης γινόταν όλο ένα και μεγαλύτερος.

³⁹ <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=71700>

⁴⁰ <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=401772>

3.4: Η μετάβαση της κρίσης στην Ευρώπη

Στην Ευρώπη αν και προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν με υγιείς τρόπους την κρίση, κάτι τέτοιο κατέστη αδύνατον. Σε ένα σύντομο χρονικό διάστημα η κρίση εισέβαλε στα ευρωπαϊκά σύνορα και η Ευρωπαϊκή Ένωση κάλεσε όλα τα κράτη για τη στήριξη της ευρωπαϊκής οικονομίας. Αυτό επιτεύχθηκε με την προσφορά σημαντικών χρηματικών ποσών από τα μέλη της, προκειμένου να τονώσουν τη ρευστότητα των τραπεζών και να βοηθήσουν τις οικονομικά ασθενέστερες χώρες εντός των συνόρων της. Η διεθνής χρηματοπιστωτική αναταραχή συνεχίζει να υφίσταται και να επιδεινώνεται. Έχοντας πλέον περάσει και στα σύνορα της Ευρώπης, το πρόβλημα αυτό έχει πάρει μορφή παγκόσμιου θέματος προς επίλυση.

Οι δύο βασικοί παράγοντες που οδήγησαν στην επέκταση της κρίσης στην Ευρώπη ήταν η προβληματική δόμηση της ευρωζώνης και ο προβληματικός μηχανισμός του ευρωπαϊκού ταμείου χρηματοπιστωτικής σταθερότητας με το οποίο η Ευρώπη προσπάθησε να αντιμετωπίσει τα συμπτώματα της κρίσης.⁴¹ Η απόκλιση από τους στόχους του Μάαστριχτ σε συνδυασμό με τη χρηματοπιστωτική κρίση στην Ευρώπη δυσκόλεψε ή ακόμη και καθιστούσε αδύνατο για ορισμένες χώρες της ευρωζώνης να εξοφλήσουν ή να αναχρηματοδοτήσουν το δημόσιο χρέος τους.

⁴¹ <http://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2014/04/files/study-17.pdf>

3.4.1: Οι «Μνημονιακές» χώρες

Οι χώρες που επηρεάστηκαν περισσότερο λόγω αυτής της κατάστασης που επικρατούσε ήταν η Ιρλανδία, η Ισπανία, η Πορτογαλία, η Κύπρος και η Ελλάδα. Αν και η συνθήκη του Μάαστριχτ απαγόρευε κράτη της Ευρωζώνης να χρηματοδοτήσουν τα χρέη άλλων ευρωπαϊκών κρατών, βρέθηκαν νομικές δικλείδες προκειμένου να βοηθηθούν οι χώρες που αντιμετώπιζαν τέτοιο πρόβλημα. Πιο συγκεκριμένα συστάθηκαν διάφορα ταμεία διάσωσης για τα συγκεκριμένα κράτη, ώστε να μπορέσουν αρχικά να ανταποκριθούν στις οικονομικές τους υποχρεώσεις και έπειτα να κερδίσουν τη χαμένη αξιοπιστία και ανταγωνιστικότητα τους στις αγορές όσο το δυνατό πιο σύντομα.

3.4.1.1 Η Οικονομική Κρίση στην Ιρλανδία

Η **Ιρλανδία** θα μπορούσε να ήταν παράδειγμα προς μίμηση και για τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες που έρχονται αντιμέτωπες με το πρόβλημα της οικονομικής κρίσης. Από το διάστημα 1995-2007 είχε καταφέρει να κρατάει σε υψηλά επίπεδα την οικονομική της ανάπτυξη, σημειώνοντας ρεκόρ και κατατασσόταν ως μια από τις πλουσιότερες χώρες στη 5^η θέση στον ΟΟΣΑ (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης).⁴² Λόγω μιας σειράς γεγονότων η Ιρλανδία έρχεται για πρώτη φορά αντιμέτωπη με την οικονομική ύφεση. Τα αίτια της ιρλανδικής κρίσης ήταν αρχικά το φθινό χρέος που έρεε διεθνώς έως και το 2007 και η ανεπαρκής ρυθμιστική παρέμβαση που επέτρεψε τον υπερδανεισμό στην ιρλανδική διατραπεζική αγορά δημιουργώντας έτσι μια τεράστια «φούσκα» στην αγορά ακινήτων. Έως εκείνη τη χρονική περίοδο τα δημόσια οικονομικά της χώρας παρουσίαζαν μια πολύ καλή εικόνα ενώ το δημόσιο χρέος της ήταν 24,9%.⁴³

Με την κατάρρευση της Lehman Brothers, τον Σεπτέμβριο του 2008, κάτω από ευρωπαϊκή πίεση πάρθηκε η απόφαση που βύθισε το ιρλανδικό κράτος. Οι ιρλανδικές τράπεζες ήρθαν αντιμέτωπες με μια κρίση ρευστότητας γεγονός που ανάγκασε τη κυβέρνηση να ανακοινώσει την εγγύηση για δύο έτη στο σύνολο των καταθέσεων, διατραπεζικών και ομολογιακών δανείων έξι πιστωτικών ιδρυμάτων. Η εγγύηση αυτή υπολογίζεται ότι стоίχησε 400δισ ευρώ, διπλάσιο δηλαδή του ιρλανδικού ΑΕΠ και αποδέχτηκε συντριπτικό.

Δύο χρόνια μετά, το Νοέμβριο του 2010, και αφού διένυε ήδη δυο χρόνια σε ύφεση η Ιρλανδία τέθηκε υπό καθεστώς μνημονίου. Η δημοσιονομική της κατάσταση χειρότερη από την κατάρρευση των εσόδων λόγω πτώσης της αγοράς ακινήτων και λόγω των εγγυήσεων της κυβέρνησης για τα χρέη των τραπεζών. Το δημόσιο χρέος υπολογίζονταν ότι στο τέλος της χρονιάς θα άγγιζε το 94,2% του ΑΕΠ. Εκείνη τη περίοδο υπήρχε μεγάλη αβεβαιότητα στις αγορές καθώς είχε τεθεί το θέμα της ελληνικής διάσωσης και ειδικά μετά τη γαλλογερμανική συμφωνία στη Ντοβίλ, που προέβλεπε οι ιδιώτες να συμμετέχουν σε αναδιαρθρώσεις κρατικών χρεών, οδήγησαν τα ιρλανδικά ομόλογα να αυξηθούν και να φτάσουν σε μη βιώσιμο επίπεδο. Παρόλο που ο τότε υπουργός οικονομικών Μπράιαν Λένιχαν δεν παραδεχόταν επισήμως ότι θα ζητήσει οικονομική βοήθεια, στις 14 Νοεμβρίου έστειλε τεχνικό επιτελείο στις Βρυξέλες με σκοπό να μάθει τους όρους μιας πιθανής συμφωνίας. Έπειτα, στις 16 Νοεμβρίου, το Eurogroup ζήτησε από τον υπουργό οικονομικών να αποδεχτεί τη βοήθεια όμως το Δουβλίνο προσπάθησε να αντισταθεί. Στις 18 Νοεμβρίου η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) απαίτησε από την Ιρλανδία να πάρει απόφαση για το αν θα δεχτεί τη βοήθεια που τους προσέφεραν. Σε περίπτωση που η Ιρλανδία δεν έκανε αποδεκτή τη βοήθεια αυτή η ΕΚΤ θα σταματούσε τη χρηματοδότηση στη Κεντρικής Τράπεζας της Ιρλανδίας. Το Δουβλίνο υπό την πίεση της ΕΚΤ δέχτηκε τη βοήθεια στις 28 Νοεμβρίου και η Ε.Ε και το ΔΝΤ ενέκριναν το δάνειο στην Ιρλανδία. Το πακέτο διάσωσης της Ιρλανδίας ήταν

42

https://translate.google.gr/translate?hl=el&sl=en&u=https%3A%2F%2Fen.wikipedia.org%2Fwiki%2F Economy_of_the_Republic_of_Ireland&prev=search

43 <http://www.kathimerini.gr/484510/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/irlandia-epistrophh-sthn-anapty3h-alla-me-yyhlo-dhmosio-xreos>

85δισ ευρώ από αυτά μόνο τα 17,5δισ προερχόταν από ιρλανδικούς πόρους. Οι ευρωπαϊκές χώρες παρείχαν 45δισ ευρώ από το ταμείο διάσωσης με επιτόκιο 5,8%.

Προκειμένου να μειωθεί το δημοσιονομικό έλλειμμα από 30% στο 3% έως το 2015 η κυβέρνηση επιβάλει δυσβάσταχτα μέτρα λιτότητας. Τα μέτρα λιτότητας αποτελούσαν μέρος της συμφωνίας με τετραετές σχέδιο περαιτέρω δημοσιονομικής εξυγίανσης της τάξεως των 15δισ ευρώ. Εκ των πραγμάτων, φάνηκε ότι ανταποκρίθηκε και έφερε εις πέρας αυτό που της ανατέθηκε αφού το τρίτο τρίμηνο του 2015 η οικονομία της αναπτύχθηκε με ποσοστό 7% σε ετήσια βάση κόντρα στις προβλέψεις που ήταν 6%. Το ποσοστό που επιτεύχθηκε θεωρείται ο υψηλότερος ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης και προ κρίση, δηλαδή από το 2000 και μετά. Αξίζει να σημειωθεί πως με τα δεδομένα αυτά το ΑΕΠ της Ιρλανδίας παρουσίασε τετραπλάσια αύξηση από αυτό της ευρωζώνης που για την ίδια περίοδο ήταν 1,6%. Σύμφωνα με τον Οστιν Χιουζ, ο οποίος ήταν οικονομολόγος το KBC Groep στο Δουβλίνο, η οικονομία θα παρουσίαζε τη μεγαλύτερή της ανάπτυξη από το 2000 και θα είχε εκτιναχθεί στο 10,2%.⁴⁴ Η Ιρλανδία αν και αναγκάστηκε να ενταχθεί σε πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής, το 2015 κατάφερε να έχει το πιο γρήγορο ρυθμό ανάπτυξης στην ευρωζώνη για δεύτερη συνεχόμενη χρονιά. Η απασχόληση αυξήθηκε 3%, οι εξαγωγές 12% και η ιδιωτική κατανάλωση 3,6%. Η Ιρλανδία κατάφερε το αδύνατο αφού σήμερα έχει καταφέρει να επιστρέψει στην ανάπτυξη και προσπαθεί να καλύψει το χαμένο έδαφος. Αυτό συνέβη διότι ήταν πολύ δυναμική και έμπειρη στον εξαγωγικό της τομέα, κάτι που προϋπήρχε της κρίσης και έχει καταφέρει μια μικρή επάνοδο στις αγορές των ομολόγων.

⁴⁴ <http://www.kathimerini.gr/842947/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/dynamikh-anapty3h-sthn-irlandia-ey8raysth-anakamyh-sthn-ispania>

3.4.1.2: Οικονομική Κρίση στην Ισπανία

Άλλη μια χώρα που χτυπήθηκε από την ύφεση που ξεκίνησε το 2008 ήταν η **Ισπανία**, μετά τη κατάρρευση της Lehman Brothers. Λόγω της δημιουργίας της «φούσκας» των ακινήτων οι ρυθμοί ανάπτυξης της οικονομίας μειώθηκαν από 3,5% στο 0,9%.⁴⁵ Η πιστοληπτική ικανότητα της χώρας το 2009 υποβαθμίζεται από AAA σε AA+ από τη Standard & Poor's ενώ το δημοσιονομικό έλλειμμα της χώρας έφτασε στο 11,9% του ΑΕΠ. Το πρώτο τρίμηνο του 2010, η ανεργία αγγίζει το ποσοστό ρεκόρ μετά από 13 ολόκληρα χρόνια της τάξης των 20%, με 4,6 εκατομμύρια πολίτες να έρχονται αντιμέτωποι με την ανεργία. Το Μάιο του 2010, ανακοινώνονται μέτρα λιτότητας όπως περικοπές σε μισθούς των δημόσιων υπαλλήλων, αύξηση του ΦΠΑ από 18% σε 21% και πάγωμα στην αύξηση των συντάξεων. Ενώ στην αρχή τα μέτρα λιτότητας υπολογίζονταν στο 1,5% του ΑΕΠ μετά, με την μείωση της αγοραστικής δύναμης τα μέτρα λιτότητας φτάνουν στο 5% του ΑΕΠ. Παράλληλα, παρατηρείται ραγδαία αύξηση του δημόσιου χρέους, αφού τα τρία πρώτα χρόνια της ύφεσης το ΑΕΠ ήταν 40,2% του ΑΕΠ το 2008, 54% το 2009 και 61,7% το 2010.

Ένα χρόνο αργότερα, το ποσοστό ανεργίας σκαρφάλωσε στο 21% και στο 40% στους νέους, με 4,9 εκατομμύρια ανέργους. Στις 30 Δεκεμβρίου και αφού έχουν προηγηθεί εκλογές και εκλέγεται ο Μαριάννο Ραχόι, ισχυρίζεται ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα ήταν 8% του ΑΕΠ ενώ προκαθορισμένος στόχος ήταν 6%. Πολύ σύντομα ανακοίνωσε νέα μέτρα λιτότητας που θα εφαρμόζονταν από το νέο έτος και προέβλεπαν περικοπές στις δημόσιες δαπάνες 8,9δισ ευρώ. Το ποσοστό ανεργίας σκαρφάλωσε στο 22,85% δηλαδή 5,27 εκατομμύρια ανέργους αποτελώντας το μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας στην ευρωζώνη. Η νεοεκλεγείσα κυβέρνηση θέτει ως στόχο να εξοικονομήσει 27δισ ευρώ από περικοπές μισθών, δημοσίων δαπανών και φόρους. Ο πρωθυπουργός της χώρας, Ραχόι, υποσχέθηκε να μειώσει το έλλειμμα του προϋπολογισμού από το 8,5% του ΑΕΠ που ήταν το 2011 στο 5,3% το 2012.

Το πρώτο εξάμηνο του 2012, η τέταρτη μεγαλύτερη τράπεζα της Ισπανίας, η Bankia, αντιμετώπιζε πρόβλημα ρευστότητας και προκειμένου να αποφύγει τη πτώχευση, ζήτησε κρατικό δάνειο 19δισ ευρώ. Η κυβέρνηση Ραχόι προχώρησε στη κρατικοποίηση της τράπεζας η οποία μάλιστα διατηρούσε το 10% των εγχώριων καταθέσεων. Η Ισπανία λόγω της αδυναμίας στο να καλύψει τις κεφαλαιακές ανάγκες των τραπεζών, στις 9 Ιουλίου ανακοίνωσε ότι η χώρα θα ζητήσει δάνειο από την ευρωζώνη ύψους 100δισ ευρώ. Στο Eurogroup που πραγματοποιήθηκε με τη σύμφωνη απόφαση των υπουργών οικονομικών της ευρωζώνης, αποφασίστηκε να χρηματοδοτήσουν την Ισπανία, ενώ το κόστος δανεισμού της εκτοξεύτηκε στο υψηλότερο επίπεδο από την εποχή της αρχής της κυκλοφορίας του ευρώ (1999).

Το Δεκέμβριο του 2012, εγκρίθηκαν από το κοινοβούλιο μέτρα λιτότητας ύψους 39δισ ευρώ. Ταυτόχρονα, η ανεργία ξεπερνάει το 25% και στους νέους κάτω των 25 ετών το 55%. Το δημόσιο χρέος της Ισπανίας από 70,5% του ΑΕΠ το 2011 πήγε στο 86% το 2012. Το δημοσιονομικό έλλειμμα ήταν 6,7% του ΑΕΠ ενώ ο στόχος που δεν επετεύχθη τελικά και είχε συμφωνηθεί με τη Ε.Ε ήταν 4,5%. Τον Ιούνιο του 2013, το δημόσιο χρέος αυξήθηκε από 89,6% τον Μάιο σε 90,2% τον Ιούνιο. Αν αναλογιστεί

⁴⁵ <https://www.thepressproject.gr/article/83784/ispania-to-xroniko-tis-krisis-to-kinima-ton-aganaktismenon-kai-sto-vathos-ekloges>

κανείς ότι πριν ξεσπάσει η οικονομική κρίση του 2008 το δημόσιο χρέος της Ισπανίας ήταν 40% του ΑΕΠ, αντιλαμβανόμεστε ότι μέσα σε πέντε χρόνια είχε διπλασιαστεί.

Τα «κόκκινα» δάνεια κατέγραψαν αύξηση από 187,83δισ τον Σεπτέμβριο στα 190,97δισ τον Οκτώβρη σημειώνοντας νέο ρεκόρ. Ενώ σύμφωνα με στοιχεία που ανακοινώθηκαν από τη τράπεζα της Ισπανίας, τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια ήταν στο 13,07% του συνόλου των δανείων του Νοέμβρη και το δημόσιο χρέος της χώρα έφτασε στο 93,4% του ΑΕΠ τον Σεπτέμβριο του 2013. Παράλληλα το συνολικό ύψος των δανείων ανήλθε σε 1,471τς ευρώ. Με έκθεση της UNICEF στην Ισπανία 2,306 εκατομμύρια παιδιά (27,5%) , μικρότερα των 18 ετών, ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας. Η Ισπανία ως η τέταρτη μεγαλύτερη οικονομία της ευρωζώνης ολοκλήρωσε το 2014 με δημόσιο χρέος 97,6% του ΑΕΠ ενώ ανακοίνωσε ότι θα μειώσει το φορολογικό συντελεστή των επιχειρήσεων από 30% στο 25%.⁴⁶ Παράλληλα ο φορολογικός συντελεστής εισοδήματος θα μειωθεί από 52% στο 45%. Η κυβέρνηση στη προσπάθειά της να εξαλείψει τη φοροδιαφυγή περιορίζει τις φοροαπαλλαγές και διευρύνει τη φορολογική βάση.

Η επόμενη χρονιά βρίσκει την Ισπανία με αύξηση στις εξαγωγές που ισοδυναμούσαν με το ένα τρίτο του ΑΕΠ, κάτι τέτοιο αντίστοιχο εντός ευρωζώνης συνέβαινε μόνο στη Γερμανία. Όμως, αν και μείωσε το έλλειμμα, αύξησε το δημόσιο δανεισμό. Από τις αρχές του 2015 άγγιξε τα 2,7τς ευρώ.⁴⁷ Από το 2007 που ξέσπασε η παγκόσμια οικονομική κρίση το δημόσιο χρέος της Ισπανίας έχει πλέον τριπλασιαστεί. Ο πρωθυπουργός της Ισπανίας δύο συναπτά έτη δημιούργησε 1,5 εκατομμύριο θέσεις εργασίας. Ο μέσος μισθός της Ισπανίας θεωρείται από τους χαμηλότερους στη δυτική Ευρώπη, αφού από τα 18 εκατομμύρια των εργαζομένων τα 2,2 εκατομμύρια κερδίζουν λιγότερα από το 60% του μέσου μισθού. Οι μακροπρόθεσμα άνεργοι ξεπερνούν τα 2,5 εκατομμύρια, γεγονός που λειτουργεί αρνητικά στη παραγωγικότητα. Επίσης η Ισπανία έχει το μεγαλύτερο ποσοστό της σχολικής διαρροής στην Ε.Ε διότι το ¼ των νέων ηλικίας 18-24 ετών δεν έχουν τελειώσει το λύκειο.

Η ισπανική οικονομία αν και σε γενικές γραμμές αναπτυσσόταν με αργούς ρυθμούς, για το τρίμηνο Ιουλίου-Σεπτεμβρίου 2016 κατέγραψε πτώση από 0,8 του προηγούμενου τριμήνου σε 0,7 βάση των στοιχείων της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας (INE). Επίσης υπήρχε ανάπτυξη του τραπεζικού τομέα αφού η τράπεζα CaixaBank και η Banco Sabadell ήταν κερδοφόρες διότι κατάφεραν να βελτιώσουν τις αποδόσεις τους όσον αφορά τα «κόκκινα» δάνεια και την κεφαλαιακή τους επάρκεια.

Μια σειρά από γεγονότα βοήθησαν τη χώρα να ξεφύγει από την ύφεση που την ταλάνιζε τρία συναπτά χρόνια. Αρχικά ο χαμηλός πληθωρισμός, η βελτίωση της εικόνας της αγοράς εργασίας και η αύξηση του τουρισμού εκτόξευσαν την κατανάλωση για το 2016 στη χώρα.⁴⁸ Η συνολική εικόνα του ρυθμού ανάπτυξης για την ισπανική οικονομία το 2016 ήταν της τάξεως του 3,2% σημειώνοντας τη καλύτερη επίδοση μεταξύ των ανεπτυγμένων οικονομιών.

Οι προβλέψεις για την οικονομία της χώρας το 2017 είναι μάλλον δυσοίωνες καθώς οι περισσότεροι αναλυτές θεωρούν πιθανή την αποκλιμάκωση των υψηλών

⁴⁶ <http://www.capital.gr/bloomberg-view/3050499/pos-katafere-i-ispantia-na-ftiaxei-tin-oikonomia-tis>

⁴⁷ <http://www.kathimerini.gr/842947/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/dynamikh-anapty3h-sthn-irlandia-ey8raysth-anakamyh-sthn-ispantia>

⁴⁸ <http://www.naftemporiki.gr/finance/story/1210314/ispantia-sto-32-i-anaptyksi-to-2016>

ρυθμών ανάπτυξης που ακολουθούσε το προηγούμενο έτος η χώρα. Αυτό πιθανόν να συμβεί λόγω της αύξησης της τιμής του πετρελαίου και των επερχόμενων νέων περικοπών της κυβέρνησης στις δημόσιες δαπάνες.

3.4.1.3: Η Οικονομική Κρίση «χτυπάει» και την Κύπρο

Άλλη μια χώρα που ήρθε αντιμέτωπη με την οικονομική κρίση είναι η **Κύπρος**. Η συγκεκριμένη κρίση θεωρείται η μεγαλύτερη στην ιστορία της Μεγαλονήσου. Κατά κύριο λόγο, η κρίση της Κύπρου οφείλεται στο γεγονός ότι υπήρξε μεγάλη έκθεση των κυπριακών τραπεζών σε ελληνικά ομόλογα τα οποία κουρεύτηκαν την άνοιξη του 2012.⁴⁹

Τα σύννεφα στην οικονομία της Κύπρου είχαν κάνει ήδη την εμφάνιση τους από τον Σεπτέμβριο του 2011 όπου η κυπριακή οικονομία υποβαθμίστηκε από όλους τους μεγάλους οίκους αξιολόγησης. Αν και σαν χώρα είχε χαμηλό πληθυσμό και η οικονομία της ήταν περιορισμένη η χώρα γνώριζε ιδιαίτερη ανάπτυξη στο τραπεζικό τομέα. Όμως λόγω της αλληλεξάρτησης μεταξύ των δύο χωρών και μετά το κούρεμα των ελληνικών ομολόγων, την άνοιξη του 2012, και καθώς η έκθεση των κυπριακών τραπεζών σε αυτά άγγιζε τα 22δισ ευρώ, ποσό που ήταν μεγαλύτερο από το εγχώριο προϊόν της Κύπρου, έφεραν στο νησί περίοδο οικονομικής ύφεσης.

Πολλοί θεωρούν ότι είχε επηρεάσει αρκετά η έκρηξη στη ναυτική βάση της εθνικής φρουράς Κύπρου, Ευάγγελος Φλωράκης, η οποία δημιούργησε πολλές υλικές ζημιές, αρκετούς θανάτους και τραυματισμούς. Ένα ακόμα περιστατικό που επιβεβαίωνε τη δύσκολη οικονομική κατάσταση που είχε επέλθει στη Κύπρο ήταν το γεγονός ότι η Κύπρος αναγκάστηκε να ζητήσει δάνειο από τη Ρωσία προκειμένου να καλύψει τις χρηματοδοτικές της ανάγκες ύψους 2,5δισ ευρώ.⁵⁰ Σύμφωνα με πληροφορίες που δημοσιεύθηκαν στο κυπριακό τύπο η συμφωνία αφορά 5ετές δάνειο με επιτόκιο 4,5%. Τελικά δεν στάθηκε ικανό να καλύψει τις δανειακές ανάγκες της Κύπρου ως το πρώτο τρίμηνο του 2013.

Καθώς η οικονομία της Κύπρου χειροτέρευε όλο ένα και περισσότερο και μετά την υποβάθμιση της κυπριακής οικονομίας από τον οίκο Moody's, 13 Μαρτίου, και τον οίκο Fitch, 25 Ιουνίου, η Κύπρος αναγκάστηκε να ζητήσει οικονομική βοήθεια από τον Ευρωπαϊκό μηχανισμό στήριξης. Η ανταπόκριση του μηχανισμού στήριξης ήταν άμεση διότι κατέφτασε η αντιπροσωπεία της Τρόικας στη Κύπρο στις 25 Ιουνίου. Η διαπραγμάτευση για τους όρους του δανείου, αν κι έγιναν σε γρήγορους ρυθμούς, λόγω της διαφωνίας της κυπριακής κυβέρνησης, δεν επιτεύχθηκε συμφωνία και οι διαπραγματεύσεις συνεχιστήκαν για τους επόμενους 3-4 μήνες. Τελικά, στις 30 Νοεμβρίου του 2012 η Κύπρος συμφώνησε με τους όρους της Τρόικα που αφορούσαν τη διάσωσή της. Η συμφωνία περιελάμβανε, μεταξύ άλλων, περικοπές μισθών και παροχών, φορολόγηση ειδών πολυτελείας, καυσίμων, τυχερών παιχνιδιών κλπ. Το μοναδικό πράγμα που δεν είχε ακόμη διευκρινιστεί ήταν το ποσό που προορίζεται για την αναχρηματοδότηση των τραπεζών.

Τεσσερις μήνες μετά, στις 16 Μαρτίου 2013, καθορίστηκε η συμφωνία με τη κυπριακή κυβέρνηση στο ποσό των 10δισ. Η Ευρωζώνη συμπεριλαμβάνει στους όρους της συμφωνίας την άντληση επιπλέον 5,8δισ ευρώ με φορολόγηση-κούρεμα

⁴⁹ <http://www.elisme.gr/gr/2013-01-07-19-12-38/2013-01-07-19-13-26/2013-01-20-10-31-29/item/42-25-copy-2>

⁵⁰ www.madata.gr «Κύπρος: Συζητήσεις με τη Ρωσία για δάνειο 2,5 δισ. Ευρώ»

των καταθέσεων που υπήρχαν στις κυπριακές τράπεζες. Για τις καταθέσεις έως των 100000 ευρώ του κούρεμα ήταν 6,7%, ενώ για εκείνες που υπερέβαιναν τα 100000 ευρώ ήταν 9,9%. Η συμφωνία αυτή απορρίπτεται από το κυπριακό κοινοβούλιο στις 19 Μαρτίου με 36 ψήφους κατά, 19 αποχές και 1 απουσία. Έξι μέρες αργότερα, στις 25 Μαρτίου, οι υπουργοί οικονομικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το ΔΝΤ αποφασίζουν κούρεμα 40% σε καταθέσεις των κυπριακών τραπεζών που υπερέβαιναν τις 100000 και παράλληλα συγχωνεύονται οι τράπεζες Κύπρου και Λαϊκή.⁵¹

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το διάστημα 16 έως 28 Μαρτίου, που ήταν η κορύφωση της κρίσης και πάρθηκαν πολύ σημαντικές αποφάσεις, η Κύπρος είχε μπει σε καθεστώς Capital Control.⁵² Το συγκεκριμένο διάστημα είχαν παραμείνει οι τράπεζες κλειστές. Αρχικά, το ημερήσιο όριο αναλήψεων μετρητών ανερχόταν στα 500 ευρώ. Λόγω έλλειψης ρευστότητας την Παρασκευή 22 Μαρτίου το ημερήσιο όριο αναλήψεων μειώθηκε στα 260 ευρώ για όλες τις τράπεζες. Μετά από δύο ημέρες, την Κυριακή 24 Μαρτίου, κι ενόψει της συνεδρίασης του Eurogroup γνωστοποιήθηκε ότι το ημερήσιο όριο αναλήψεων θα μειωνόταν ακόμα περισσότερο φτάνοντας στα 100 ευρώ. Η εφαρμογή των Capital Control επέφερε δυσκολίες ρευστότητας στους πολίτες της Κύπρου τόσο σε συναλλαγές εντός της χώρας όσο και σε συναλλαγές με το εξωτερικό. Τα Capital Control διήρκησαν στη Κύπρο δύο χρόνια.

Ένα χρόνο αργότερα, η Κύπρος εκπέμπει μια θετική εικόνα, μετά την εφαρμογή του «κουρέματος», και ο πρώτος απολογισμός είναι θετικός.⁵³ Όμως, η γενική εικόνα της κυπριακής οικονομίας γνώρισε ύφεση η οποία κινήθηκε αισθητά χαμηλότερα από το προβλεπόμενο (η πρόβλεψη για συρρίκνωση ήταν 8,7% και κινήθηκε στο 5,4%). Πολύ θετικό για τη Κύπρο αποτέλεσε ότι η δημόσια διοίκηση και η κρατική μηχανή ανταποκρίνονται επιτυχώς στις απαιτήσεις που έχουν τεθεί για την εφαρμογή του μνημονίου. Παρόλα αυτά η ανεργία συνεχίζει να αυξάνεται από το 11,8% το 2012, στο 15,9% το 2013 και 16,1% το 2014.

Μετά τη περίοδο ύφεσης που γνώρισε η κυπριακή οικονομία για πρώτη φορά από το 2011 επανήλθε σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης το 2015 1,6%. Αυτό δείχνει ότι η οικονομία ανακάμπτει και η έξοδος από την ύφεση είναι πολύ κοντά. Το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε σε σύγκριση με το 2014 και διαμορφώθηκε στο 15,4% του εργατικού δυναμικού. Η συνολική απασχόληση αυξήθηκε κατά 0,9% συγκριτικά με το προηγούμενο έτος που ήταν -2,3%. Οι περιορισμοί στη διακίνηση των κεφαλαίων σταδιακά έχουν πάψει να υφίστανται από τον Απρίλιο του 2015. Να τονίσουμε ότι το δημόσιο χρέος του ΑΕΠ όλο ένα και αυξάνεται. Το 2012 ήταν 79,3%, το 2013 σημείωσε αισθητή αύξηση στο 102,5%, το 2014 108,2% και το 2015 108,9%.

Το 2016 αποτέλεσε μια πολύ θετική χρονιά για τη Κύπρο αφού στα τέλη Μαρτίου κατάφερε να βγει επιτυχώς από το μακροοικονομικό πρόγραμμα προσαρμογής. Αυτό σημαίνει ότι ο απώτερος στόχος που είχε τεθεί για επανάκτηση της εμπιστοσύνης προς τη κυπριακή οικονομία και η ανάκτηση της πρόσβασης στις

⁵¹ https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9A%CF%85%CF%80%CF%81%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE_%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7_2012-2013

⁵² <http://www.radio1d.gr/opinions/99544-dyo-xronia-kratise-to-capital-control-stin-kypro-stin-ellada>

⁵³ <http://www.kathimerini.gr/759395/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/h-kypros-ena-xrono-meta-to-koyrema>

αγορές κεφαλαίων είχε καταφέρει να επιτευχθεί.⁵⁴ Το παραπάνω γεγονός βοήθησε σημαντικά στη βελτίωση της πιστοληπτικής της αξιολόγησης μέχρι και 5 βαθμίδες. Με τη τελευταία αξιολόγηση του οίκου Fitch να διατηρεί τη πιστοληπτική ικανότητα της Κύπρου από BB- σε BB+ με θετικές προοπτικές

Προβλέψεις δείχνουν τη κυπριακή οικονομία να αναπτύσσεται με ρυθμό 2,5% κατά τη περίοδο 2018-2020.⁵⁵ Το δημόσιο χρέος του ΑΕΠ ενδέχεται να είναι κάτω από το 90% στα τέλη του 2018 έναντι περίπου 100% που ήταν στα τέλη του 2015. Η ανεργία θα συνεχίσει να μειώνεται στη χώρα και θα υποχωρήσει κάτω του 12% έως το 2018 έναντι του 13,3% το 2016.

⁵⁴ <http://www.kathimerini.gr/880696/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/anakamptei-dynamika-h-kypros>

⁵⁵ www.bankingnews.gr «Standard and Poor's: Στο BB+ αναβαθμίζει την Κύπρο, λόγω καλής οικονομίας»

3.4.1.4 Οικονομική Κρίση στην Πορτογαλία

Μία ακόμη χώρα που αναγκάστηκε να ζητήσει οικονομική βοήθεια ήταν η **Πορτογαλία**. Το 2010 το κοινοβούλιο της Πορτογαλίας ενέκρινε τον προϋπολογισμό του 2011 περιλαμβάνοντας μέτρα για μείωση μισθών 5% στο δημόσιο τομέα και αύξηση του ΦΠΑ από τι 21% στο 23%.⁵⁶ Παράλληλα η κατανάλωση συνεχίζει να χωλαίνει σε μια οικονομία που η ανεργία της έχει φτάσει στο 10,6%.⁵⁷ Το Μάιο του 2011 λοιπόν, τα μεγάλα κόμματα της Πορτογαλίας υπογράφουν και ζητούν πρόγραμμα στήριξης από την ΕΕ και το ΔΝΤ. Το πρόγραμμα γίνεται δεκτό και τον Ιούνιο του 2011 η Πορτογαλία υπογράφει μνημόνιο ύψους 78δισ ευρώ.⁵⁸ Στόχος της κυβέρνησης ήταν η άμεση κεφαλαιοποίηση των τραπεζών και η μείωση του δημοσίου χρέους της κατά 5% του ΑΕΠ. Ένας δεύτερος και εξίσου σημαντικός στόχος ήταν να μειωθεί το δημοσιονομικό έλλειμμα κάτω από το 3% του ΑΕΠ. Σύμφωνα με στοιχεία την Eurostat η ανεργία τη χρονιά εκείνη έφτασε το 12,9%.

Η επόμενη χρονιά βρίσκει τη Πορτογαλία σε σύγχυση αφού η κυβέρνηση ψηφίζει σκληρά μέτρα λιτότητας όπως μειώσεις μισθών, περικοπές σε συντάξεις και σημαντική αύξηση των φόρων. Η ανεργία αγγίζει πλέον το 17,3%. Τα μέτρα λιτότητας συνεχίστηκαν και το 2013, η ανεργία έφτασε στο 17,5% όμως στο τέλος της χρονιάς μειώθηκε στο 15,3%.

Η Πορτογαλία ακολουθώντας τα χνάρια της Ιρλανδίας κατάφερε να βγει από ένα πρόγραμμα διάσωσης αξίας 78δισ ευρώ την άνοιξη του 2014.⁵⁹ Παρόλα αυτά, μισθοί και συντάξεις πέφτουν ακόμα πιο χαμηλά ενώ οι φόροι αυξάνονται συνεχώς. Η ανεργία έχει αρχίσει να μειώνεται αισθητά φτάνοντας στο 13,5% ενώ το χρέος ανέρχεται στο 129% του ΑΕΠ.

⁵⁶ www.kathimerini.gr «Πλήρωσε ακριβά στη δημοπρασία 10ετών ομολόγων»

⁵⁷ www.huffingtonpost.gr «Πορτογαλία: Η ιστορία του «καλού μαθητή» της τρόικας»

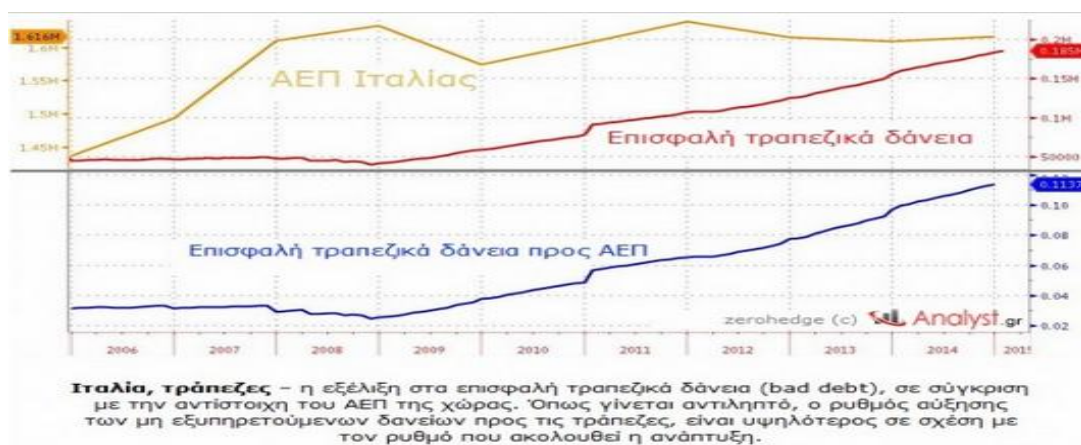
⁵⁸ www.kathimerini.gr «Στόχος της, να ισχύσει η ρύθμιση της Μαδρίτης»

⁵⁹ www.tovima.gr «Πορτογαλία: Χωρίς μνημόνιο, αλλά προβληματική και φτωχότερη»

3.4.2: Η οικονομική ύφεση εξαπλώνεται και σε άλλες χώρες της ΕΕ

Η **Ιταλία** αν και αποτελούσε τη 3^η μεγαλύτερη οικονομία της Ευρώπης, το 2013, βρέθηκε και επισήμως πλέον σε ανοιχτή οικονομική και πολιτική κρίση.⁶⁰ Η κρίση στη Ιταλία είχε βαθιές χρόνιες ρίζες αφού παρουσίαζε δομικές αδυναμίες στην οικονομία της και ανεπάρκεια του πολιτικού προσωπικού της. Η τότε κυβέρνηση Μόντι προκειμένου να αποτρέψει τη προσφυγή της χώρας στον ευρωπαϊκό μηχανισμό εφάρμοσε για τρία συναπτά έτη πακέτα λιτότητας. Για το 2012 το πρώτο πακέτο ήταν ύψους 10,5δισ συν 4,5δισ, 10,9δισ για το 2013 και 11,7δισ για το 2014. Το γεγονός πάντως ότι η Ιταλία απέφυγε την ένταξή της σε μηχανισμό στήριξης οφείλεται στη βιομηχανία και στις μεγάλες εξαγωγές της.

Την Κυριακή 4/12/2016 έγινε δημοψήφισμα για το αν η Ιταλία θα πρέπει να πάρει το πρώτο της μνημόνιο ή όχι.⁶¹ Παρόλο που προσπάθησαν να τους εκφοβίσουν, προκειμένου να ψηφίσουν ναι, επειδή τα «κόκκινα» δάνεια είχαν υπερβεί τα 400δισ ευρώ και κινδύνευαν λόγω αυτού, οι πολίτες δεν τρομοκρατήθηκαν. Το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος ήταν 59,2% όχι ενώ 40,8% ναι. Το 2016, λοιπόν, βρίσκει τη γειτονική Ιταλία σε κατάσταση κόκκινου συναγερμού για την ακραία φτώχεια που επικρατεί στη χώρα.⁶² Η χώρα γνωρίζει τη μεγαλύτερη εξαθλίωση των τελευταίων οκτώ ετών διότι έχουν βυθιστεί στη φτώχεια και στη δυστυχία 4,6 εκατομμύρια πολίτες. Η Ιταλία πλέον αποτελεί μια αναπτυσσόμενη χώρα του νότου η οποία χάνει τη μάχη της κοινωνικής ισορροπίας και ζει ένα μνημόνιο δίχως μνημόνιο!

Η κρίση του 2007 δεν άφησε ανεπηρέαστη την οικονομία της **Μεγάλης Βρετανίας** η οποία πέρασε περίοδο έντονης ύφεσης και στη συνέχεια αργής ανάκαμψης. Τη περίοδο της ύφεσης η Βρετανία προχώρησε σε εθνικοποίηση τραπεζών με σκοπό να αποφύγει τη χρεοκοπία τους.⁶³ Επειδή η εμφάνιση της κρίσης έφερε στην επιφάνεια πολλά προβλήματα ρυθμιστικής και δομικής μορφής του συστήματος, ψηφίστηκε από τη κυβέρνηση ένας νόμος, τον Απρίλιο του 2013, με τον οποίο επρόκειτο να αναβαθμιστούν σημαντικά οι αρμοδιότητες της κεντρικής τράπεζας, σχετικά με την επιτήρηση ολόκληρου του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

⁶⁰ www.tovima.gr «Η Ιταλία σε κρίση»

⁶¹ www.analyst.gr «Το ιταλικό μνημόνιο»

⁶² www.kontranews.gr «Βυθίζεται σε ακραία φτώχεια η Ιταλία!»

⁶³ www.analyst.gr «Τράπεζα της Αγγλίας»

Πολύ θετικό για τη Μεγάλη Βρετανία ήταν το γεγονός ότι είχε καταφέρει να διατηρήσει το επίπεδο ανεργίας σχεδόν σταθερό αν αναλογιστεί κανείς ότι από τότε που ξέσπασε η κρίση, το 2007, η ανεργία είχε αυξηθεί μονάχα 1% έως το 2014.⁶⁴ Η επίδοση αυτή ήταν η καλύτερη από τις χώρες του τότε G7 με εξαίρεση τον Καναδά και τη Γερμανία. Όμως η σχετική βελτίωση της βρετανικής αγοράς εργασίας δε βοήθησε από δημοσιονομικής άποψης. Το δημοσιονομικό έλλειμμα της Βρετανίας είχε αυξηθεί κατά 2,4% τα τελευταία 7 χρόνια, επίδοση που είναι χειρότερη από τις επιδόσεις Γερμανίας, Γαλλίας, Ιταλίας και ΗΠΑ.

Το 2015 ήταν μια μάλλον καλή χρονιά για τη Βρετανία αφού ο δείκτης της ανεργίας της σημείωσε τα χαμηλότερα ποσοστά από την αρχή της εμφάνισης της κρίσης, το 2008.⁶⁵ Πιο συγκεκριμένα ο δείκτης της ανεργίας υποχώρησε στο 5,4% την περίοδο Ιουνίου – Αυγούστου 2015 έναντι 5,5% τη περίοδο Απριλίου – Μαΐου. Ο αριθμός των εργαζομένων αυξήθηκε κατά 140000 άτομα ενώ ο αριθμός των ανέργων υποχώρησε κατά 79000 άτομα. Στις 17-18 Δεκεμβρίου του 2015 πραγματοποιήθηκε σύνοδος κορυφής των κρατών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης προκειμένου να συζητηθούν τα αιτήματα της Βρετανίας τα οποία παρουσίασε ο Πρωθυπουργός της χώρας.

Στα μέσα του Φλεβάρη του 2016 πραγματοποιήθηκε συνάντηση στις Βρυξέλες με τους αρχηγούς της ΕΕ όπου τα 27 κράτη-μέλη συμφώνησαν να υπογράψουν πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων για τη Βρετανία.⁶⁶ Σε αυτό το πρόγραμμα δεν έγιναν δεκτά όλα τα αιτήματα του Ντέιβιντ Κάμερον, με αποτέλεσμα στις 20 Φεβρουαρίου να ανακοινωθεί η 23^η Ιουνίου ως ημερομηνία διεξαγωγής δημοψηφίσματος. Στις 23 Ιουνίου 2016 οι Βρετανοί ψηφίζουν και απαντούν στην ερώτηση για το αν θα πρέπει η Μεγάλη Βρετανία να παραμείνει μέλος της ΕΕ ή όχι. Το επόμενο πρωί ανακοινώνεται το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος με το ποσοστό 51,89% να θέλει να αποχωρήσει από την ΕΕ η Βρετανία ενώ 48,11% επιθυμεί τη παραμονή της στην ΕΕ.

Η **Δανία** είναι η χώρα με το υψηλότερο ιδιωτικό χρέος στο κόσμο επηρεασμένη και από τις συνέπειες της παγκόσμιας κρίσης.⁶⁷ Όμως στη περίπτωση της Δανίας, λόγω του οικονομικού μοντέλου της χώρας αλλά και της νοοτροπίας του πολιτικού συστήματος και των πολιτών, βοηθούν να σχηματιστεί μια ασπίδα στις αντίξοες συνθήκες. Στη Δανία το πρόβλημα της χρηματοπιστωτικής κρίσης ξεκίνησε από τη κατάρρευση Roskilde Bank το καλοκαίρι του 2008 και ως το φθινόπωρο του 2010 κατέγραψε τις μεγαλύτερες απόλυες στο τραπεζικό σύστημα. Η Danske Bank που

⁶⁴ www.kathimerini.gr «Η βρετανική οικονομία δεν είναι τόσο ισχυρή όσο νομίζουμε...»

⁶⁵ www.naftemporiki.gr «Μ. Βρετανία: Στο χαμηλότερο επίπεδο από το 2008 η ανεργία»

⁶⁶ www.kathimerini.gr «Όσα οδήγησαν στο βρετανικό δημοψήφισμα»

⁶⁷ www.newpost.gr «Γιατί η Δανία ξεπερνά την κρίση πιο εύκολα από άλλες χώρες»

ήταν ο μεγαλύτερος δανειστής της χώρας έχασε 135000 καταθέσεις από το 2012 έως το 2014 ενώ κλονίστηκε η εμπιστοσύνη των πελατών και έπεσε στα χαμηλότερα επίπεδα της τελευταίας δετίας βάσει των στοιχείων της Voxmeter.

Η δανέζικη οικονομία έχασε σημαντικό έδαφος στο τομέα της ανταγωνιστικότητας αφού από τη 3^η θέση σε παγκόσμιο επίπεδο το 2008, μέσα σε 5 έτη έπεσε στη 12^η. Ενώ εκείνη τη περίοδο μεγάλο αγκάθι αποτελούσε το ιδιωτικό χρέος διότι τα νοικοκυριά της Δανίας είχαν τη υψηλότερη αναλογία χρέους / εισοδήματος 321% στο κόσμο. Η Δανία ακόμα και σήμερα έχει καταφέρει να διατηρεί την οικονομία της σε πολύ υψηλά επίπεδα, η ανεργία της έχει καταφέρει σχεδόν να μηδενιστεί και γι' αυτό το λόγο η τράπεζα της Δανίας κρούει τον κώδωνα του κινδύνου διότι φοβούνται ότι αν γενικευτεί η έλλειψη σε εργατικά χέρια θα μπορούσε να απειληθεί η ανάπτυξη της οικονομίας για τα επόμενα χρόνια.⁶⁸ Από όλα αυτά αντιλαμβανόμαστε ότι η Δανία αποτελεί σχεδόν πανταχού παρόν κοινωνικό κράτος.

⁶⁸ www.tovima.gr «Με ποιο τρόπο η Δανία μηδένισε την ανεργία της»

3.4.3: Γερμανία: Ανεπηρέαστη από την οικονομική ύφεση

Η Γερμανία είναι μια από τις πιο ισχυρές οικονομίες στην Ευρώπη.⁶⁹ Για το λόγο αυτό πολλοί θεωρούν ότι όχι μόνο δεν επηρεάστηκε από τη κρίση, αλλά μάλλον ευνοήθηκε. Το 2013, όπου οι περισσότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης βρισκόταν σε οικονομική ύφεση, η Γερμανία κατάφερε να παρουσιάσει πλεόνασμα του εμπορικού της Ισοζυγίου! Συγκεκριμένα, τον Σεπτέμβριο του 2013 αυξήθηκε στα 20,4 δις από 13,3 δις τον Αύγουστο. Οι εξαγωγές της σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες ήτα 54,8δις τον Σεπτέμβριο ενώ οι εισαγωγές ήταν 48,2δις ευρώ. Στο διάστημα ενός έτους οι εξαγωγές της σε χώρες της ΕΕ αυξήθηκαν κατά 5,4% ενώ οι εισαγωγές κατά 2,6%. Η Γερμανία ήταν ο 3^{ος} μεγαλύτερος εξαγωγέας του κόσμου για το έτος 2012 με τις εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών να υπερβαίνουν τα 1,36τρις ευρώ.

Το 2012 η Γερμανία φτάνει το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας από το 1990, στο 6,8% του ενεργού πληθυσμού των ανέργων. Στη πάροδο των ετών το ποσοστό της ανεργίας παραμένει χαμηλό και μάλιστα το 2016 είχε καταγραφεί το χαμηλότερο ποσοστό, αγγίζοντας το 6,1%.

Το μόνο αρνητικό που υπέστη η Γερμανία είναι ότι τον Απρίλιο του 2013 υποβαθμίστηκε η πιστοληπτική της ικανότητα, από A+ σε A, από τον οίκο αξιολόγησης Egan Jones. Η υποβάθμιση αυτή, σύμφωνα με τους αναλυτές, αποδίδεται στο φόβο ότι οι γερμανικές τράπεζες θα έρθουν αντιμέτωπες με προβλήματα, ότι θα αυξηθεί το χρέος της ως ποσοστό του ΑΕΠ και τις συνέπειες που θα υποστεί η Γερμανία εξαιτίας της ύφεσης που αντιμετωπίζουν οι άλλες Ευρωπαϊκές χώρες. Έως και σήμερα η γερμανική οικονομία έχει ανοδική πορεία και προβλέψεις για το έτος 2017 δείχνουν ότι αυτό θα συνεχιστεί!

⁶⁹ www.newsbomb.gr «ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»

3.4.4: Ο νέος οικονομικός «ασθενής» της Ευρώπης

Μια νέα χώρα που δέχεται στους πρόποδες της την οικονομική ύφεση είναι η Φινλανδία.⁷⁰ Από το 2012 η οικονομία της χώρας καταγράφει πτώση φτάνοντας στις χειρότερες επιδόσεις της τα πρώτα τρία τρίμηνα του 2015. Σύμφωνα με τον υπουργό Οικονομικών Όλι Ρεν « Η Φινλανδία έχει γίνει μια οικονομία με έλλειμμα και είναι 10-15% πίσω από τη Σουηδία και τη Γερμανία σε όρους ανταγωνιστικότητας». Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2016 από το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ η Φινλανδία «έπεσε» από τη τέταρτη στην όγδοη θέση στη παγκόσμια ανταγωνιστικότητα.

Η Φινλανδία αν και αποτελούσε μια από τις ισχυρότερες οικονομίες στη δυτική Ευρώπη ορισμένα περιστατικά κατάφεραν να ανατρέψουν την οικονομία της. Μεγάλο πλήγμα των εξαγωγών αποτέλεσε η πτώση των παραγγελιών από τη Ρωσία. Έπειτα, με την αποδυνάμωση της εγχώριας χαρτοβιομηχανίας και με τη κατάρρευση της μονάδας καταναλωτικών ηλεκτρονικών προϊόντων Ογι της Nokia αποτέλεσαν ένα καθοριστικό συνδυασμό υπονόμησης της οικονομίας της.

Αντιλαμβάνοντας ότι η οικονομική κατάσταση της χώρας χειροτέρευε και για να μην αναγκαστούν να προσφύγουν σε πρόγραμμα μηχανισμού στήριξης ο πρωθυπουργός Γιούχα Σίππια πρότεινε την εφαρμογή ορισμένων μέτρων που όμως ήταν λιγότερο αυστηρά από αυτά που εφαρμόστηκαν στις νότιο-ευρωπαϊκές χώρες. Πολύ θετικό για τη Φινλανδία ήταν ότι είχε στο πλευρό της στους διεθνείς χρηματοπιστωτικούς οίκους που διατηρούσαν την πιστοληπτική αξιολόγηση της χώρας στο AAA. Οι χώρες που συνεχίζουν να έχουν πιστοληπτική αξιολόγηση AAA στην ευρωζώνη πλέον είναι ελάχιστες.

⁷⁰ www.tvxs.gr «Φινλανδία. Ο νέος οικονομικός ασθενής της Ευρώπης. »

3.4.5: Οι 6 προτεινόμενες χώρες προς αποχώρηση από την ΕΕ

Σύμφωνα με το γερμανικό περιοδικό «Focus» οι προτεινόμενες χώρες προς αποχώρηση από την ευρωζώνη είναι έξι, η Ιταλία, η Γαλλία, η Πορτογαλία, η Ισπανία, η Ολλανδία και η Ελλάδα.⁷¹ Για την περίπτωση της Ιταλία το Focus κάνει αναφορά στον επισφαλή τραπεζικό τομέα της χώρας και στην ασταθή πολιτική κατάσταση που επικρατεί. Βάσει του δημοσιεύματος αυτού η Ιταλία είναι « ίσως το προβληματικότερο παιδί» στην ευρωζώνη. Όσον αφορά τη Γαλλία το πρόβλημα έγκειται στη πολιτική αβεβαιότητα εν' όψιν τον κρίσιμων προεδρικών εκλογών. Σχετικά με την Ισπανία επισημαίνεται πως υπάρχουν ακόμη προβλήματα που έχουν να κάνουν με το υψηλό έλλειμμα. Για τη γειτονική Πορτογαλία κρίνεται πως οι προσπάθειες για την υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων δε στάθηκαν ικανές να αναστρέψουν τη διόγκωση του χρέους και την επιβράδυνση που επήλθε στην ανάπτυξη. Βάσει του περιοδικού διαφέρει η περίπτωση της Ολλανδίας αφού δε σχετίζεται τόσο με οικονομικούς λόγους αλλά με τη πολιτική αβεβαιότητα που πυροδοτείται εν' όψιν τον εθνικών εκλογών. Το γεγονός ότι προηγείται σε πολλές δημοσκοπήσεις η ακροδεξιά παράταξη του Γκέερτ Βίλντερς προκαλεί μεγάλο κίνδυνο διότι επιθυμεί την έξοδο της Ολλανδίας από την ευρωζώνη.

Σχετικά με τη χώρα μας το Focus κάνει την εξής αναφορά: « Η καταχρεωμένη Ελλάδα δεν έχει σοβαρή έλλειψη χρημάτων, αλλά θα χρειαστεί και πάλι χρήματα το καλοκαίρι. Ωστόσο η Αθήνα δεν είναι η μόνη επισφαλής στη ζώνη του ευρώ. Ο φόβος της διάλυσης του ευρώ αυξάνεται. Αυτό αντικατοπτρίζεται όλο και περισσότερο και στις χρηματοπιστωτικές αγορές.» .

⁷¹ www.cretadrive.gr «Ποιες είναι οι 6 χώρες που κινδυνεύουν με exit από ευρωζώνη;»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η κρίση χρέους στην Ελλάδα

Η Ελλάδα έγινε μέλος της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης το 2001. Κατήγγησε το ως τότε εθνικό της νόμισμα, τη δραχμή, και υιοθέτησε το ενιαίο νόμισμα που χρησιμοποιούσαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση, το ευρώ.⁷² Τότε ορίστηκε και η κεντρική ισοτιμία της δραχμής με το ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα η οποία θα ήταν 340,75 δραχμές/ευρώ. Η Ελλάδα αποτέλεσε το 12^ο μέλος της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης και αν και στο παρελθόν σε μια προσπάθειά της να ενταχθεί στην ΟΝΕ το 1998 δεν πληρούσε τα κριτήρια, κάτι τέτοιο πλέον δεν ίσχυε.

Οι οίωνοι ήταν αίσιοι και οι προσδοκίες μεγάλες καθώς δημιουργήθηκε η εντύπωση ότι η ένταξη της χώρας στο κύκλο των ευρωπαϊκών οικονομιών θα λειτουργούσε ευεργετικά καθώς θα ακολουθούσε τις υπόλοιπες ανεπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες τόσο σε κοινωνικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο.

Καταλυτικό παράγοντα αποτέλεσαν τα έξι χρόνια (1994-1999) όπου σε αυτό το χρονικό διάστημα κατάφεραν τα μακροοικονομικά και δημοσιονομικά στοιχεία να είναι ικανοποιητικά ώστε να τηρούν τα κριτήρια της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Οι παράγοντες λοιπόν, που συνέβαλαν σε αυτή την εξέλιξη ήταν οι εξής:

1. Κατάφερε να μειώσει θεαματικά το δημοσιονομικό της έλλειμμα από 13,6% του ΑΕΠ το 1993 σε μόλις 3,1% το 1999. Συνάμα, από το 1994 δημιουργήθηκε πρωτογενές πλεόνασμα το οποίο αυξήθηκε από 2,7% του ΑΕΠ το 1994 σε 4,3% το 1999.
2. Ο ρυθμός οικονομικής δραστηριότητας αυξανόταν με γρήγορους ρυθμούς από 2% του ΑΕΠ το 1994 σε 3,4% το 1999.
3. Ο πληθωρισμός κατάφερε από διψήφιους ρυθμούς πριν το 1993 να φτάσει στο 2,1% το 1999. Επίσης, υπήρξε μεγάλη μείωση των επιτοκίων.
4. Όλα τα παραπάνω οδήγησαν σε φθίνοντα ρυθμό το δημόσιο χρέος φτάνοντας το 1999 στο 104,6% του ΑΕΠ κι έτσι ικανοποίησαν το δεύτερο δημοσιονομικό κριτήριο της Συνθήκης του Μάαστριχτ καταφέροντας να μπουν στην ΟΝΕ.

⁷² <http://news.in.gr> «Και επισήμως η Ελλάδα στην ΟΝΕ»

4.1: Τα χρόνια από την ένταξη στην ΟΝΕ έως το ξέσπασμα της μεγάλης κρίσης

Τα πρώτα επτά χρόνια της ένταξης της Ελλάδας στην ΟΝΕ δημιούργησαν ανάπτυξη της οικονομία με ετήσιο ρυθμό 4,2%.⁷³ Όμως, ο ρυθμός ανάπτυξης περιορίστηκε στο 3,6% κατά μέσο όρο την οκταετία 2001-2008 εξαιτίας της ύφεσης που καταγράφηκε το τελευταίο έτος. Η ανάπτυξη αυτή οφειλόταν κατά κύριο λόγο στην εγχώρια ζήτηση καταφέροντας να αυξηθεί με ρυθμό 4,5% βασισμένη στην ιδιωτική κατανάλωση η οποία επηρεαζόταν από την άνοδο των εισοδημάτων και την αύξηση της ζήτησης με ρυθμό 4,2%, ακριβώς όσο ήταν και το ΑΕΠ. Τεράστια αύξηση σε ετήσιο ρυθμό καταγράφουν οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου (7,9%) μεγάλο μέρος των οποίων αφορούσε κατοικίες, που χάρη στα χαμηλότοκα στεγαστικά δάνεια αυξήθηκαν μέσα σε επτά έτη με ετήσιο ρυθμό 9,7%. Ο πληθωρισμός παρέμεινε σε χαμηλά επίπεδα με ετήσιο μέσο όρο 3,3%. Το γεγονός όμως ότι ήταν αρκετά υψηλότερος σχεδόν 1,5% από το μέσο όρο της ΕΕ δημιούργησε πρόβλημα στην ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της χώρας. Τέλος η ανεργία από το 2001 -2007 κατά μέσο όρο κυμαίνεται στο 9.8%.(βλ. πίνακα 1)

Πίνακας 1 Ετήσιες εκατοστιαίες μεταβολές βασικών μακροοικονομικών μεγεθών, 2001-2008

Έτος	ΑΕΠ	Ιδιωτική κατανάλωση	Δημόσια κατανάλωση	Ακαθάριστες επενδύσεις κεφαλαίου	Μέσες αποδοχές στο σύνολο της οικονομίας (σε ονομαστικούς όρους)	Πληθωρισμός	Ανεργία (% εργατικού δυναμικού)
2001	4,2	5,0	0,7	4,8	4,7	3,4	10,8
2002	3,4	4,7	7,2	9,5	6,6	3,6	10,3
2003	5,9	3,3	-0,9	11,8	5,6	3,5	9,7
2004	4,4	3,8	3,5	0,4	7,2	2,9	10,5
2005	2,3	4,5	1,1	-6,3	4,4	3,5	9,9
2006	5,5	4,4	3,1	14,9	5,7	3,2	8,9
2007	3,5	3,6	7,1	22,8	5,2	2,9	7,3
2008	-0,2	4,3	-2,6	-14,3	6,2	4,2	7,6
Μέσος ετήσιος ρυθμός:							
2001-2007	4,2	4,2	3,1	7,9	5,6	3,3	9,8
2001-2008	3,6	4,2	2,4	4,8	5,7	3,4	9,5

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ και Τράπεζα της Ελλάδος.

Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ από την ένταξη της χώρας στην ΟΝΕ έως το 2007 η διεθνής ανταγωνιστικότητα έχει μειωθεί κατά 14% βάσει των σχετικών τιμών καταναλωτή και κατά 19% βάσει του σχετικού κόστους εργασίας. Οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών σημείωσαν αύξηση με χαμηλό μέσο ετήσιο ρυθμό 3,4% στη διάρκεια της επταετίας.

Όλα τα παραπάνω βοήθησαν στην εξέλιξη της εγχώριας ζήτησης, χωρίς όμως να υπάρχει η ανάλογο εγχώρια παραγωγή ώστε να μπορέσει ποιοτικά και ποσοτικά να ανταποκριθεί στις ανάγκες των καταναλωτών. Εξαιτίας αυτού λοιπόν, αυξήθηκαν πάρα πολύ οι εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών (με ετήσιο ρυθμό 4,5% από 2001

⁷³ <http://www.statistics.gr/>

έως 2007) οι οποίες διεύρυναν το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών σε μη διατηρήσιμα επίπεδα από 3% του ΑΕΠ ετησίως (1994-1999) σε 8,5% (2000-2007). Το 2007 το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών ήταν πάνω από 10%, ενώ το 2008 έφτασε στο 14,9% του ΑΕΠ. Ταυτόχρονα οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών ως ποσοστό του ΑΕΠ διατηρήθηκαν σε επίπεδο χαμηλότερο από εκείνο άλλων χωρών της ευρωπαϊκής περιφέρειας το 2007.

4.2: Η κρίσιμη περίοδος 2008-2009

Σύμφωνα με τους περισσότερους οικονομικούς αναλυτές βασικός παράγοντας της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, που ξεκίνησε από τις ΗΠΑ το 2007 κι εξαπλώθηκε παγκοσμίως, ήταν η κατάρρευση της Lehman Brothers. Δυστυχώς, η κρίση δεν άργησε να φτάσει και στην Ελλάδα. Η Ελλάδα βρέθηκε εντελώς απροετοίμαστη και ακόμη χειρότερα καταχρεωμένη.

Το Δεκέμβριο του 2008 είχε αρχίσει να συζητάτε στη Βουλή το ενδεχόμενο να παρουσιαστεί πρόβλημα αναχρηματοδότησης του ελληνικού δημοσίου χρέους. Με την είσοδο του νέου έτους (2009), ο οίκος αξιολόγησης Standards & Poor υποβαθμίζει την πιστοληπτική ικανότητα της χώρας από A σε A-.⁷⁴ Το κακό όμως δε σταματάει εκεί. Το 2009 το πραγματικό ετήσιο δημοσιονομικό έλλειμμα ανήλθε στο 15%. Αυτό σημαίνει ότι στο διάστημα ενός έτους το δημόσιο χρέος αυξήθηκε από 110% σε 125% του ΑΕΠ. Καθοριστικό ρόλο για αυτή την εξέλιξη είχε η διεθνής οικονομική κρίση με αποτέλεσμα το ετήσιο έλλειμμα να προστίθενται στο δημόσιο χρέος. Αυτό το θλιβερό συμβάν προσπάθησε να αποκρύψει η κυβέρνηση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μάταια όμως αφού υπήρχαν οικονομικά δημοσιεύματα όπου αποδείκνυαν το πρόβλημα της Ελλάδας.

Στις 2 Σεπτεμβρίου 2009 ο τότε Πρωθυπουργός δυο χρόνια μετά την επανεκλογή του εξαγγέλλει πρόωρες εκλογές για τις 4 Οκτωβρίου 2009. Ο Πρωθυπουργός μετά την ανακοίνωση των εκλογών κατηγορήθηκε από τους αντιπάλους του ότι διεξάγει εκλογές για να αποφύγει τα σοβαρά προβλήματα της χώρας. Συγκεκριμένα ο κ. Παπανδρέου αναφέρει: "Η προσφυγή στις κάλπες θα είναι ομολογία της αποτυχίας και των αδιεξόδων του. Θα είναι απόδραση δια των εκλογών". Τελικά διεξάγονται οι εκλογές και κερδίζει το ΠΑΣΟΚ με ποσοστό 43,92% έχοντας στη κατοχή του 160 έδρες στη Βουλή. Υπουργός οικονομικών εκλέγεται ο Γιώργος Παπακωνσταντίνου.

Στις 20 Οκτωβρίου 2009 ο υπουργός οικονομικών ανακοινώνει στο ECOFIN¹ ότι το έλλειμμα το 2009 θα κυμανθεί ως ποσοστό του ΑΕΠ στο 12,5% αντί 6% που είχε υπολογίσει η προηγούμενη κυβέρνηση. Δυο μέρες μετά, ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβαθμίζει την Ελλάδα από A σε A-. Στις 30 Νοεμβρίου 2009 εκλέγεται νέος Πρόεδρος της Δημοκρατίας ο Αντώνης Σαμαράς. Στις 8 Δεκεμβρίου ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβαθμίζει για δεύτερη φορά την Ελλάδα από A- στο BBB+ και εν συνεχεία ο οίκος αξιολόγησης Standard & Poor's ακριβώς το ίδιο. Τέλος 23 Δεκεμβρίου και ο οίκος αξιολόγησης Moody's με τη σειρά του υποβαθμίζει τη χώρα μας από A1 σε A2.

Το νέο έτος (2010) βρίσκει την Ελλάδα σε μια πολύ κρίσιμη κατάσταση. Ήδη από τον Ιανουάριο υπάρχει μια ανοδική πορεία των spreads². Συγκεκριμένα, στις 21

⁷⁴ <https://el.wikipedia.org/> «Ελληνική οικονομική κρίση 2009- σήμερα»

Ιανουαρίου καταγράφεται για πρώτη φορά το spread των 10ετών ομολόγων να ξεπερνά τις 300 μονάδες. Ενώ τρείς μήνες μετά, 28 Απριλίου θα φτάσει τις 1000 μονάδες.

¹ ECOFIN είναι το Συμβούλιο Οικονομικών και Δημοσιονομικών Υποθέσεων. Είναι αρμόδιο για την οικονομική πολιτική, τα θέματα φορολογίας, τις χρηματοπιστωτικές αγορές και τις κινήσεις κεφαλαίων καθώς και τις οικονομικές σχέσεις με χώρες εκτός ΕΕ. Το Συμβούλιο ECOFIN συντονίζει τις οικονομικές πολιτικές των κρατών μελών, προωθεί τη σύγκλιση των οικονομικών τους επιδόσεων και παρακολουθεί τις δημοσιονομικές πολιτικές τους. Το Συμβούλιο συνέρχεται κατά κανόνα μια φορά το μήνα.

² Το spread (=διασπορά) είναι μια έννοια που εκφράζει τη διαφορά, διασπορά δυο τιμών. Όσον αφορά όμως την οικονομία έχουμε διαφορετική έννοια. Στην οικονομία το spread είναι η διαφορά των τιμών αποδόσεων δυο ομολόγων. Αυτά θα μπορούσε να είναι τα επιτόκια δανεισμού δυο χωρών. Πάντα θα θεωρούμε ως χώρα βάσης μια χώρα με τη πιο ισχυρή και σταθερή οικονομία. Για παράδειγμα, στην Ευρωζώνη χρησιμοποιούμε ως χώρα βάσης τη Γερμανία αφού έχει τη πιο σταθερή οικονομία. Όταν λοιπόν αναφερόμαστε στο spread των ελληνικών ομολόγων, εννοούμε τη διαφορά της απόδοσης των ελληνικών από τα γερμανικά 10ετή ομόλογα αναφοράς. Κάθε ποσοστιαία μονάδα 1% αποτελεί 100 μονάδες βάσης. Αν επομένως το επιτόκιο δανεισμού της Ελλάδας είναι 11%, ενώ της Γερμανίας 3%, το spread των δυο χωρών είναι 8% δηλαδή 800 μονάδες βάσης.

4.3: Πρώτα Πακέτο Μέτρων Λιτότητας

Τον Ιανουάριο 2010 πραγματοποιήθηκε το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ στην Ελβετία. Εκεί παρευρισκόταν και ο πρωθυπουργός της Ελλάδας ο οποίος δέχτηκε πιέσεις από ξένους ηγέτες για άμεση λήψη μέτρων. Κατά την επιστροφή του στη χώρα, τον Φεβρουάριο 2010, ανακοινώνεται στον ελληνικό λαό το πρώτο πακέτο μέτρων λιτότητας. Με τα μέτρα αυτά υπολογιζόταν όφελος για το Ελληνικό δημόσιο ύψους 800 εκατομμυρίων ευρώ. Συγκεκριμένα, το πρώτο πακέτο, όπου ανακοίνωσε ο υπουργός οικονομικών αφορούσε:⁷⁵

- Πάγωμα των μισθών όλων των δημόσιων υπαλλήλων
- Περικοπή των υπερωριών 30%
- Περικοπή των επιδομάτων 10% (εξαιρούνται τα επιδόματα μεταπτυχιακών σπουδών, η οικογενειακή παροχή και τα επιδόματα επικίνδυνης και ανθυγιεινής εργασίας)
- Περικοπή των οδοιπορικών
- Κατάργηση της αποζημίωσης για τη συμμετοχή σε ομάδες και επιτροπές εργασίας. Θα προβλέπονται μόνο για συμμετοχή εμπειρογνομένων εκτός δημοσίου τομέα.

Όπως ήταν φυσικό ο ελληνικός λαός αντέδρασε στη ψήφιση αυτών των μέτρων.⁷⁶ Έτσι στις 10 Φεβρουαρίου η ΑΔΕΔΥ³ κηρύττει 24ωρη πανελλαδική απεργία. Στις 1 Μαρτίου έτυχε να βρίσκεται στην Ελλάδα ο τότε Ευρωπαίος επίτροπος Όλι Ρεν και σε συνέντευξη Τύπου, μιλώντας για το ελληνικό ζήτημα, ανέφερε στα ελληνικά «Έλληνες, καλό κουράγιο» .

³ ΑΔΕΔΥ: είναι η τριτοβάθμια συνδικαλιστική οργάνωση των δημόσιων υπαλλήλων της Ελλάδας

⁷⁵ <http://www.enet.gr/> «Πάγωμα μισθών και περικοπές επιδομάτων ανακοίνωσε η κυβέρνηση»

⁷⁶ <http://www.tovima.gr/> «Απεργία από την ΑΔΕΔΥ στις 10 Φεβρουαρίου»

4.4: Δεύτερο Πακέτο Μέτρων Λιτότητας

Με τη πάροδο του χρόνου υπήρχε ο φόβος στάσης πληρωμών και χρεοκοπίας, για το λόγο αυτό, ένα μήνα μετά, 3 Μαρτίου, ανακοινώνεται το δεύτερο πακέτο μέτρων.⁷⁷ Στόχος της κυβέρνησης είναι να προστεθούν στο ελληνικό ταμείο 9,8δισ ώστε να μειωθεί το έλλειμμα. Για το δεύτερο πακέτο λήφθηκαν τα παρακάτω οικονομικά μέτρα:

- Αύξηση των συντελεστών ΦΠΑ σε 21% (από 19%) , 10% (από 9%) και 5% (από 4,5%)
- Αύξηση του ΕΦΚ σε καύσιμα, ποτά και τσιγάρα.
- Καταργείται η απαλλαγή στον ΕΦΚ ντίζελ που χρησιμοποιεί η ΔΕΗ για τη παραγωγή ενέργειας
- Μειώσεις 30% στα δώρα Χριστουγέννων, Πάσχα και αδειάς
- Επιβολή συντελεστή πολυτελείας 10% έως 30% σε προϊόντα όπως αυτοκίνητα, δερμάτινα και κοσμήματα
- Αύξηση φόρου στα ακίνητα των off shore από 10% σε 15%
- Μείωση 12% σε όλα τα επιδόματα Δημοσίου
- Επαναφορά τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα τα αυτοκίνητα, ανεξαρτήτως κυβισμού
- Επιβολή έκτακτης εισφοράς 2% σε ακίνητα αξίας άνω των 5 εκατομμυρίων ευρώ.
- Μειώσεις 7% στις αποδοχές υπαλλήλων ΔΕΚΟ⁴, ΝΠΙΔ⁵, ΟΤΑ⁶

Με τη λήψη αυτών των σκληρών μέτρων λιτότητας υπήρχαν αντιδράσεις και πραγματοποιήθηκαν πολλές πορείες και απεργίες. Στις 5 Μαρτίου πραγματοποιήθηκε μεγάλη πορεία στην Αθήνα. Εν συνεχεία, στις 11 Μαρτίου κηρύχθηκε πανελλαδική απεργία και πραγματοποιήθηκαν πολλές πορείες στις περισσότερες πόλεις της Ελλάδας.

⁴ΔΕΚΟ: είναι κάθε ανώνυμη εταιρία στην οποία το Ελληνικό δημόσιο άμεσα ή έμμεσα αποφασιστική επιρροή, λόγω της συμμετοχής του στο μετοχικό της κεφάλαιο ή της χρηματοοικονομικής συμμετοχής του ή των κανόνων που τη διέπουν ⁵ΝΠΙΔ: τα νομικά πρόσωπα με βάση τον τρόπο ίδρυσης και το σκοπό για τον οποίο ιδρύονται διακρίνονται σε Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου (ΝΠΔΔ) και σε Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου (ΝΠΙΔ). ΝΠΙΔ χαρακτηρίζονται εκείνα που ιδρύονται από ιδιώτες και συνεπώς ακολουθούν τους κανόνες του ιδιωτικού δικαίου. Κυριότερες κατηγορίες ΝΠΙΔ είναι Σωματεία, Ιδρύματα, Εταιρείες και Συνεταιρισμοί. ⁶ΟΤΑ: ονομάζονται τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου που το καθένα έχει συσταθεί σε συγκεκριμένη εδαφική περιφέρεια και έχει ως σκοπό τη διοίκηση των τοπικών ζητημάτων. Τα όργανά του εκλέγονται από τους δημότες της περιφέρειας. Ο κάθε ΟΤΑ έχει καθορισμένη έκταση, έδρα και συγκεκριμένο πληθυσμό.

⁷⁷ <http://www.enet.gr/> «Αξέχαστη και δυσοίωνη η 3^η Μαρτίου»

4.5:Τρίτο Πακέτο Μέτρων Λιτότητας & Μνημόνιο

Η ελληνική κυβέρνηση θεωρούσε ότι με τη λήψη δυο συνεχόμενων πακέτων μέτρων λιτότητας θα κατόρθωνε να αναβαθμίσει τις επιδόσεις της στις διεθνείς αγορές. Δυστυχώς όμως οι επιθυμίες αυτές δε πραγματοποιήθηκαν ποτέ, και ακόμα χειρότερα η Ελλάδα αναγκάστηκε να προσφύγει σε μηχανισμό στήριξης. Την απόφαση αυτή ανακοίνωσε ο Πρωθυπουργός, Γεώργιος Παπανδρέου, στις 23 Απριλίου από το Καστελόριζο, όπου βρισκόταν. Η Ελλάδα, προκειμένου να βοηθηθεί από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και από την Ευρωπαϊκή Ένωση, υπογράφει μνημόνιο.⁷⁸ Για να ενεργοποιηθεί ο μηχανισμός στήριξης λαμβάνονται τα παρακάτω μέτρα τα οποία ανακοινώνονται στον ελληνικό λαό στις 2 Μαΐου.

- Κατάργηση του 13^{ου} και 14^{ου} μισθού στους δημόσιους υπαλλήλους με μισθούς άνω των 3000€. Σε δημόσιους υπαλλήλους με χαμηλότερους μισθούς θα καταβάλλεται το ποσό των 1000€ έναντι του 13^{ου} και 14^{ου} μισθού.
- Περικοπή κατά 8% επιπλέον σε επιδόματα δημοσίων υπαλλήλων.
- Κατάργηση της 13^{ης} και 14^{ης} σύνταξης σε συντάξεις άνω των 2500€. Σε χαμηλότερες συντάξεις θα καταβάλλεται το ποσό των 800€ έναντι της 13^{ης} και 14^{ης} σύνταξης.
- Αύξηση του συντελεστή ΦΠΑ σε 23% (από 21%), 11% (από 10% από 1^η Ιουλίου 2010), 13% (από 11% από 1^η Ιανουαρίου 2011) και 6,5% (από 5% από 1^η Ιανουαρίου 2011).
- Αύξηση του ΕΦΚ σε καύσιμα, τσιγάρα και ποτά κατά 10%.
- Αύξηση στις αντικειμενικές αξίες ακινήτων.
- Το ελάχιστο όριο συνταξιοδότησης προσαρμόζεται στα 60 χρόνια.
- Αύξηση του ορίου συνταξιοδότησης των γυναικών του δημοσίου τομέα στα 65 χρόνια .
- Επιβολή νέου ειδικού φόρου σε πολύ κερδοφόρες επιχειρήσεις.
- Φόροι στα τυχερά παιχνίδια.

⁷⁸ <http://www.tanea.gr/> «Όρα μηδέν για τα νέα μέτρα»

Ο ελληνικός λαός για άλλη μια φορά δείχνει την αγανάκτησή του στα ακόμη πιο σκληρά οικονομικά μέτρα με διαδηλώσεις, πορείες και πανελλαδική απεργία στις 5 Μαΐου. Μάταια, όμως, αφού την επόμενη ημέρα, 6 Μαΐου, το μνημόνιο υπερψηφίστηκε στη Βουλή. Όσοι βουλευτές του ΠΑΣΟΚ αντιστάθηκαν στο μνημόνιο και δεν το ψήφησαν διεγράφησαν από το κόμμα.

Το διάστημα αυτό υπάρχουν υποβαθμίσεις της πιστοληπτικής ικανότητας της Ελλάδας από οίκους αξιολόγησης. Στις 22 Απριλίου ο οίκος αξιολόγησης Moody's υποβαθμίζει την Ελλάδα από A2 στο A3. Στη συνέχεια, στις 27 Απριλίου ο οίκος αξιολόγησης Standard & Poor's υποβαθμίζει την Ελλάδα από BBB+ σε BB+.

Τελικά, στις 8 Μαΐου υπογράφεται η δανειακή σύμβαση μεταξύ Ελλάδας και κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για δάνειο ύψους 80δισ ευρώ. Αντίστοιχα, στις 10 Μαΐου υπογράφεται η δανειακή σύμβαση μεταξύ Ελλάδας και ΔΝΤ, για δάνειο ύψους 30δισ ευρώ.

Πολλοί θέλησαν να μιλήσουν και να σχολιάσουν το Μνημόνιο όπου ψηφίστηκε στην Ελλάδα. Σύμφωνα με τους Συμβούλους της Επικράτειας (ΣΤΕ) το μνημόνιο κρίθηκε συνταγματικό αφού δεν υπήρχε άλλος τρόπος αποφυγής της χρεοκοπίας.⁷⁹

Με τη Σύνοδο κορυφής που πραγματοποιήθηκε στις 12 Μαρτίου 2011 η Ελλάδα παίρνει βαθιά ανάσα αφού κατόρθωσε να βελτιώσει δυο πολύ σοβαρά ζητήματα. Αρχικά, η Ελλάδα εξασφάλισε την επιμήκυνση αποπληρωμής του δανείου στα 7,5 χρόνια.⁸⁰ Έπειτα, κατάφερε να μειώσει το επιτόκιο κατά 1%, δηλαδή 100 μονάδες βάσης. Σύμφωνα με δηλώσεις του πρωθυπουργού οι αποφάσεις αυτές της Συνόδου είχαν ως αποτέλεσμα η Ελλάδα να κερδίσει 6δισ ευρώ.

Δυστυχώς, και το 2011, η Ελλάδα συνεχώς υποβαθμίζεται από οίκους αξιολόγησης. Ο οίκος Standard & Poor's υποβαθμίζει την Ελλάδα στο BB- και λόγω καιρό αργότερα στο B. Έπειτα, ο οίκος Fitch φτάνει το επίπεδο της Ελλάδας στο B+, ενώ ο Moody's στο Caa1.

⁷⁹ <http://tvxs.gr/> «Συνταγματικό το Μνημόνιο έκρινε τι ΣΤΕ»

⁸⁰ <https://www.newsbeast.gr/> «Βαθιά ανάσα για τη χώρα»

4.6:Πακέτο Μέτρων Λιτότητας

Η Βουλή των Ελλήνων ψήφησε στις 29 Ιουνίου 2011 το Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2012-2015. Το Μακροπρόθεσμο προέβλεπε μια σειρά νέων μέτρων περιορισμού δαπανών και αύξησης εσόδων.⁸¹

- Αύξηση των τεκμηρίων διαβίωσης κατά μέσο όρο 70%
- Αύξηση του ποσού των αποδείξεων στο 25% του εισοδήματος για να είναι αφορολόγητο
- Μείωση της έκπτωσης φόρου στο 10% από 20% για τους τόκους των δανείων για ετήσιο ατομικό εισόδημα άνω των 40000€
- Επιβολή ετήσιου τέλους για τους ελεύθερους επαγγελματίες και τους επιτηδευματίες
- Επιβολή κλιμακωτής αντικειμενικής δαπάνης κατοικίας
- Επιβολή ειδικής εισφοράς αλληλεγγύης για τη καταπολέμηση της ανεργίας ύψους 2%
- Αύξηση στα τέλη κυκλοφορίας
- Επιβολή ειδικής εισφοράς συνταξιούχων επικουρικής ασφάλισης που παρακρατείται μηνιαία
- Αναστολή των πλειστηριασμών πρώτης κατοικίας από τη 1^η Ιουλίου μέχρι τη 31 Δεκεμβρίου 2011
- Κατάργηση της έκπτωσης φόρου με αποδείξεις
- Έκτακτη εισφορά σε όσους έχουν ετήσιο εισόδημα πάνω από 12000€

ΠΗΓΗ:enet.gr Πακέτο 22δς το 2012-2015

⁸¹ <http://www.real.gr/> «Τι προβλέπει το Μεσοπρόθεσμο-Διαβάστε όλα τα μέτρα»

4.7: Νέα Μέτρα & Δεύτερο Μνημόνιο

Στις 21 Ιουλίου πραγματοποιήθηκε Σύνοδος Κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης με θέμα το χρέος της Ελλάδας και την αντιμετώπιση του. Οι 17 ηγέτες αποφάσισαν νέα δανειοδότηση ύψους 158 δις για την Ελλάδα.⁸² Παρόλα αυτά η Ελλάδα βρέθηκε εκτός στόχων τον Σεπτέμβριο με αποτέλεσμα να υπάρξει τεράστια αύξηση δαπανών και μείωση εσόδων. Τότε ο γερμανός υπουργός οικονομικών προτείνει, στον υπουργό οικονομικών της Ελλάδας, έξοδο της Ελλάδας από την Ευρωζώνη για κάποια χρόνια με αντάλλαγμα μια «τεράστια» βοήθεια. Η Ελλάδα φυσικά δε το δέχτηκε ποτέ. Η ελληνική κυβέρνηση βρίσκεται σε αδιέξοδο αφού η τρόικα κρούει τον κώδωνα του κινδύνου μη καταβολής της 6^{ης} δόσης του δανείου. Έτσι για την αποπληρωμή της δόσης ο υπουργός οικονομικών ανακοινώνει επισήμως στις 11 Σεπτεμβρίου έκτακτα συμπληρωματικά μέτρα.⁸³ Πιο συγκεκριμένα:

- Μείωση του αφορολόγητου ορίου στις 5000€
- Μειώσεις σε μισθούς, συντάξεις και εφάπαξ
- Επιβολή νέου έκτακτου φόρου στα ηλεκτροδοτούμενα ακίνητα όπου θα προστίθενται στο λογαριασμό της ΔΕΗ έως το 2014

Η επιβολή των νέων μέτρων έφερε αντιδράσεις με τους Έλληνες πολίτες να συμμετέχουν σε διαδηλώσεις και απεργίες.

Στις 23 Οκτωβρίου συγκλήθηκε ξανά έκτακτη Σύνοδος Κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στόχος αυτή τη φορά ήταν να βρεθεί μια οριστική λύση αντιμετώπισης της ελληνικής οικονομικής κρίσης. Στις 27 Οκτωβρίου ανακοινώθηκε η απόφαση της συνόδου όπου απέβλεπε σε «κούρεμα» 50% του ελληνικού χρέους, δηλαδή μείωση της αξίας των ελληνικών ομολόγων που κατέχει ο ιδιωτικός τομέας.⁸⁴ Επιπλέον μέχρι το τέλος του 2011 θα οριστικοποιηθεί ένα νέο πολυετές πρόγραμμα ύψους 100δις ευρώ. Για να οριστικοποιηθεί αυτό θα πρέπει να υπάρχει έγκριση των 17 κρατών-μελών. Μετά την έγκριση θα ακολουθήσουν νέα μέτρα. Τέλος αποφασίστηκε να εγκατασταθεί μόνιμα στη Ελλάδα εποπτεία της τρόικας ώστε να παρακολουθούν καθημερινά την εφαρμογή του μεσοπρόθεσμου προγράμματος.

Μετά από αυτές τις εξελίξεις υπήρχαν πολλές αντιδράσεις τόσο από τον ελληνικό λαό όσο και από την αντιπολίτευση. Τη λύση στο πρόβλημα αυτό θεωρήθηκε ότι θα έδινε ένα δημοψήφισμα. Στο δημοψήφισμα θα καλούνταν οι Έλληνες πολίτες να ψηφίσουν «Ναι» ή «Όχι» στη νέα δανειακή σύμβαση.⁸⁵ Σε αυτή την απόφαση όμως υπήρχαν αρνητικές αντιδράσεις από την Ευρώπη και θεωρήθηκε ότι η Ελλάδα πλέον οδεύει σε χρεοκοπία. Μετά από αυτά τα γεγονότα το δημοψήφισμα δεν

⁸² <http://www.iefimerida.gr/> «Πακέτο 158δις και παράταση χρόνου για την διάσωση της Ελλάδας»

⁸³ <http://www.news247.gr/> «Μέτρα σοκ για την έκτη δόση»

⁸⁴ <http://www.real.gr/> «Κούρεμα 50%- Μόνιμη εποπτεία στην Αθήνα»

⁸⁵ <http://www.tovima.gr/> «Δημοψήφισμα ΝΑΙ ή ΟΧΙ στη νέα δανειακή σύμβαση»

εφαρμόστηκε ενώ στις 12 Φεβρουαρίου 2012 η Βουλή κλήθηκε να ψηφίσει για το δεύτερο Μνημόνιο. Τελικά το νέο πρόγραμμα εγκρίθηκε από τη Βουλή με 199 ΝΑΙ.

Τα νέα μέτρα λοιπόν που ακολουθούν το δεύτερο Μνημόνιο είναι τα εξής:⁸⁶

- Μειώσεις σε συντάξεις
- Μειώσεις σε μισθούς κατά 22% σε όλα τα επίπεδα
- Επιπρόσθετη μείωση 10% σε μισθούς για τους νέους έως 25 ετών
- Κατάργηση μονιμότητας σε ΔΕΚΟ
- Μείωση των δημοσίων υπαλλήλων κατά 150000 εργαζομένους
- Περιορισμός εισαγωγών σε αστυνομικές και στρατιωτικές σχολές

⁸⁶ <https://www.dikaiologitika.gr/> «Τα νέα μέτρα Μνημόνιο 2»

4.8: Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016

Στις 7 Νοεμβρίου 2012 ψηφίστηκε από τη Βουλή το Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016. Το νέο πρόγραμμα περιέχει μέτρα συνολικού ύψους 18,9δισ ευρώ.⁸⁷

- Μειώσεις σε συντάξεις άνω των 1000€
- Μειώσεις σε μισθούς
- Μειώσεις στο εφάπαξ έως 83%
- Κατάργηση των δώρων Χριστουγέννων και Πάσχα
- Αύξηση του φόρου στο υγραέριο
- Μείωση χρόνου προειδοποίησης των απολύσεων
- Νέα έκτακτη εισφορά σε φωτοβολταϊκά

Στις 18 Δεκεμβρίου ολοκληρώθηκε η επαναγορά των ομολόγων (PSI2)⁷ με την οποία το ελληνικό χρέος μειώνεται κατά 20,6 δισ ευρώ.

⁷PSI: είναι ο όρος που χρησιμοποιείται στις διαδικασίες αναδιάρθρωσης κρατικού χρέους, Αφορά τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα (τραπεζών, επενδυτικών ταμείων) στη διαδικασία απομείωσης του δημόσιου χρέους κυρίαρχων κρατών, με τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται η αποδοχή της διαδικασίας από τη πλειονότητα των φορέων και να αποτρέπεται η αναζήτηση στρατηγικών εξόδου από τους ιδιώτες επενδυτές, που έχει συνήθως ως αποτέλεσμα τη μονομερή εμπλοκή και κατά συνέπεια επιβάρυνση των κρατών- δανειστών.

⁸⁷ <http://www.skai.gr/> «Μέτρα ύψους 9,4δισ ευρώ και ύφεση 4,5% στο μεσοπρόθεσμο για το 2013»

4.9: Η κρίση έως και σήμερα

Το διάστημα Σεπτέμβριος – Δεκέμβριος του 2013 πραγματοποιήθηκαν τρεις επισκέψεις της τρόικας αλλά δεν υπήρξε συμφωνία για το δημοσιονομικό κενό έως το 2016 και το χρηματοδοτικό κενό του 2014. Επίσης δεν υπήρξε συμφωνία ούτε για τον προϋπολογισμό του 2014 και το Μεσοπρόθεσμο 2014-2017.⁸⁸ Αντιθέτως έκλεισε η συμφωνία για τα προαπαιτούμενα της δόσης του 1δς ευρώ.

Το έτος 2014 θα λέγαμε ότι έφερε ευημερία στην Ελλάδα. Αρχικά ψηφίστηκε το Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Πολιτικής 2015-2018. Επίσης, πολλοί οίκοι αξιολόγησης άρχισαν να αναθεωρούν για τη χώρα μας και να την αναβαθμίζουν. Τέλος, οι εκταμιεύσεις από το Ευρωπαϊκό Ταμείο και από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο κύλησαν φυσιολογικά.

Η ευημερία όμως δε κράτησε για πολύ αφού το 2015 είναι ένα έτος με πολλές ανατροπές. Οι οίκοι αξιολόγησης αρχίζουν να υποβαθμίζουν ξανά τη χώρα. Τον Ιούνιο πραγματοποιείται Eurogroup στο οποίο η Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΔΝΤ υποστηρίζουν ότι η οικονομική κατάσταση της Ελλάδας έχει φτάσει στο απροχώρητο και ότι τα ήδη υπάρχων μέτρα δεν επαρκούν. Καταλήγουν, λοιπόν, ότι η μόνη λύση είναι μια νέα συμφωνία-μνημόνιο. Την επόμενη ημέρα μετά το Eurogroup ο πρωθυπουργός ανακοινώνει δημοψήφισμα στο οποίο ο ελληνικός λαός καλούταν να ψηφήσει ΝΑΙ ή ΟΧΙ στη νέα συμφωνία.

Μετά τα παραπάνω γεγονότα υπήρξε μια απρόσμενη εξέλιξη. Στις 28 Ιουνίου επιβάλλονται capital controls στις τραπεζικές συναλλαγές με Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου. Στις 5 Ιουλίου πραγματοποιείται το δημοψήφισμα και επικρατεί το ΟΧΙ με 61,3%. Παρόλα αυτά στις 14 Αυγούστου υπογράφεται το τρίτο μνημόνιο.

Όσον αφορά το 2016, σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, υπήρξε ύφεση και πτώση της καταναλωτικής δαπάνης. Επίσης ευχάριστα είναι τα νέα και για το 2017.⁸⁹ Το Δελτίο Οικονομικών Εξελίξεων του υπουργείου Οικονομίας και Ανάπτυξης υποστηρίζει ότι «το 2017 ήταν έτος-ορόσημο για την ελληνική οικονομία, καθώς την έβγαλε από την πολυετή οικονομική κρίση και ύφεση επαναφέροντάς την στην ατραπό της ανάπτυξης».⁹⁰

⁸⁸ <http://www.naftemporiki.gr/> «Το χρονολόγιο της ελληνικής κρίσης – Όλες οι ημερομηνίες-κλειδιά»

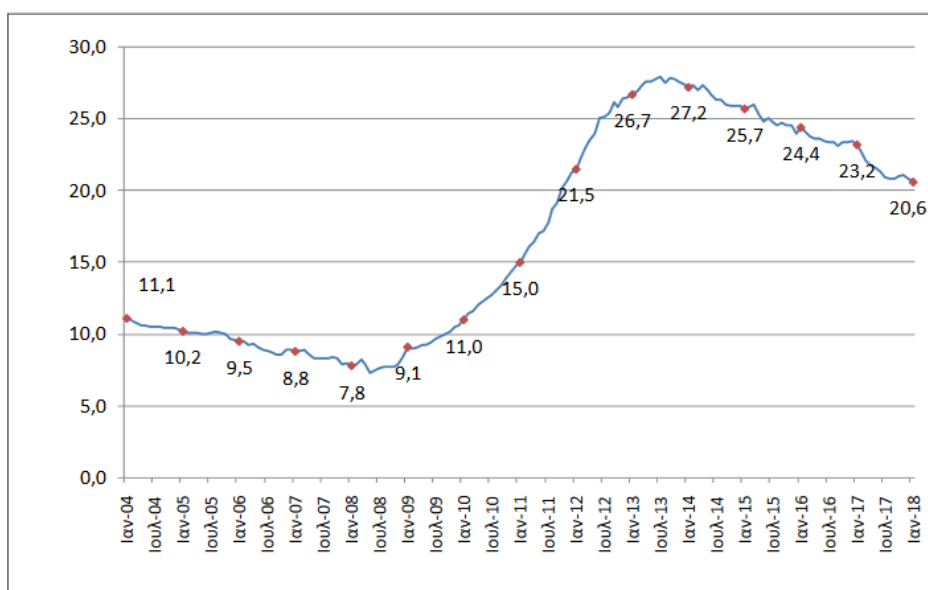
⁸⁹ <http://www.kathimerini.gr/> « ΕΛΣΤΑΤ: Ύφεση και το 201, πτώση και της καταναλωτικής δαπάνης»

⁹⁰ <http://www.avgi.gr/> «Έτος-ορόσημο για την ελληνική οικονομία το 2017»

4.10: Η Ανεργία στην Ελλάδα

Ένα μεγάλο πρόβλημα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα, μαζί με την οικονομική κρίση, είναι η ανεργία. Στο παρακάτω γράφημα θα παρακολουθήσουμε τη ροή της ανεργίας από το 2004-2018 και οι τιμές αναφέρονται στο μήνα Ιανουάριο κάθε έτους.⁹¹

Γράφημα 1: Εξέλιξη του ποσοστού ανεργίας κατά το μήνα Ιανουάριο 2004-2018

ΠΗΓΗ: ΕΛΣΤΑΤ

Στο παραπάνω γράφημα παρατηρούμε ότι το ποσοστό ανεργίας το 2008, λίγο πριν ξεκινήσει η οικονομική κρίση, έχει φτάσει στα κατώτερα όρια, 7,8%. Από το 2009 κι έπειτα υπάρχει σταδιακή αύξηση. Συγκεκριμένα, το 2009 η ανεργία βρίσκεται στο 9,1% ενώ το 2010 έφτασε στο 11%, σημειώνοντας αύξηση 1,9%. Το 2011 καταγράφεται ποσοστό ανεργίας στο 15%. Αξιοσημείωτη είναι η αύξηση της ανεργίας το έτος 2012 αφού παρατηρείται η μεγαλύτερη αύξηση κατά 6,5% φτάνοντας στο 21,5%. Δυστυχώς όμως η αύξηση δε θα σταματήσει κι έτσι το 2013 η ανεργία είναι στο 26,7%. Η τελευταία αύξηση που καταγράφεται είναι το 2014 με ανεργία 27,2%. Τα νέα είναι πολύ καλά για το 2015 αφού η ανεργία θα μειωθεί και θα φτάσει στο 25,7%. Σταδιακά η ανεργία μειώνεται και το επόμενο έτος (2016) καταγράφοντας 24,4%. Τέλος, το έτος 2017 η ανεργία στην Ελλάδα μειώνεται στο 23,2%.

⁹¹ <https://www.statistics.gr/>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Κοινωνικές Επιπτώσεις Οικονομικής Κρίσης και Τρόποι Αντιμετώπισης στην Ελλάδα

5.1: Κοινωνικές Επιπτώσεις

Η ανεργία είναι ένα φαινόμενο που μαστιάζει τη κοινωνία μας όλο ένα και περισσότερο και από αυτή πλήττονται άτομα όλων των ηλικιών. Οι επιπτώσεις της ανεργίας στη ψυχολογία ενός νέου που ενώ έχει όρεξη να εργαστεί δε του δίνεται αυτή η δυνατότητα μπορεί να είναι οδυνηρές και καθοριστικές για το μέλλον του.⁹² Αρχικά, τα άτομα που βιώνουν την ανεργία έρχονται αντιμέτωπα με το πρόβλημα της επιβίωσης αφού αδυνατούν να ικανοποιήσουν τις βασικές τους ανάγκες όπως τροφή, ενδυμασία και κατοικία. Αν εμβαθύνουμε περισσότερο στο φαινόμενο αυτό, οι επιπτώσεις του είναι πολύ μεγαλύτερες από το εμφανές κι αυτό γιατί το άτομο νιώθει αισθήματα μειονεξίας, άγχους, ανασφάλειας ενώ παράλληλα δε μπορεί να ολοκληρώσει και να αναπτύξει τη προσωπικότητά του. Ταυτόχρονα στο τομέα της υγείας οι συνθήκες κρίσης που επικρατούσαν επέφεραν περικοπές στις δαπάνες υγείας προκειμένου να ανταποκριθούν στα μέτρα λιτότητας. Όλα τα παραπάνω έχουν ως αποτέλεσμα το κλονισμό της εμπιστοσύνης του πολίτη στο κράτος και στη πολιτεία.

Οι επιπτώσεις σε κοινωνικό επίπεδο δημιουργούν ανισότητες ανάμεσα στον εργαζόμενο και στον άνεργο, το λεγόμενο κοινωνικό χάσμα. Επίσης παρατηρείται ότι έχουν δημιουργηθεί ομάδες ατόμων που εμπλέκονται σε ταραχές και εξεγέρσεις ενώ όλο και περισσότερα άτομα συμμετέχουν πλέον σε απεργίες και «κατεβαίνουν» σε πορείες. Το μεγαλύτερο πρόβλημα όμως, βρίσκεται στην έξαρση των αντικοινωνικών φαινομένων ως τρόπος εκτόνωσης. Αρκετοί είναι αυτοί που εκτονώνουν το θυμό τους χρησιμοποιώντας βία τόσο σε ενδοοικογενειακό επίπεδο όσο και σε κοινωνικό. Επίσης υπάρχει μεγάλη αύξηση στην εγκληματικότητα και στις κλοπές. Ενώ στη προσπάθειά τους να προσκομίσουν χρήματα ορισμένοι οδηγούνται σε απαγωγές προσώπων με υψηλό κύρος.

Η ανεργία σχετίζεται επίσης με τη χρήση ναρκωτικών και τον αλκοολισμό που επιδιώκοντας να αποδράσουν για λίγο από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν επιλέγουν να ζουν σε μια προσωρινή ουτοπία. Ενώ δεν είναι λίγα τα άτομα τα οποία προκειμένου να ξεφύγουν από το οικονομικό αδιέξοδο που νομίζουν ότι βρίσκονται αποφασίζουν να δώσουν τέλος στη ζωή τους. Στη χώρα μας ο αριθμός των αυτοκτονιών είναι σταθερά αυξανόμενος τα τελευταία πέντε έτη.⁹³ Πιο συγκεκριμένα, ο ετήσιος αριθμός των ανθρώπων που αυτοκτονούν ξεπερνά τους

⁹² <https://blog.ergodotisi.com/> «Πως η ανεργία επηρεάζει τη ψυχολογία» Μέρος Α & Β

⁹³ <http://www.topontiki.gr/> « Στοιχεία σοκ: Σταθερά αυξανόμενος ο αριθμός των αυτοκτονιών στην Ελλάδα»

500, ενώ παράλληλα τα συγγενικά τους πρόσωπα κατατάσσονται σε ένα ποσοστό 10%-15% στη πληθυσμιακή ομάδα υψηλής επικινδυνότητας για αυτοκτονία.

Σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ οι άνδρες παρουσιάζονται πιο ευάλωτοι και μετρούν περισσότερα θύματα σε σχέση με τις γυναίκες. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι από το διάστημα 2000-2014 καταγράφηκαν 6121 αυτοκτονίες, ένας αριθμός που διαρκώς αυξάνεται.

Μια από τις δραματικότερες επιπτώσεις την οικονομικής κρίσης στη χώρα μας και σε μια περίοδο εφαρμογής μνημονιακών πολιτικών αποτέλεσε το φαινόμενο της μαζικής μετανάστευσης. Πολλοί ήταν εκείνοι που αναγκάστηκαν να αναζητήσουν εργασία στο εξωτερικό, η πλειοψηφία των οποίων ήταν νέοι.⁹⁴ Μεγάλο μέρος τους αποτελείται από επιστήμονες με υψηλά προσόντα και ειδικευση. Πιο συγκεκριμένα σε έρευνα που διεξήχθη από την ICAP Advisory για την ανάλυση του φαινομένου μετανάστευσης ανθρώπινου κεφαλαίου και συμμετείχαν 853 Έλληνες του εξωτερικού αποδείχθηκε ότι το 71% των ατόμων αυτών είναι έως 35 ετών ενώ από αυτούς κάτοχοι μεταπτυχιακού και διδακτορικού σε ποσοστό 72%.⁹⁵ Ως κυριότεροι λόγοι που οδήγησαν τους Έλληνες στη μετανάστευση ήταν η διαφθορά στην Ελλάδα και η μειωμένη αξιοκρατία με ποσοστό 40%, η οικονομική κρίση και η αβεβαιότητα στη χώρα μας που άγγιξε το 37% ενώ οι προοπτικές εξέλιξης σε χώρα του εξωτερικού σε 34%. Παράλληλα, οι κύριοι παράγοντες που θα τους οδηγούσαν να επιστρέψουν στην Ελλάδα αποτέλεσαν α) το κλίμα και ο τρόπος ζωής στην Ελλάδα με 50%, β) η βελτίωση της οικονομικής μας κατάστασης με 41% και γ) ένα αντίστοιχο ή και καλύτερο σύστημα αποδοχών σε σχέση με αυτό του εξωτερικού με ποσοστό 39%. Τέλος, τα άτομα που δηλώνουν αδύνατη την επιστροφή τους στην Ελλάδα αγγίζουν το 35%.

⁹⁴ <http://www.imerodromos.gr/> «Η κρίση διώχνει τους νέους μας στο εξωτερικό»

⁹⁵ <http://www.icap.gr/> «Young Talented Greeks working abroad – 2016»

5.2: Τρόποι Αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης

Το ζήτημα αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης δεν αποτελεί ένα εύκολο θέμα προς επίλυση γι' αυτό το λόγω θέλει ιδιαίτερη προσοχή στη προσέγγισή του. Πέρα από τις μεταρρυθμίσεις που έχουν τεθεί σε εφαρμογή υπάρχουν και ορισμένα άλλα μέτρα που θα συνέβαλλαν στην αντιμετώπιση της οικονομικής ύφεσης που βιώνουμε.⁹⁶ Κατά γενική ομολογία τα μέτρα που προτείνονται για να αντιμετωπιστεί αυτή η ύφεση είναι:

- Μείωση της φορολογίας
- Μείωση των επιτοκίων δανεισμού
- Αύξηση της ρευστότητας στην αγορά
- Περιορισμός της γραφειοκρατίας
- Αύξηση των δημοσίων επενδύσεων

Όλα τα παραπάνω απαιτούν συντονισμένες κινήσεις που σκοπό θα έχουν:

- Παροχή ρευστότητας στην αγορά
- Εξομάλυνση των πιέσεων που δέχεται η χρηματοδότηση των μεγάλων επιχειρήσεων και των κρατών ευρύτερα
- Διευκολύνσεις στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα

Οι προσπάθειες αυτές πρέπει να γίνονται εξίσου και από τις κυβερνήσεις αλλά και από τις κεντρικές τράπεζες.⁹⁷ Τα σημαντικότερα σημεία για να διασφαλιστεί η μακροοικονομική σταθερότητα είναι αρχικά η δημοσιονομική εξυγίανση η οποία παίζει καθοριστικό ρόλο, γιατί θα βοηθούσε στο να ελεγχθούν οι δαπάνες και να τις ωθήσει σε παράγοντες που θα μπορούσαν να αναπτύξουν την οικονομία όπως η τεχνολογία, η έρευνα και η εκπαίδευση. Έπειτα θεωρείτο αναγκαία η βελτίωση του φοροεισπρακτικού μηχανισμού για να αντιμετωπιστεί μια χρόνια αδυναμία του κράτους, η φοροδιαφυγή. Ακόμη ένα πολύ σημαντικό κομμάτι που θα βοηθούσε στην αύξηση του ρυθμού ανάπτυξης και στον ανταγωνισμό της χώρας μας είναι η εκμετάλλευση και η σωστή αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων και των κεφαλαίων στήριξης από τα ταμεία της ΕΕ. Με αυτόν τον τρόπο αυξάνεται η παραγωγικότητα της χώρας κι ενισχύονται οι επενδύσεις τόσο από έλληνες όσο και από ξένους επενδυτές ενώ ταυτόχρονα αυξάνεται το επίπεδο απασχόλησης άρα μειώνεται η ανεργία. Με αυτούς τους τρόπους λοιπόν, η χώρα δύνανται να τονώσει την οικονομική της ανάπτυξη όχι προσωρινά αλλά για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα.

⁹⁶ Οικονομία και Αγορές, τόμος VII τεύχος 1

⁹⁷ Eurobank Research 2012 «Ελληνικό τραπεζικό σύστημα, μέτρα ενίσχυσης της ρευστότητας και χρηματοδότησης της πραγματικής οικονομίας»

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ανακεφαλαιώνοντας, στη συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία δόθηκε έμφαση στην οικονομική κρίση, ένα φαινόμενο που λαμβάνει παγκόσμιες διαστάσεις. Αρχικά, έγινε αναφορά στην ιστορική αναδρομή παλαιότερων οικονομικών κρίσεων αφού μέσα από αυτό έγινε αντιληπτό ότι η ιστορία επαναλαμβάνεται καθώς τα αίτια των κρίσεων δε διαφέρουν ιδιαίτερα μεταξύ τους.

Έπειτα, εξετάσαμε την οικονομική κρίση που μαστίζει το πλανήτη τη τελευταία δεκαετία ξετυλίγοντας το κουβάρι από την αρχή του ξεσπάσματος της οικονομικής κρίσης. Η αρχή του κακού ήταν η κατάρρευση της Lehman Brothers από τις μεγαλύτερες επενδυτικές τράπεζες στις ΗΠΑ. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ένα οικονομικό «χάος» στις αγορές της Αμερικής που όμως δεν άργησε να πάρει παγκόσμιες διαστάσεις. Η οικονομική κρίση πολύ σύντομα έφτασε και στη δική μας ήπειρο κι ενώ καταβλήθηκαν πολλές προσπάθειες για να αντιμετωπιστεί με υγιή τρόπο κάτι τέτοιο φάνηκε αδύνατο. Υπήρχαν όμως και πιο ισχυρές οικονομίες στην Ευρώπη που όχι μόνο δεν επηρεάστηκαν από τη κρίση απεναντίας, πολλοί θεώρησαν ότι ευνοήθηκαν. Πολλές ήταν οι χώρες που αντιμετώπιζαν αδυναμία στην υλοποίηση των υποχρεώσεών τους με αποτέλεσμα να ζητήσουν βοήθεια από τα ταμεία της ΕΕ και του ΔΝΤ μεταξύ αυτών και η Ελλάδα.

Στη συνέχεια, έγινε αναφορά την εξέλιξη της ελληνικής οικονομίας και πως η χώρα μας έφτασε στην ύφεση. Πριν από την είσοδο της Ελλάδας στην ΟΝΕ υπήρχαν οικονομικά προβλήματα τα οποία έγιναν αντιληπτά με το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης το 2008. Προκειμένου να μην χρεοκοπήσει η χώρα μας αναγκάστηκε να λάβει τρία συναπτά πακέτα μέτρων λιτότητας που δυστυχώς δεν είχαν τα επιθυμητά αποτελέσματα κι έτσι λίγο καιρό αργότερα υπογράφηκε το πρώτο μνημόνιο. Παράλληλα πάρθηκαν και νέα μέτρα λιτότητας που όμως και πάλι δεν έφτασαν τον αναμενόμενο στόχο με αποτέλεσμα να υπογραφούν ακόμη δυο μνημόνια.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα της Ελλάδος είναι το υψηλό εξωτερικό χρέος που υπάρχει πολλά χρόνια λόγο του εύκολου δανεισμού της. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αυξηθεί η κατανάλωση και παράλληλα να μειωθούν οι εξαγωγές και οι επενδύσεις. Αυτό που επικρατεί στις μέρες μας είναι ότι αυξάνεται η ανεργία και τι δημόσιο χρέος και μειώνεται η ζήτηση, επομένως και το ΑΕΠ του κράτους. Μια χώρα με έλλειψη επενδύσεων και ρευστότητας είναι φυσικό επακόλουθο να μη μπορεί να λειτουργήσει ομαλά.

Οι επιπτώσεις όλων των παραπάνω γεγονότων είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση της ανεργίας, της εγκληματικότητας, της βίας και των αυτοκτονιών. Επίσης, πολλά άτομα με οικονομικά προβλήματα αναζητούσαν τη λύση στο αλκοόλ και στη χρήση ναρκωτικών ουσιών. Τέλος, παρατηρείται μεγάλο κύμα μεταναστεύσεων κυρίως νέων ελλήνων σε χώρες καλύτερου βιοτικού επιπέδου αναζητώντας καλύτερες συνθήκες εργασίας κι ένα πιο αισιόδοξο μέλλον.

Συμπερασματικά, εμείς πιστεύουμε στο πολιτισμό και στο πλούτο της χώρας μας και θεωρούμε ότι με σωστή διαχείριση των πολιτικών αποφάσεων με στρατηγική, μεθοδικότητα και αγάπη για τη πατρίδα μπορεί να βελτιωθούν πολλοί από τους προβληματικούς της τομείς.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Το Ημερολόγιο της Κρίσης Νέα Υόρκη, Σεπτέμβριος 2008 – Αθήνα Οκτώβριος 2011 Παύλος Τσίμας , Εκδόσεις: Μεταίχιμο
- Η Τράπεζα Goldman Sachs Mark Roche Εκδόσεις: Μεταίχιμο
- Κρίσης λεξιλόγιο Γιάννης Βαρουφάκης Εκδόσεις: Ποταμός
- Πέρα από το κραχ Γκόρντον Μπράουν Εκδόσεις: Πεδίο
- Η κρίση του 2008 Πωλ Κρούγκμαν Εκδόσεις: Καστανιώτης
- Οικονομικές κρίσεις και διεθνές Σύστημα. Η Κρίση Χρέους της Λατινικής Αμερικής Δημήτριος Κατσίκας Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015.
- Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία, πολιτικές. Νίκος Μούσης Εκδόσεις: Παπαζήσης
- Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές Περιοδικό Χρήμα, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 2010 Κουφάρης Γ
- Οικονομική Κρίση στην Ελλάδα: Πως φτάσαμε και που πάμε; Σερετίδου Δ. (2012)
- Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα και την Ευρώπη το 2011 Βαρουφάκης, Γ., Πατώκος,Τ., Τσερκέζης, Λ., Κουτσοπέτρος, Χ.
- Η Οικονομική κρίση του μεσοπολέμου και η Ελλάδα, Ιστορία Εικονογραφημένη, Εκδοτικός Οργανισμός Πάπυρος, Τεύχος 22,

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Lawrence H. Summers (2000), International Financial Crises: Causes, Prevention and Cures, The American Economic Review, Vol. 90, No. 2, Papers and Proceedings of the One Hundred Twelfth Annual Meeting of the American Economic Association
- Η Κρίση του 2008 & η επιστροφή των οικονομικών της ύφεσης, Krugman P.
- Η πτώση της Lehman Brothers «Το ξεκίνημα της κρίσης» Vicky Ward Εκδόσεις: Παπαδόπουλος
- European Commission, (2009), «Economic and Financial Affairs: Economic crisis in Europe: Causes, consequences and responses». European Economy, Brussels

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

- www.bankofgreece.gr
- www.capital.gr
- www.enet.gr
- www.news247.gr
- www.kathimerini.gr
- www.real.gr
- www.skai.gr
- www.tanea.gr
- www.topontiki.gr
- www.tovima.gr
- www.news.bbc.co.uk
- www.nytimes.com
- www.lifo.gr
- www.europedia.moussis.eu
- www.thepressproject.gr
- www.naftemporiki.gr
- www.imerodromos.gr
- www.statistics.gr
-